

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

(проект, нова редакція)

ЗМІСТ

<u>Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....</u>	<u>3</u>
<u>Глава 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ.....</u>	<u>3</u>
<u>Глава 2. АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ.....</u>	<u>16</u>
<u>§ 1. Предметна юрисдикція.....</u>	<u>17</u>
<u>§ 2. Інстанційна юрисдикція.....</u>	<u>20</u>
<u>§ 3. Територіальна юрисдикція (підсудність).....</u>	<u>21</u>
<u>Глава 3. СКЛАД СУДУ. ВІДВОДИ.....</u>	<u>24</u>
<u>Глава 4. УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ.....</u>	<u>31</u>
<u>§ 1. Учасники справи.....</u>	<u>31</u>
<u>§ 2. Представники.....</u>	<u>41</u>
<u>§ 3. Інші учасники судового процесу.....</u>	<u>44</u>
<u>Глава 5. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ.....</u>	<u>49</u>
<u>§ 1. Основні положення про докази.....</u>	<u>49</u>
<u>§ 2. Показання свідків.....</u>	<u>59</u>
<u>§ 3. Письмові докази.....</u>	<u>60</u>
<u>§ 4. Речові докази.....</u>	<u>61</u>
<u>§ 5. Електронні докази.....</u>	<u>61</u>
<u>§ 6. Висновок експерта.....</u>	<u>62</u>
<u>§ 7. Висновок експерта у галузі права.....</u>	<u>67</u>
<u>§ 8. Забезпечення доказів.....</u>	<u>68</u>
<u>Глава 6. ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ.....</u>	<u>71</u>
<u>Глава 7. СУДОВІ ВИКЛИКИ І ПОВІДОМЛЕННЯ.....</u>	<u>74</u>
<u>Глава 8. СУДОВІ ВИТРАТИ.....</u>	<u>79</u>
<u>Глава 9. ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ.....</u>	<u>85</u>
<u>Глава 10. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ.....</u>	<u>88</u>
<u>Розділ II. ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....</u>	<u>94</u>
<u>Глава 1. ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СПРАВИ.....</u>	<u>94</u>
<u>§ 1. Заяви по суті справи.....</u>	<u>94</u>
<u>§ 2. Заяви з процесуальних питань.....</u>	<u>99</u>
<u>Глава 2. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ.....</u>	<u>100</u>

<u>Глава 3. ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....</u>	<u>106</u>
<u>Глава 4. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ.....</u>	<u>111</u>
<u>Глава 5. ВІДМОВА ПОЗИВАЧА ВІД ПОЗОВУ. МИРОВА УГОДА.....</u>	<u>114</u>
<u>Глава 6. РОЗГЛЯД СПРАВИ ПО СУТІ.....</u>	<u>115</u>
<u>§ 1. Загальні положення.....</u>	<u>115</u>
<u>§ 2. Відкриття розгляду справи по суті.....</u>	<u>119</u>
<u>§ 3. З'ясування обставин справи та дослідження доказів.....</u>	<u>122</u>
<u>§ 4. Судові дебати та ухвалення рішення.....</u>	<u>129</u>
<u>Глава 7. ФІКСУВАННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ.....</u>	<u>130</u>
<u>Глава 8. ЗУПИНЕННЯ І ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ, ЗАЛИШЕННЯ ПОЗОВУ БЕЗ РОЗГЛЯДУ.....</u>	<u>133</u>
<u>Глава 9. СУДОВІ РІШЕННЯ.....</u>	<u>138</u>
<u>Глава 10. РОЗГЛЯД СПРАВ ЗА ПРАВИЛАМИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....</u>	<u>150</u>
<u>Глава 11. ОСОБЛИВОСТІ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРА.....</u>	<u>154</u>
<u>§1. Розгляд окремих категорій складних справ.....</u>	<u>154</u>
<u>§2. Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ.....</u>	<u>158</u>
<u>§3. Розгляд типових та зразкових справ.....</u>	<u>178</u>
<u>Розділ III. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ.....</u>	<u>180</u>
<u>Глава 1. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....</u>	<u>180</u>
<u>§ 1. Апеляційна скарга.....</u>	<u>180</u>
<u>§ 2. Відкриття апеляційного провадження.....</u>	<u>184</u>
<u>§ 3. Апеляційний розгляд.....</u>	<u>189</u>
<u>Глава 2. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ.....</u>	<u>198</u>
<u>§ 1. Касаційна скарга.....</u>	<u>198</u>
<u>§ 2. Відкриття касаційного провадження.....</u>	<u>200</u>
<u>§ 3. Касаційний розгляд.....</u>	<u>205</u>
<u>Глава 3. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ.....</u>	<u>215</u>
<u>Розділ IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ.....</u>	<u>221</u>
<u>Розділ V. ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....</u>	<u>232</u>

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання Кодексу адміністративного судочинства України

1. Кодекс адміністративного судочинства України визначає юрисдикцію та повноваження адміністративних судів, встановлює порядок судочинства в адміністративних судах.

Стаття 2. Завдання та основні засади адміністративного судочинства

1. Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

2. У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони:

1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України;

2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано;

3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії);

4) безсторонньо (неупереджено);

5) добросовісно;

6) розсудливо;

7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації;

8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія);

9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення;

10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

3. Основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

1) верховенство права;

2) законність;

- 3) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 4) гласність і відкритість судового процесу;
- 5) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 6) обов'язковість судового рішення;
- 7) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 8) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом;
- 9) розумність строків розгляду справи судом;
- 10) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 11) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення.

Стаття 3. Законодавство про адміністративне судочинство

1. Порядок здійснення адміністративного судочинства визначається Конституцією України, цим Кодексом та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору.

3. Проведення в адміністративних справах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи.

4. Закон, який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам судового процесу, чи обмежує їх використання, не має зворотної дії в часі.

Стаття 4. Визначення термінів

1. У цьому Кодексі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) адміністративна справа - переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір;

2) публічно-правовий спір – спір, у якому:

хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції щодо іншої сторони спору, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник в зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій щодо іншої сторони спору; або

хоча б одна сторона надає іншій стороні адміністративні послуги на основі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник в зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг іншій стороні спору;

3) адміністративний суд - суд, до компетенції якого цим Кодексом віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ;

4) суд - суддя адміністративного суду, який розглядає і вирішує адміністративну справу одноособово, колегія, інший визначений цим Кодексом склад адміністративного суду;

5) адміністративне судочинство - діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому цим Кодексом;

6) судовий процес - правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства;

7) суб'єкт владних повноважень - орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг;

8) позивач - особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подано позов до адміністративного суду;

9) відповідач - суб'єкт владних повноважень, а у випадках, визначених законом, й інші особи, до яких звернена вимога позивача;

10) письмове провадження - розгляд і вирішення адміністративної справи або окремого процесуального питання в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без повідомлення та (або) виклику учасників справи та проведення судового засідання на основі матеріалів справи у випадках, встановлених цим Кодексом;

11) розумний строк - найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах;

12) судове рішення – рішення, постанова, ухвала суду будь-якої інстанції;

13) рішення суду – рішення суду першої інстанції, в якому вирішуються позовні вимоги;

14) постанова - письмове рішення суду апеляційної або касаційної інстанції в адміністративній справі, у якому вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги;

15) ухвала - письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання;

16) адміністративний договір – спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права і обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону:

а) для розмежування компетенції чи визначення порядку взаємодії між суб'єктами владних повноважень;

б) для делегування публічно-владних управлінських функцій;

в) замість видання індивідуального акту;

г) для врегулювання питань надання адміністративних послуг;

17) публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування;

18) нормативно-правовий акт – акт управління (рішення) суб'єкта владних повноважень, який встановлює, змінює, припиняє (скасовує) правові норми, що встановлюють загальні правила регулювання однотипних відносин, та які розраховані на довгострокове та неодноразове застосування;

19) індивідуальний акт - акт (рішення) суб'єкта владних повноважень, виданий (прийняте) на виконання владних управлінських функцій або в порядку надання адміністративних послуг, спрямований на вирішення конкретних питань у сфері публічно-правових відносин, який стосується прав або інтересів визначеної в акті особи або осіб, та дія якого вичерпується його виконанням;

20) адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) – адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників, тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин;

21) типові адміністративні справи – адміністративні справи, відповідачем у яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи), спір у яких виник з аналогічних підстав, у відносинах, що регулюються одними нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги;

22) зразкова справа – типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення;

23) похідна позовна вимога - вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги);

24) розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб - розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судове рішення.

Стаття 5. Право на звернення до суду та способи судового захисту

1. Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси і просити про їх захист шляхом:

1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акту чи окремих його положень;

2) визнання протиправним та скасування індивідуального акту чи окремих його положень;

3) визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;

4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії;

5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень;

6) прийняття судом одного з рішень, зазначених у пунктах 1 – 4 цієї частини та стягнення з відповідача - суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, завданої його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю.

2. Захист порушених прав, свобод чи інтересів особи, яка звернулася до суду, може здійснюватися судом також в інший спосіб, визначений законом.

3. До суду можуть звертатися в інтересах інших осіб, або державних чи суспільних інтересах органи та особи, яким законом надано таке право.

4. Суб'єкти владних повноважень мають право звернутися до адміністративного суду виключно у випадках, визначених Конституцією та законами України.

5. Ніхто не може бути позбавлений права на участь у розгляді своєї справи у визначеному цим Кодексом порядку.

6. Відмова від права на звернення до суду є недійсною.

7. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи користуються в Україні таким самим правом на судовий захист, що і громадяни та юридичні особи України.

Стаття 6. Верховенство права

1. Суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

2. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини.

3. Звернення до адміністративного суду для захисту прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

4. Забороняється відмова в розгляді та вирішенні адміністративної справи з мотивів неповноти, неясності, суперечливості чи відсутності законодавства, яке регулює спірні відносини.

Стаття 7. Законність

1. Суд при вирішенні справи керується принципом законності, відповідно до якого:

1) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України.

2. У разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу, або положення відповідного міжнародного договору.

3. Якщо суд приходить до висновку, що закон чи інший правовий акт суперечить Конституції України, суд не застосовує такий закон чи інший правовий акт, а застосовує норми Конституції України як норми прямої дії.

В такому випадку суд після винесення рішення у справі звертається до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого нормативно-правового акта.

4. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що встановлені законом, то застосовуються правила міжнародного договору.

5. У разі відсутності закону, що регулює відповідні правовідносини, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини (аналогія закону), а за відсутності такого закону суд виходить із конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права). Аналогія закону та аналогія права не застосовується для визначення підстав, меж повноважень та способу дій органів державної влади та місцевого самоврядування.

Стаття 8. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом

1. Усі учасники судового процесу є рівними перед законом і судом.

2. Не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Стаття 9. Змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі

1. Розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

2. Суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, в межах позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять.

3. Кожна особа, яка звернулася за судовим захистом, розпоряджається своїми вимогами на свій розсуд, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Таким правом користуються й особи, в інтересах яких подано позовну заяву, за винятком тих, які не мають адміністративної процесуальної дієздатності.

4. Суд вживає визначені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи.

5. Суд не може витребувати докази від позивача в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, окрім доказів на підтвердження порушення оскаржуваними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень прав позивача.

Стаття 10. Гласність судового процесу

1. Розгляд справ в адміністративних судах відбувається відкрито, крім випадків, визначених цим Кодексом.

2. Будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. Від особи, яка бажає бути присутньою на судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу. Особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судових засідань, за наявності вільних місць, до початку судового засідання та під час перерви.

3. Суд може видалити із зали судових засідань осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків учасників судового процесу або судді, порушують порядок в залі суду.

4. Під час відкритого розгляду справи присутні особи мають право робити письмові нотатки, а також використовувати портативні аудіотехнічні пристрої з метою здійснення аудіозапису ходу судового засідання.

5. Проведення в залі судового засідання фото-, кіно-, теле- чи відеозйомки, а також транслявання перебігу судового засідання по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет допускаються за наявності згоди на це всіх учасників справи та якщо це не заважає ходу судового процесу. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис, транслявання перебігу судового засідання по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет.

6. Суд може дозволити проведення в залі судового засідання фото-, кіно-, теле- чи відеозйомки, а також транслявання перебігу судового засідання по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет незалежно від наявності згоди учасників справи, якщо розгляд справи становить значний суспільний інтерес.

7. Якщо всі учасники справи беруть участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет здійснюється незалежно від наявності згоди учасників справи.

8. У разі якщо суд дійде висновку, що фото-, кіно-, теле- чи відеозйомка, а також транслявання перебігу судового засідання по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет заважають ходу судового процесу, суд може заборонити або обмежити їх проведення, про що виносить вмотивовану ухвалу.

9. Розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи, з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя учасників справи або відомостей, що принижують їх честь і гідність, а також в інших випадках, визначених законом.

10. Про розгляд справи у закритому судовому засіданні постановляється ухвала. Суд ухвалою може оголосити судові засідання закритим повністю або його частину.

11. Розгляд справи та вчинення окремих процесуальних дій у закритому судовому засіданні проводиться з додержанням правил здійснення адміністративного судочинства. Під час такого розгляду можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності – свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі. Суд попереджає зазначених осіб про обов'язок не розголошувати інформацію, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбуваються в закритому судовому засіданні.

12. Використання систем відеоконференц-зв'язку у закритому судовому засіданні не допускається.

13. Якщо під час закритого судового засідання буде встановлено, що інформація, для забезпечення нерозголошення якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні, вже є публічно доступною або обмеження доступу до інформації є безпідставним чи не відповідає закону, суд постановляє ухвалу про подальший розгляд справи у відкритому судовому засіданні.

14. Суд під час розгляду справи в судовому засіданні здійснює повне фіксування його перебігу за допомогою відео та (або) звукозаписувального технічного засобу, крім випадків, визначених цим Кодексом. Порядок такого фіксування встановлюється цим Кодексом.

15. Офіційним записом судового засідання є лише технічний запис, здійснений судом у порядку, визначеному цим Кодексом.

16. Судове рішення (повне або скорочене), ухвалене у відкритому судовому засіданні, оголошується прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався в закритому судовому засіданні, прилюдно оголошується лише вступна та резолютивна частини рішення.

17. Якщо судове рішення оголошується прилюдно, учасники справи, інші особи, присутні у залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відеозапис, транслявання проголошення рішення по радіо і телебаченню, в мережі Інтернет, незалежно від наявності згоди учасників справи.

Стаття 11. Відкритість інформації щодо справи

1. Ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа, яка не є стороною у

справі, має право на доступ до судових рішень судів у порядку, встановленому законом.

2. Особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи та (або) обов'язки, мають право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень і ухвал.

3. Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, або будь-якої іншої заяви або клопотання у справі, у тому числі особу, яка подала таку заяву, вжитих заходів забезпечення позову або доказів, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку, визначеному Державною судовою адміністрацією України.

4. У разі постановлення судом ухвали про розгляд справи у закритому судовому засіданні, інформація щодо справи не розкривається, окрім відомостей про сторони, предмет позову, дату надходження позовної заяви, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого.

5. При розкритті інформації щодо справи, визначеної частинами третьою та четвертою цієї статті не можуть бути оприлюднені наступні відомості:

1) місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;

2) реєстраційні номери транспортних засобів;

3) номери банківських рахунків, номери платіжних карток;

4) інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувались в закритому судовому засіданні.

Такі відомості замінюються літерними або цифровими позначеннями.

Стаття 12. Форми адміністративного судочинства

1. Адміністративне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цим Кодексом, у порядку позовного провадження (загального або спрощеного).

2. Спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетною є швидкість судового розгляду.

3. Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

4. Виключно за правилами загального позовного провадження розглядаються справи у спорах:

1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом;

2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності;

4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

5. Умови, за яких суд має право розглядати справи у загальному або спрощеному позовному провадженні, визначаються цим Кодексом.

6. Для цілей цього Кодексу справами незначної складності є справи щодо:

1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців;

5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;

б) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

8) типові справи;

9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акту, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;

10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за виключенням справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження.

Стаття 13. Право на перегляд справи та оскарження судового рішення

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення.

2. Не допускається касаційне оскарження судового рішення першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку.

Стаття 14. Обов'язковість судових рішень

1. Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в адміністративному суді, ухвалюється іменем України.

2. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

3. Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом.

4. Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням порушуються їхні права, свободи чи інтереси.

Стаття 15. Мова судочинства та діловодства в адміністративних судах

1. Судочинство і діловодство в адміністративних судах проводяться державною мовою.
2. Суди забезпечують рівність прав учасників справи у судовому процесі за мовною ознакою.
3. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право учасників судового процесу на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють.

Стаття 16. Правнича допомога при вирішенні справ в адміністративному суді

1. Учасники справи мають право користуватися правничою допомогою.
2. У випадках, встановлених законом, правнича допомога надається виключно адвокатом (професійна правнича допомога).
3. Безоплатна правнича допомога надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги.

Стаття 17. Основні положення досудового врегулювання спорів

1. Сторони вживають заходи для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом.
2. Особи, що порушили права і законні інтереси інших осіб, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії чи позову.

Стаття 18. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

1. У судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.
2. Позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів.
3. Визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою у порядку, визначеному цим Кодексом.
4. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система у відповідності до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

5. Суд направляє судові рішення, судові повістки, судові повістки – повідомлення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їх офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі з застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

6. Адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, судові експерти, державні органи та органи місцевого самоврядування реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в добровільному порядку.

7. Особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, суд вручає будь-які документи виключно в електронній формі, шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

8. Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі.

Особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, подають процесуальні та інші документи, письмові та електронні докази, вчиняють інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, з використання власного електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис", якщо інше не визначено цим Кодексом.

Особливості використання електронного цифрового підпису в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі визначаються Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

9. Суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі. Процесуальні та інші документи і докази у паперовій формі не пізніше наступного дня з дня їх надходження до суду переводяться у електронну форму та долучаються до матеріалів електронної судової справи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

У разі неможливості розгляду справи судом в електронній формі з технічних причин, що може перешкодити розгляду справи у строки, встановлені цим Кодексом, справа розглядається за матеріалами в паперовій формі, для чого в матеріали справи невідкладно переводяться в паперову форму у порядку, встановленому Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

10. Процесуальні та інші документи і докази в паперовій формі зберігаються в додатку до справи в суді першої інстанції та у разі необхідності можуть бути оглянуті учасниками справи чи судом першої інстанції, або витребувані судом апеляційної чи касаційної інстанції після надходження до них відповідної апеляційної чи касаційної скарги.

11. Несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між суддями має наслідком відповідальність, встановлену законом.

12. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система підлягає захисту із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю.

13. Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України.

Глава 2. АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ

§1. Предметна юрисдикція

Стаття 19. Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів

1. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спори фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони", за виключенням спорів, пов'язаних із укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю.

2. Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на справи:

1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;

2) що належить вирішувати в порядку кримінального судочинства;

3) про накладення адміністративних стягнень, крім випадків, визначених цим Кодексом;

4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) громадського об'єднання, саморегулювальної організації віднесені до його (її) внутрішньої діяльності або виключної компетенції, крім справ у спорах, визначених пунктами 9, 10 частини першої цієї статті.

3. Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на позовні вимоги, які є похідними від вимог у приватно-правовому спорі і заявлені разом з ними, якщо цей спір підлягає розгляду в порядку іншого, ніж адміністративне, судочинства і переданий на розгляд відповідного суду.

Стаття 20. Розмежування предметної юрисдикції адміністративних судів

1. Місцевим загальним судам як адміністративним судам підсудні:

1) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності;

2) адміністративні справи, пов'язані з виборчим процесом чи процесом референдуму, щодо:

оскарження рішень, дій чи бездіяльності дільничних виборчих комісій, дільничних комісій з референдуму, членів цих комісій;

уточнення списку виборців;

оскарження дій чи бездіяльності засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, що порушують законодавство про вибори та референдум;

оскарження дій чи бездіяльності кандидата у депутати сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, їх довірених осіб;

3) адміністративні справи, пов'язані з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України, щодо:

примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства;

примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України;

4) адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання ними рішень судів у справах, визначених пунктами 1 - 3 частини першої цієї статті.

2. Окружним адміністративним судам підсудні всі адміністративні справи, крім визначених частиною першою цієї статті.

Стаття 21. Розгляд кількох пов'язаних між собою вимог

1. Позивач може заявити кілька вимог в одній позовній заяві, якщо вони пов'язані між собою.

2. Якщо справа щодо пов'язаних вимог територіально підсудна різним місцевим адміністративним судам, то її розглядає один з цих судів за вибором позивача.

3. Якщо справа щодо однієї з вимог підсудна окружному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги (вимог) - місцевому загальному суду як адміністративному суду, таку справу розглядає окружний адміністративний суд.

4. Якщо справа щодо однієї з вимог підсудна апеляційному адміністративному суду, а щодо іншої вимоги (вимог) – місцевому адміністративному суду, таку справу розглядає апеляційний адміністративний суд.

5. Вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав,

свобод та інтересів суб'єктів публічно-правових відносин, або вимоги про витребування майна, вилученого на підставі рішення суб'єкта владних повноважень, розглядаються адміністративним судом, якщо вони заявлені в одному провадженні з вимогою вирішити публічно-правовий спір. Інакше такі вимоги вирішуються судами в порядку цивільного або господарського судочинства.

6. Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено законом.

§2. Інстанційна юрисдикція

Стаття 22. Суд першої інстанції

1. Місцеві адміністративні суди (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди) вирішують адміністративні справи як суди першої інстанції, крім випадків, визначених частинами другою та третьою цієї статті.

2. Київському апеляційному адміністративному суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності Центральної виборчої комісії, (окрім визначених частиною четвертою цієї статті), дії кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб.

3. Апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції підсудні справи за позовами про примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені.

4. Верховному суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи за позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої кваліфікаційної комісії прокурорів.

Стаття 23. Суд апеляційної інстанції

1. Апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції.

2. У випадках, визначених цим Кодексом, Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення апеляційного адміністративного суду.

3. У випадках, визначених цим Кодексом, Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції.

Стаття 24. Суд касаційної інстанції

1. Верховний Суд переглядає судові рішення місцевих та апеляційних адміністративних судів у касаційному порядку як суд касаційної інстанції.

§ 3. Територіальна юрисдикція (підсудність)

Стаття 25. Підсудність справ за вибором позивача

1. Адміністративні справи з приводу оскарження індивідуальних актів, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які прийняті (вчинені, допущені) стосовно конкретної фізичної чи юридичної особи (їх об'єднань), вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи-позивача, або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача, крім випадків, визначених цим Кодексом.

Якщо така особа не має місця проживання (перебування, знаходження) в Україні, тоді справу вирішує адміністративний суд за місцезнаходженням відповідача.

Стаття 26. Підсудність справ за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача

1. Позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання або перебування, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

2. Позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Стаття 27. Виключна підсудність

1. Адміністративні справи з приводу оскарження нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Національного банку України чи іншого суб'єкта владних повноважень, повноваження якого поширюються на всю територію України, крім випадків, визначених цим Кодексом, адміністративні справи з приводу оскарження рішень Антимонопольного комітету України з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель, адміністративні справи, відповідачем у яких є закордонне дипломатичне чи консульське представництво України, його посадова чи службова особа, а також адміністративні справи про анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії, про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії вирішуються окружним адміністративним судом, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

2. Адміністративні справи з приводу оскарження рішень суб'єктів владних повноважень, прийнятих на контрольних пунктах в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію, їхніх дій або бездіяльності вирішуються адміністративним судом за місцезнаходженням відповідного контрольного пункту.

3. Підсудність окремих категорій адміністративних справ визначається цим Кодексом.

Стаття 28. Підсудність справ, у яких однією із сторін є суд або суддя

1. Підсудність справи, у якій однією із сторін є суд або суддя суду, до підсудності якого віднесена ця справа за загальними правилами, визначається ухвалою суду вищої інстанції без повідомлення сторін.

2. Підсудність справ, у яких однією із сторін є Верховний Суд або суддя цього суду, визначається за загальними правилами підсудності.

Стаття 29. Передача адміністративної справи з одного адміністративного суду до іншого

1. Суд передає адміністративну справу на розгляд іншого адміністративного суду, якщо:

1) до початку розгляду справи по суті задоволено клопотання відповідача, зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) якого раніше не було відоме, про передачу справи за місцем його проживання (перебування);

2) при відкритті провадження у справі суд встановить, що справа підсудна іншому суду;

3) після відкриття провадження у справі суд встановить, що справа підсудна іншому суду;

4) після задоволення відводів (самовідводів) чи в інших випадках неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи;

5) ліквідовано або з визначених законом підстав припинено роботу адміністративного суду, який розглядав справу;

6) однією із сторін у справі є суд, в якому розглядається справа, або суддя цього суду;

7) справа підлягає розгляду як зразкова у порядку, визначеному статтею 291 цього Кодексу.

2. Суд передає адміністративну справу на розгляд іншому адміністративному суду, що найбільш територіально наближений до цього суду, у випадку, визначеному пунктами 4 і 6 частини першої цієї статті.

3. У разі ліквідації або припинення роботи адміністративного суду справи, що знаходилися у його провадженні, невідкладно передаються до суду, визначеного відповідним законом або рішенням про припинення роботи адміністративного суду, а якщо такий суд не визначено – до суду, що найбільш територіально наближений до суду, який ліквідовано або роботу якого припинено.

4. У випадку, визначеному пунктом 7 частини першої цієї статті, справа передається до Верховного Суду.

5. Підсудність справ, у яких стороною є Верховний Суд або суддя Верховного Суду, встановлюється за загальними правилами підсудності.

6. Питання про передачу адміністративної справи, крім випадків, визначених пунктами 4 - 6 частини першої цієї статті, розглядається судом у порядку письмового провадження або, за ініціативою суду, в судовому засіданні. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду цього питання.

7. Питання про передачу адміністративної справи, крім випадку, визначеного пунктами 4 - 6 частини першої цієї статті, суд вирішує ухвалою. Ухвалу про передачу адміністративної справи з одного адміністративного суду до іншого може бути оскаржено, крім випадків, визначених пунктом 7 частини першої цієї статті.

8. Передача справ за підсудністю у випадках, визначених пунктами 4 - 6 частини першої цієї статті, здійснюється за розпорядженням голови суду.

9. Передача адміністративної справи з одного суду до іншого на підставі відповідної ухвали, яка підлягає оскарженню, здійснюється не пізніше наступного дня після закінчення строку на оскарження такої ухвали, а в разі подання апеляційної скарги - після залишення її без задоволення.

10. Передача адміністративної справи з одного суду до іншого в інших випадках здійснюється не пізніше наступного дня після видання відповідного розпорядження голови суду або постановлення відповідної ухвали, яка не підлягає оскарженню.

11. Передача справи на вирішення Верховного Суду як зразкової справи здійснюється відповідно до вимог статті 291 цього Кодексу.

Стаття 30. Недопустимість спорів про підсудність

1. Спори між адміністративними судами щодо підсудності не допускаються.

2. Адміністративна справа, передана з одного адміністративного суду до іншого в порядку, встановленому статтею 29 цього Кодексу, повинна бути прийнята до провадження адміністративним судом, до якого вона надіслана.

3. Справа, прийнята адміністративним судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому адміністративному суду.

Глава 3. СКЛАД СУДУ. ВІДВОДИ

Стаття 31. Визначення складу суду

1. Визначення судді, а в разі колегіального розгляду – судді-доповідача для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час реєстрації документів, зазначених в частині другій статті 18 цього Кодексу (первісний автоматизований розподіл справ), а також в інших випадках визначення складу суду на будь-якій стадії судового процесу, з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ.

2. Справа, розгляд якої відповідно до цього Кодексу здійснюється колегією суддів в обов'язковому порядку, розглядається постійною колегією суддів відповідного суду, до складу якої входить визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою суддя-доповідач.

3. Персональний склад постійних колегій суддів визначається зборами суддів відповідного суду.

4. Якщо справа має розглядатись колегією суддів у складі більше трьох суддів, до складу такої колегії входять судді зі складу постійної колегії суддів відповідного суду, до складу якої входить визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою суддя-доповідач, та судді, додатково визначені Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою.

5. Невирішені судові справи за вмотивованим розпорядженням керівника апарату суду, що додається до матеріалів справи, передаються для повторного автоматизованого розподілу справ виключно у разі, коли суддя (якщо справа розглядається одноособово) або суддя-доповідач із складу колегії суддів (якщо справа розглядається колегіально) у визначених законом випадках не можуть продовжувати розгляд справи більше чотирнадцяти днів, що може перешкодити розгляду справи у строки, встановлені цим Кодексом.

6. Для кожної постійної колегії суддів збори суддів відповідного суду визначають трьох резервних суддів строком на один рік.

Якщо зі складу колегії суддів не може продовжувати розгляд справи суддя, який не є суддею-доповідачем у такій справі, що може перешкодити розгляду справи у

строки, встановлені цим Кодексом, заміна такого судді на підставі ухвали судді-доповідача відбувається за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з числа резервних суддів.

7. Якщо замінити суддю, що вибув, з числа резервних суддів неможливо, - його заміна відбувається за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у порядку, визначеному частиною першою цієї статті.

Суддя, визначений на заміну вибулого судді, розглядає у складі колегії суддів усі невіршені справи, які розглядає така колегія суддів, та які у зв'язку з відсутністю вибулого судді неможливо розглянути в строки, встановлені цим Кодексом.

8. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система не застосовується для визначення судді (складу колегії суддів, якщо справа розглядається колегіально) для розгляду конкретної справи виключно у разі настання обставин, які об'єктивно унеможливили її функціонування та тривають понад п'ять робочих днів.

9. Справа, розгляд якої розпочато одним суддею чи колегією суддів, повинна бути розглянута цим же суддею чи колегією суддів, за винятком випадків, які унеможливають участь судді у розгляді справи, та інших випадків, визначених цим Кодексом.

10. У разі зміни складу суду на стадії підготовчого провадження розгляд справи починається спочатку, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом.

У разі зміни складу суду на стадії розгляду справи по суті суд повторно розпочинає розгляд справи по суті, крім випадку, коли суд ухвалить рішення про повторне проведення підготовчого провадження.

11. Розгляд заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами здійснюється тим же складом суду, який ухвалив рішення, що переглядається. Якщо такий склад суду сформувавши неможливо, суддя або колегія суддів для розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами визначається в порядку, встановленому частиною першою цієї статті.

12. Результати автоматизованого розподілу (повторного розподілу) справи оформлюються протоколом.

13. Протокол має містити такі відомості:

- 1) дата, час початку та закінчення автоматизованого розподілу;
- 2) номер судової справи, категорія та коефіцієнт її складності, ім'я (найменування) учасників справи;
- 3) інформація про визначення списку суддів для участі (підстави не участі суддів) в автоматизованому розподілі; інформація про визначення судді, судді-доповідача;

4) підстави здійснення автоматизованого розподілу (повторного автоматичного розподілу);

5) прізвище, ініціали та посада уповноваженої особи апарату суду, відповідальної за здійснення автоматизованого розподілу судових справ.

14. Копія такого протоколу в електронній чи паперовій формі підписується уповноваженими особами апарату суду та видається (надсилається) зацікавленій особі не пізніше наступного дня після подання до суду відповідної заяви.

15. Особливості розподілу судових справ встановлюються Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Стаття 32. Здійснення адміністративного судочинства суддею одноособово

1. Усі адміністративні справи в суді першої інстанції, крім випадків, встановлених цим Кодексом, розглядаються і вирішуються суддею одноособово.

Стаття 33. Здійснення адміністративного судочинства колегією суддів

1. Адміністративні справи, предметом оскарження в яких є рішення, дії чи бездіяльність Кабінету Міністрів України, Національного банку України, окружної виборчої комісії (окружної комісії з референдуму) розглядаються і вирішуються в адміністративному суді першої інстанції колегією у складі трьох суддів.

2. Будь-яку справу, що відноситься до юрисдикції суду першої інстанції, залежно від категорії і складності справи, може бути розглянуто колегіально у складі трьох суддів, крім справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Питання про призначення колегіального розгляду вирішується до закінчення підготовчого засідання у справі (до початку розгляду справи, якщо підготовче засідання не проводиться) суддею, який розглядає справу, про що постановляється відповідна ухвала.

3. Перегляд судових рішень в адміністративних справах в апеляційному порядку здійснюється колегією у складі трьох суддів.

4. Перегляд судових рішень в адміністративних справах у касаційному порядку здійснюється колегією у складі трьох або більшої непарної кількості суддів.

5. Адміністративні справи, підсудні апеляційним адміністративним судам як судам першої інстанції, розглядаються і вирішуються колегією у складі трьох суддів.

6. Адміністративні справи, підсудні Верховному Суду як суду першої інстанції, розглядаються і вирішуються колегією у складі не менше трьох суддів.

7. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами здійснюється судом у такому ж кількісному складі, в якому ці рішення були постановлені (одноособово або колегіально).

8. Незалежно від того, у якому складі розглядалась справа, перегляд судових рішень за виключними обставинами здійснюється колегією у складі трьох або більшої непарної кількості суддів.

9. У визначених цим Кодексом випадках перегляд судових рішень судом касаційної інстанції здійснюється судовою палатою Касаційного адміністративного суду (палатою) або Великою Палатою Верховного Суду.

10. Засідання палати в суді касаційної інстанції вважається правомочним за умови присутності на ньому більше половини її складу.

11. Якщо справа в Верховному Суді має розглядатись колегіально у складі відповідної палати – головуєчим на засіданнях палати є секретар відповідної палати, а у разі його відсутності – найстарший за віком суддя, який входить до складу такої палати.

12. Засідання Великої Палати Верховного Суду вважається правомочним, якщо на ньому присутні не менше ніж дві третини її складу.

13. Питання про розгляд справи колегією у складі більше трьох суддів вирішується враховуючи категорію і складність справи колегією суддів, визначеною в порядку встановленому частиною другою статті 31 цього Кодексу, до початку розгляду справи, про що постановляється відповідна ухвала.

Стаття 34. Порядок вирішення питань колегією суддів

1. Усі питання, що виникають під час колегіального розгляду адміністративної справи, вирішуються більшістю голосів суддів.

2. При прийнятті рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання судового рішення. Головуючий у судовому засіданні голосує останнім.

3. Суддя, не згідний із судовим рішенням за наслідками розгляду адміністративної справи, може письмово викласти свою окрему думку. Про наявність окремої думки повідомляються особи, які беруть участь у справі, без оголошення її змісту в судовому засіданні. Окрема думка приєднується до справи і є відкритою для ознайомлення.

Стаття 35. Незмінність складу суду

1. Справа, розгляд якої розпочато одним суддею чи колегією суддів, повинна бути розглянута цим же суддею чи колегією суддів, за винятком випадків, які унеможливають участь судді у розгляді справи.

2. У разі зміни складу суду розгляд справи починається спочатку, за винятком випадків, визначених цим Кодексом.

Стаття 36. Підстави для відводу (самовідводу) судді

1. Суддя не може брати участі в розгляді адміністративної справи і підлягає відводу (самовідводу):

1) якщо він брав участь у справі як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання, або надавав правничу допомогу стороні чи іншим учасникам справи, в цій чи іншій справі;

2) якщо він прямо чи опосередковано заінтересований в результаті розгляду справи;

3) якщо він є членом сім'ї або близьким родичем (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, член сім'ї або близький родич цих осіб) сторони або інших учасників судового процесу, або осіб, які надавали правничу допомогу стороні або іншим учасникам справи, (незалежно від їх участі у процесі), або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у неупередженості або безсторонності судді;

5) у разі порушення порядку визначення судді для розгляду справи, встановленого статтею 31 цього Кодексу.

2. Суддя підлягає відводу (самовідводу) також за наявності обставин, встановлених статтею 37 цього Кодексу.

3. До складу суду не можуть входити особи, які є членами сім'ї, родичами між собою чи родичами подружжя.

4. Незгода сторони з процесуальними рішеннями судді, рішення або окрема думка судді в інших справах, висловлена публічно думка судді щодо того чи іншого питання права не може бути підставою для відводу.

Стаття 37. Недопустимість повторної участі судді в розгляді адміністративної справи

1. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді першої інстанції, не може брати участі у вирішенні цієї ж справи в судах апеляційної і касаційної інстанцій, а також у новому її розгляді у першій інстанції після скасування попередніх рішення, постанови або ухвали про закриття провадження в адміністративній справі.

2. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді апеляційної інстанції, не може брати участі у вирішенні цієї ж справи в судах першої і

касаційної інстанції, а також у новому її розгляді після скасування постанови або ухвали суду апеляційної інстанції.

3. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді касаційної інстанції, не може брати участі у вирішенні цієї ж справи в судах першої і апеляційної інстанцій, а також у новому її розгляді після скасування постанови або ухвали суду касаційної інстанції.

4. Суддя, який брав участь у врегулюванні спору у справі за участі судді, не може брати участі в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення, крім випадку, коли проведення врегулювання спору за участі судді було ініційовано суддею, але до закінчення встановленого судом в ухвалі про відкриття провадження у справі строку сторона заперечила проти його проведення.

5. Суддя, який брав участь у вирішенні справи, рішення в якій було в подальшому скасоване судом вищої інстанції, не може приймати участь у розгляді заяви про перегляд за нововиявленими обставинами рішення суду, винесеного за результатами нового розгляду цієї справи.

6. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді першої, апеляційної, касаційної інстанцій, не може брати участі у розгляді заяви про перегляд судового рішення за виключними обставинами у цій адміністративній справі.

Стаття 38. Підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача

1. Секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач не можуть брати участі в адміністративному процесі та підлягають відводу (самовідводу) з підстав, визначених у частині першій статті 36 цього Кодексу.

2. Експерт, спеціаліст чи перекладач, крім того, не може брати участі в адміністративному процесі, якщо:

1) він перебував або перебуває в службовій або в іншій залежності від учасників справи;

2) проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються при розгляді даної справи;

3) з'ясування обставин, які мають значення для справи, виходить за межі сфери його спеціальних знань.

3. Участь секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача в судовому засіданні при попередньому розгляді даної справи відповідно як секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача не є підставою для їхнього відводу (самовідводу).

Стаття 39. Заява про відвід (самовідвід)

1. За наявності підстав, зазначених у статтях 36 – 38 цього Кодексу, суддя, секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач зобов'язані заявити самовідвід.

2. За цими ж підставами їм може бути заявлено відвід учасниками справи.

3. Відвід (самовідвід) повинен бути вмотивованим і заявленим протягом десяти днів з дня отримання учасником справи ухвали про відкриття провадження у справі, але не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження. Заявляти відвід (самовідвід) після цього дозволяється лише у виключних випадках, коли про підставу відводу (самовідводу) заявнику не могло бути відомо до спливу вказаного строку, але не пізніше двох днів з дня, коли заявник дізнався про таку підставу.

Суд ухвалою, без виходу до нарадчої кімнати, залишає заяву про відвід, яка повторно подана з тих самих підстав, без розгляду.

4. Встановлення обставин, вказаних в пунктах 1 – 3, 5 частини першої статті 36 цього Кодексу, статті 37 цього Кодексу, звільняє заявника від обов'язку надання інших доказів упередженості судді для цілей відводу.

5. Зловживання правом на відвід (безпідставний відвід, заявлення повторного відводу з тих самих підстав) тягне відповідальність, встановлену законом.

Стаття 40. Порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу

1. Питання про самовідвід судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі.

2. Питання про самовідвід вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, що розглядає справу.

3. Питання про відвід судді вирішується судом, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо приходить до висновку про його обґрунтованість.

4. Якщо суд приходить до висновку про необґрунтованість заявленого відводу, він вирішує питання про зупинення провадження у справі. В цьому випадку вирішення питання про відвід здійснюється суддею, який не входить до складу суду, що розглядає справу, і визначається у порядку, встановленому частиною першою статті 31 цього Кодексу. Такому судді не може бути заявлений відвід.

5. Суддя, якому передане на вирішення заява про відвід, вирішує питання про відвід в порядку письмового провадження. За ініціативою суду, питання про відвід може вирішуватись у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неявка учасників справи у судове засідання, в якому вирішується питання про відвід, не перешкоджає розгляду судом питання про відвід.

6. Питання про відвід секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача вирішується складом суду, що розглядає справу.

7. Суд, який розглядає заяву про відвід секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача, заслуховує особу, якій заявлено відвід, якщо вона бажає дати пояснення, а також думку учасників справи.

8. Якщо питання про відвід судді в порядку, визначеному частиною четвертою цієї статті, неможливо розглянути в суді, в якому розглядається справа, то така справа для вирішення питання про відвід передається до суду, найбільш територіально наближеного до цього суду.

9. Питання про відвід має бути розглянуто не пізніше двох днів з дня надходження заяви про відвід, а у випадку розгляду заяви про відвід судді суддею іншого суду – не пізніше десяти днів з дня надходження заяви про відвід.

10. За результатами вирішення заяви про відвід суд постановляє ухвалу.

Стаття 41. Наслідки відводу (самовідводу) судді

1. У разі задоволення відводу (самовідводу) судді, який розглядає справу одноособово, адміністративна справа розглядається в тому самому адміністративному суді іншим суддею, який визначається в порядку, встановленому частиною першою статті 31 цього Кодексу.

2. У разі задоволення відводу (самовідводу) комусь із суддів або всьому складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів, адміністративна справа розглядається в тому самому адміністративному суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів, який визначається в порядку, встановленому частиною першою статті 31 цього Кодексу.

3. Якщо після задоволення відводів (самовідводів) неможливо утворити новий склад суду, за розпорядженням голови суду справа передається до іншого адміністративного суду в порядку, встановленому статтею 29 цього Кодексу.

Глава 4. УЧАСНИКИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

§ 1. Учасники справи

Стаття 42. Склад учасників справи

1. Учасниками справи є сторони, треті особи.

2. У справах можуть також брати участь органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Стаття 43. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність

1. Здатність мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві (адміністративна процесуальна правоздатність) визнається за громадянами України, іноземцями, особами без громадянства, органами державної влади, іншими державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями (юридичними особами).

2. Здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові (адміністративна процесуальна дієздатність), належить фізичним особам, які досягли повноліття і не визнані судом недієздатними, а також фізичним особам до досягнення цього віку у спорах з приводу публічно-правових відносин, у яких вони відповідно до законодавства можуть самостійно брати участь.

3. Здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові (адміністративна процесуальна дієздатність), належить органам державної влади, іншим державним органам, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування, їхнім посадовим і службовим особам, підприємствам, установам, організаціям (юридичним особам).

Стаття 44. Права та обов'язки учасників справи

1. Учасники справи мають рівні процесуальні права і обов'язки.
2. Учасники справи зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки.
3. Учасники справи мають право:
  - 1) знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, одержувати копії судових рішень;
  - 2) подавати докази; брати участь у судових засіданнях, якщо інше не визначено законом; брати участь у дослідженні доказів; ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам;
  - 3) подавати заяви та клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб;
  - 4) знайомитися з протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити з них копії, подавати письмові зауваження з приводу їх неправильності чи неповноти;
  - 5) оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках;
  - 6) користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами.

4. Учасники справи можуть за власний рахунок додатково замовити та отримати в суді засвідчені копії документів і витяги з них.

5. Учасники справи зобов'язані:

- 1) виявляти повагу до суду та до інших учасників судового процесу;
- 2) сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи;
- 3) з'являтися в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою;
- 4) подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази;
- 5) надавати суду повні і достовірні пояснення з питань, які ставляться судом, а також учасниками справи в судовому засіданні;
- 6) виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки;
- 7) виконувати інші процесуальні обов'язки, визначені законом або судом.

6. За введення суду в оману щодо фактичних обставин справи, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

7. Документи (в тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватись до суду, а процесуальні дії вчиняються учасниками справи в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, за винятком випадків, визначених цим Кодексом.

8. Процесуальні документи в електронній формі мають подаватись учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, затверджених Вищою радою правосуддя.

9. Якщо цим Кодексом передбачено обов'язок учасника справи додавати до документів, що подаються до суду їх копії відповідно до кількості учасників справи, відповідний учасник справи звільняється від такого обов'язку, якщо подає документи до суду в електронній формі. У такому разі копії відповідних документів іншим учасникам справи направляє суд.

10. Якщо цим Кодексом передбачено обов'язок учасника справи надсилати копії документів іншим учасникам справи, такі документи у разі їх подання до суду в електронній формі направляються іншим учасникам справ з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в електронній формі якщо учаснику, що їх подає, відомі офіційні електронні адреси інших учасників справи. Якщо учаснику справи, що подає документи, не відомі офіційні електронні адреси

таких учасників справи, або такі особи не мають офіційних електронних адрес, копії відповідних документів їм надсилає суд.

11. Якщо документи подаються учасниками справи до суду або надсилаються іншим учасникам справи в електронній формі, такі документи скріплюються електронним цифровим підписом учасника справи (його представника). Якщо документи подаються учасниками справи до суду або надсилаються іншим учасникам справи в паперовій формі, такі документи скріплюються власноручним підписом учасника справи (його представника).

12. Якщо позов, апеляційна, касаційна скарга подані до суду в електронній формі, позивач, скаржник мають подавати до суду заяви по суті справи, клопотання та письмові докази виключно в електронній формі, крім випадків, коли судом буде надано дозвіл на їх подання в паперовій формі.

Стаття 45. Неприпустимість зловживання процесуальними правами

1. Учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами. Зловживання процесуальними правами не допускається.

2. З урахуванням конкретних обставин справи суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, які суперечать завданню адміністративного судочинства, зокрема:

1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, заявлення очевидно безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;

2) подання декількох позовів до одного й того ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями;

3) подання очевидно безпідставного позову, позову за відсутності предмету спору або у спорі, який має очевидно штучний характер;

4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або безпідставне залучення особи в якості відповідача (співвідповідача) з тією ж метою;

5) узгодження умов примирення, спрямованих на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі, тощо.

3. Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання.

4. Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання учасником судового процесу його процесуальними правами, суд застосовує до нього заходи, визначені цим Кодексом.

Стаття 46. Сторони

1. Сторонами в адміністративному процесі є позивач та відповідач.

2. Позивачем в адміністративній справі можуть бути громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, підприємства, установи, організації (юридичні особи), суб'єкти владних повноважень.

3. Відповідачем в адміністративній справі є суб'єкт владних повноважень, якщо інше не встановлено цим Кодексом.

4. Громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, їх об'єднання, юридичні особи, які не є суб'єктами владних повноважень, можуть бути відповідачами лише за адміністративним позовом суб'єкта владних повноважень:

1) про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;

2) про примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

3) про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства з України;

4) про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо);

5) в інших випадках, коли право звернення до суду надано суб'єкту владних повноважень законом.

Стаття 47. Процесуальні права та обов'язки сторін

1. Крім прав та обов'язків, визначених у статті 44 цього Кодексу, позивач має право на будь-якій стадії судового процесу відмовитися від позову. Позивач має право змінити предмет або підстави позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог шляхом подання письмової заяви до закінчення підготовчого засідання або не пізніше, ніж за п'ять днів до першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження.

2. У разі направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції зміна предмету, підстав позову не допускаються, крім випадків, визначених цією статтею.

3. Зміна предмета або підстав позову при новому розгляді справи допускається в строки, встановлені частиною першою цієї статті, лише у випадку, якщо це необхідно для захисту прав позивача у зв'язку із зміною фактичних обставин справи, що сталася після закінчення підготовчого засідання, або, якщо справа розглядалася за правилами спрощеного позовного провадження - початку першого судового засідання при первісному розгляді справи.

4. Крім прав та обов'язків, визначених у статті 44 цього Кодексу, відповідач має право визнати позов повністю або частково, подати відзив на позовну заяву.

5. Сторони можуть досягнути примирення на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі.

6. Суд не приймає відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем і не визнає умов примирення сторін, якщо ці дії суперечать закону або порушують чий-небудь права, свободи чи інтереси.

7. У разі подання будь-якої заяви, визначеної частиною першою або третьою цієї статті, до суду подаються докази направлення копії такої заяви та доданих до неї документів іншим учасникам справи. У разі неподання таких доказів суд не приймає до розгляду та повертає заявнику відповідну заяву, про що зазначає у судовому рішенні.

8. Відповідач, який не є суб'єктом владних повноважень, може пред'явити зустрічний позов відповідно до положень статей 177 цього Кодексу.

Стаття 48. Заміна неналежної сторони

1. Суд першої інстанції, встановивши, що з позовом звернулася не та особа, якій належить право вимоги, може за згодою позивача та особи, якій належить право вимоги, допустити заміну первинного позивача належним позивачем, якщо це не потягне за собою зміни підсудності адміністративної справи.

2. Якщо позивач не згоден на його заміну іншою особою, то ця особа може вступити у справу як третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, про що суд повідомляє третю особу. Якщо позивач згоден на його заміну іншою особою, але така особа не згодна на участь у справі, суд залишає позовну заяву без розгляду, про що постановляється відповідна ухвала.

3. Якщо позов подано не до тієї особи, яка повинна відповідати за позовом, суд до ухвалення рішення у справі за згодою позивача замінює первісного відповідача належним відповідачем, не закриваючи провадження у справі, якщо це не потягне за собою зміни підсудності адміністративної справи. Суд має право за клопотанням позивача до ухвалення рішення у справі залучити до участі у ній співвідповідача.

4. Якщо позивач не згоден на заміну відповідача іншою особою, суд може залучити цю особу як другого відповідача. У разі відмови у задоволенні позову до такого відповідача понесені позивачем витрати відносяться на рахунок держави.

5. Під час вирішення питання про залучення співвідповідача чи заміну належного відповідача суд враховує, зокрема, чи знав або чи міг знати позивач до подання позову у справі про підставу для залучення такого співвідповідача чи заміну неналежного відповідача.

6. Після заміни сторони, залучення другого відповідача розгляд адміністративної справи починається спочатку.

7. Заміна позивача допускається до початку судового розгляду справи по суті. Заміна відповідача допускається до ухвалення рішення судом першої інстанції.

8. Відповідач, який не є суб'єктом владних повноважень, замінений іншим відповідачем, має право заявити вимогу про компенсацію судових витрат, здійснених ним внаслідок необґрунтованих дій позивача. Питання про розподіл судових витрат вирішується в ухвалі про заміну неналежного відповідача.

Стаття 49. Треті особи

1. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, пред'явивши позов до однієї або декількох сторін. Задоволення позову таких осіб має повністю або частково виключати задоволення вимог позивача до відповідача. У разі вступу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, розгляд адміністративної справи за клопотанням учасника справи починається спочатку.

2. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, у разі коли рішення у справі може вплинути на їхні права, свободи, інтереси або обов'язки. Вони можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням учасників справи. Якщо адміністративний суд при вирішенні питання про відкриття провадження у справі або при підготовці справи до судового розгляду встановить, що судові рішення може вплинути на права і обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд залучає таких осіб до участі в справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Вступ третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, не має наслідком розгляд адміністративної справи спочатку.

3. Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні

позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України "Про запобігання корупції" іншою особою.

4. У заявах про залучення третіх осіб і у заявах третіх осіб про вступ у справу на стороні позивача або відповідача зазначається, на яких підставах третіх осіб належить залучити до участі у справі.

5. Про залучення третіх осіб до участі у справі суд постановляє ухвалу, в якій зазначає, на які права чи обов'язки такої особи та яким чином може вплинути рішення суду у справі. Ухвала за наслідками розгляду питання про вступ у справу третіх осіб окремо не оскаржується. Заперечення проти такої ухвали може бути включено до апеляційної чи касаційної скарги на рішення суду, прийняте за результатами розгляду справи.

Стаття 50. Наслідки незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору

1. Якщо в результаті ухвалення судового рішення сторона може набути право по відношенню до третьої особи, або третя особа може пред'явити вимоги до сторони, така сторона зобов'язана сповістити цю особу про відкриття провадження у справі і подати до суду заяву про залучення її до участі у справі як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору. До такої заяви повинні бути додані докази про направлення її копії особі, про залучення якої у якості третьої особи подана заява.

2. У разі розгляду справи без повідомлення третьої особи про розгляд справи, обставини справи, встановлені судовим рішенням, не мають юридичних наслідків при розгляді позову, пред'явленого стороною, яка брала участь у цій справі, до цієї третьої особи або позову, пред'явленого цією третьою особою до такої сторони.

Стаття 51. Права та обов'язки третіх осіб

1. Крім прав та обов'язків, визначених у статті 44 цього Кодексу, треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають права позивача.

2. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, мають права та обов'язки, визначені у статті 44 цього Кодексу.

Стаття 52. Процесуальне правонаступництво

1. У разі вибуття або заміни сторони чи третьої особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд допускає на будь-якій стадії судового процесу заміну відповідної сторони чи третьої особи її правонаступником. Усі дії, вчинені в адміністративному

процесі до вступу правонаступника, обов'язкові для нього в такій самій мірі, у якій вони були б обов'язкові для особи, яку він замінив.

Стаття 53. Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб

1. У випадках, встановлених законом, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, державні органи, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи можуть звертатися до адміністративного суду із позовними заявами в інтересах інших осіб і брати участь у цих справах. При цьому Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, державні органи, органи місцевого самоврядування повинні надати адміністративному суду документи та інші докази, які підтверджують наявність визначених законом підстав для звернення до суду в інтересах інших осіб.

2. З метою захисту прав і свобод людини і громадянина у випадках, встановлених законом, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини може особисто або через свого представника звертатися до адміністративного суду з позовом, брати участь у розгляді справ за його позовом (заявою), а також на будь-якій стадії розгляду вступати у справу, провадження в якій відкрито за позовами (заявами) інших осіб, подавати апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, у тому числі у справі, провадження в якій відкрито за позовом (заявою) іншої особи. При цьому Уповноважений Верховної Ради України з прав людини повинен обґрунтувати адміністративному суду неможливість особи самостійно здійснювати захист своїх інтересів. Невиконання Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини вимог щодо надання зазначеного обґрунтування має наслідком застосування положень, визначених статтею 169 цього Кодексу.

3. У визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, вступає за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

4. Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком застосування положень, визначених статтею 169 цього Кодексу.

5. У разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. У разі

відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі прокурор набуває статусу позивача.

Стаття 54. Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб

1. Органи та особи, які визначені у статті 53 цього Кодексу і звертаються до адміністративного суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах, мають процесуальні права й обов'язки особи, в інтересах якої вони діють, за винятком права закінчувати справу примиренням.

2. Відмова органів та осіб, визначених у статті 53 цього Кодексу, від позову або зміна позовних вимог не позбавляє особу, в інтересах якої подано позовну заяву, права вимагати від суду розгляду справи, вирішення позову в попередньому обсязі.

3. Якщо фізична особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і в інтересах якої подано позовну заяву, не підтримує заявлені позовні вимоги, суд залишає позовну заяву без розгляду.

4. Відмова органу, уповноваженого здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, від позову, поданого прокурором в інтересах держави, не позбавляє прокурора права підтримувати позов і вимагати вирішення спору по суті.

5. Органи та особи, визначені у статті 53 цього Кодексу, які не брали участі у справі, з метою вирішення питання про наявність підстав для подання апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд рішення за нововиявленими або виключними обставинами, вступу в розгляд справи за позовом (заявою) іншої особи мають право знайомитися з матеріалами справи в адміністративному суді та робити їх копії.

Прокурор користується таким самим правом з метою вирішення питання про вступ у справу за позовом (заявою) іншої особи.

§ 2. Представники

Стаття 55. Участь у справі представника

1. Сторона, третя особа в адміністративній справі, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь в судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

2. Особиста участь у справі особи не позбавляє її права мати в цій справі представника.

3. Юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який не є юридичною особою, бере участь у справі через свого керівника або члена виконавчого органу, уповноваженого діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення (самопредставництво юридичної особи), або через представника.

4. Держава, територіальна громада бере участь у справі через відповідний орган державної влади, місцевого самоврядування відповідно до його компетенції, від імені якого діє його керівник або представник.

Стаття 56. Законні представники

1. Права, свободи та інтереси малолітніх та неповнолітніх осіб, які не досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді їхні законні представники - батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом.

2. Права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати в суді їхні законні представники - батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі у таких справах відповідно неповнолітніх осіб, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена.

3. Суд з метою захисту прав, свобод та інтересів неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, та які беруть участь у справі, може залучити до участі у справі їхніх законних представників.

4. У разі відсутності представника у сторони чи третьої особи, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, а також у разі, якщо законний представник цих осіб не має права вести справу в суді з підстав, встановлених законом, суд зупиняє провадження в справі та ініціює перед органами опіки і піклування чи іншими органами, визначеними законом, питання про призначення чи заміну законного представника.

5. Законний представник самостійно здійснює процесуальні права та обов'язки сторони чи третьої особи, яку він представляє, діючи в її інтересах.

6. Законні представники можуть доручати ведення справи в суді іншим особам, які відповідно до закону мають право здійснювати представництво в суді.

7. Якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, суд може залучити до участі у справі відповідний орган чи особу, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб.

Стаття 57. Особи, які можуть бути представниками

1. Представником у суді може бути адвокат або законний представник.

2. У справах незначної складності та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути фізична особа, яка відповідно до частини другої статті 43 цього Кодексу має адміністративну процесуальну дієздатність.

3. Органи або інших осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, представляють у суді їх посадові особи, крім випадків, коли такі органи та особи є стороною чи третьою особою у справі.

4. Одна й та сама особа може бути одночасно представником декількох позивачів або декількох відповідачів або декількох третіх учасників справи на одній стороні, за умови відсутності конфлікту інтересів між ними.

Стаття 58. Особи, які не можуть бути представниками

1. Не можуть бути представниками в суді особи, які беруть участь у справі як секретар судового засідання, експерт, спеціаліст, перекладач та свідок.

2. Особа не може бути представником, якщо вона у цій справі представляє або представляла іншу особу, інтереси якої у цій справі суперечать інтересам її довірителя.

3. Судді, прокурори, слідчі, працівники підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють від імені відповідних органів, що є стороною або третьою особою у справі, чи як законні представники сторони чи третьої особи.

Стаття 59. Документи, що підтверджують повноваження представників

1. Повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені такими документами:

1) довіреністю фізичної або юридичної особи;

2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна.

2. Довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою.

У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення.

3. Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.

4. Повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність».

5. Відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді.

6. Оригінали документів, зазначених у цій статті, копії з них, засвідчені суддею, або копії з них, засвідчені у визначеному законом порядку, приєднуються до матеріалів справи.

7. У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі, він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, підписані електронним цифровим підписом відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

8. У разі подання представником до суду заяви, скарги, клопотання, він додає довіреність або інший документ, що посвідчує його повноваження, якщо в справі немає підтвердження такого повноваження на момент подання відповідної заяви, скарги, клопотання.

9. Довіреності або інші документи, які підтверджують повноваження представника і були посвідчені в інших державах, повинні бути легалізовані в установленому законодавством порядку, якщо інше не встановлено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 60. Повноваження представника в суді

1. Представник, який має повноваження на ведення справи в суді, здійснює від імені особи, яку він представляє, її процесуальні права та обов'язки.

2. Обмеження повноважень представника на вчинення певної процесуальної дії мають бути застережені у виданій йому довіреності або ордері.

3. Про припинення представництва або обмеження повноважень представника за довіреністю має бути повідомлено суд шляхом подання письмової заяви.

4. У разі припинення повноважень представника на здійснення представництва особи у справі він не може бути у цій самій справі представником іншої сторони, третьої особи на іншій стороні або третьої особи із самостійними вимогами на предмет спору.

5. Підстави і порядок припинення представництва за довіреністю, скасування довіреності та відмови представника від наданих йому повноважень визначаються Цивільним кодексом України.

§ 3. Інші учасники судового процесу

Стаття 61. Особи, які є іншими учасниками судового процесу

1. Учасниками судового процесу, крім учасників справи та їх представників, є помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст.

Стаття 62. Помічник судді

1. Помічник судді забезпечує підготовку та організаційне забезпечення судового процесу.

2. Помічник судді:

1) бере участь у оформленні судових справ, за дорученням судді готує проекти запитів, листів, інших матеріалів, пов'язаних із розглядом конкретної справи, виконавчих документів;

2) здійснює оформлення копій судових рішень для направлення сторонам у справі та іншим учасникам справи відповідно до вимог процесуального законодавства, контролює своєчасність надсилання копій судових рішень;

3) виконує інші доручення судді, що стосуються організації розгляду судових справ.

3. Помічник судді за дорученням судді (головуючого у судовій колегії) може за відсутності секретаря судового засідання здійснювати його повноваження. Під час здійснення таких повноважень помічнику судді може бути заявлено відвід з підстав, визначених цим Кодексом для відводу секретаря судового засідання.

Стаття 63. Секретар судового засідання

1. Секретар судового засідання:

1) організовує направлення судових викликів і повідомлень;

2) перевіряє, хто з викликаних у справі осіб з'явився в судовому засіданні, хто з учасників судового процесу приймає участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, і доповідає про це головуючому;

3) забезпечує контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами і проведення судового засідання в режимі відеоконференції;

4) забезпечує ведення протоколу судового засідання;

5) забезпечує оформлення матеріалів адміністративної справи;

6) виконує інші доручення головуючого у справі.

Стаття 64. Судовий розпорядник

1. До участі в адміністративному процесі головуючим у судовому засіданні може залучатися судовий розпорядник.

2. Судовий розпорядник:

1) забезпечує належний стан зали судового засідання і запрошує до неї учасників судового процесу;

2) оголошує про вхід суду до зали судового засідання і вихід суду із неї;

3) слідкує за дотриманням порядку особами, присутніми у залі судового засідання;

4) приймає від присутніх у залі учасників судового процесу та передає документи і матеріали суду під час судового засідання;

5) виконує розпорядження головуючого про приведення до присяги перекладача, експерта;

6) запрошує до зали судового засідання свідків та виконує розпорядження головуючого про приведення їх до присяги;

7) виконує інші розпорядження головуючого, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для розгляду адміністративної справи.

3. Вимоги судового розпорядника, пов'язані із виконанням обов'язків, встановлених цією статтею, є обов'язковими для учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів та інших осіб, присутніх у залі судового засідання.

4. У разі відсутності в судовому засіданні розпорядника його функції виконує секретар судового засідання.

Стаття 65. Свідок

1. Як свідок в адміністративній справі може бути викликана судом кожна особа, якій відомі обставини, що належить з'ясувати у справі.

2. Свідок викликається в судове засідання з ініціативи суду або учасників справи. Учасник справи, заявляючи клопотання про виклик свідка, повинен зазначити його ім'я, місце проживання (перебування), роботи чи служби та обставини, щодо яких він може дати показання.

3. Свідок зобов'язаний з'явитися до суду за викликом суду і дати правдиві показання про відомі йому обставини. За відсутності заперечень учасників справи свідок може прийняти участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції. Суд може дозволити свідку брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції

незалежно від заперечень учасників справи, якщо свідок не може з'явитися до суду через хворобу, похилий вік, інвалідність або з інших поважних причин.

4. У разі неможливості прибуття до суду або прийняття участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції за викликом суду свідок зобов'язаний завчасно повідомити про це суд.

5. Свідок має право давати показання рідною мовою або мовою, якою він володіє, користуватися письмовими записами, відмовитися від давання показань у випадках, встановлених законом, а також на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Стаття 66. Особи, які не підлягають допиту як свідки

1. Не підлягають допиту як свідки:

1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання;

2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення досудового врегулювання спору, - про такі відомості;

3) священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

4) судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його участю;

5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди.

2. Особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв - без згоди дипломатичного представника.

Стаття 67. Відмова свідка від давання показань на вимогу суду

1. Свідок, який з'явився на вимогу суду, не має права відмовитися від давання показань, крім показань щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брат, сестра, дід, баба, внук, внучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, над якою встановлено опіку чи піклування, член сім'ї або близький родич цих осіб), які можуть

тягнути юридичну відповідальність для нього або таких членів сім'ї чи близьких родичів.

2. Свідок, який з'явився на вимогу суду, та відмовляється давати показання, зобов'язаний повідомити причини відмови.

Стаття 68. Експерт

1. Експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи, та відповідає вимогам, встановленим Законом України "Про судову експертизу".

2. Експерт може призначатися судом або залучатися учасником справи.

3. Експерт зобов'язаний дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання.

4. Експерт зобов'язаний з'явитися до суду за викликом суду та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може прийняти участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

5. Експерт не має права передоручати проведення експертизи іншій особі.

6. Експерт має право:

- 1) знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження;
- 2) заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом;
- 3) викладати у висновку судової експертизи виявлені в ході її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;
- 4) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета і об'єктів дослідження;
- 5) для цілей проведення експертизи заявляти клопотання про опитування учасників справи та свідків;
- 6) користуватися іншими правами, що надані Законом України "Про судову експертизу".

7. Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду.

8. Призначений судом експерт може відмовитися від надання висновку, якщо надані на його запит матеріали недостатні для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову повинна бути вмотивованою.

Стаття 69. Експерт з питань права

1. Як експерт з питань права може залучатись особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом.

Стаття 70. Спеціаліст

1. Спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками, необхідними для застосування технічних засобів, і призначена судом для надання консультацій та технічної допомоги під час вчинення процесуальних дій, пов'язаних із застосуванням таких технічних засобів (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків для проведення експертизи тощо).

2. Допомога та консультації спеціаліста не замінюють висновок експерта.

3. Спеціаліст зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати консультації та роз'яснення, у разі потреби надавати суду іншу технічну допомогу. За відсутності заперечень учасників справи спеціаліст може прийняти участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

4. Спеціаліст має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями та навичками, звертати увагу суду на характерні обставини чи особливості доказів, а також право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

Стаття 71. Перекладач

1. Перекладачем є особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими.

2. Перекладач допускається ухвалою суду за клопотанням учасника справи, або призначається з ініціативи суду.

3. Перекладач має право відмовитися від участі в адміністративному судочинстві, якщо він не володіє мовою в обсязі, необхідному для перекладу, право задавати питання з метою уточнення перекладу, а також право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду.

4. Перекладач зобов'язаний з'являтися до суду за його викликом, здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом на процесуальних документах, що вручаються сторонам у перекладі на їх рідну мову або мову, якою вони володіють. За відсутності заперечень учасників справи перекладач може прийняти участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Глава 5. ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ

§ 1. Основні положення про докази

Стаття 72. Поняття доказів

1. Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

2. Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Стаття 73. Належність доказів

1. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

2. Предметом доказування є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

3. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень.

4. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування.

Стаття 74. Допустимість доказів

1. Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом.

2. Обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватись іншими засобами доказування.

Стаття 75. Достовірність доказів

1. Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи.

Стаття 76. Достатність доказів

1. Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу прийти до висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

2. Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Стаття 77. Обов'язок доказування

1. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, встановлених статтею 78 цього Кодексу.

2. В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача.

В таких справах суб'єкт владних повноважень не може посилається на докази, які не були покладені в основу оскаржуваного рішення, за винятком випадків, коли він доведе, що ним було вжито всіх можливих заходів для їх отримання до прийняття оскаржуваного рішення, але вони не були отримані з незалежних від нього причин.

3. Докази суду надають учасники справи. Суд може пропонувати сторонам надати докази та збирати докази з власної ініціативи, крім випадків, визначених цим Кодексом.

4. Суд не може витребувати докази у позивача в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, окрім доказів на підтвердження порушення оскаржуваними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень прав позивача.

5. Якщо учасник справи без поважних причин не надасть докази на пропозицію суду для підтвердження обставин, на які він посилається, суд вирішує справу на основі наявних доказів.

Стаття 78. Підстави звільнення від доказування

1. Обставини, які визнаються учасниками справи, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання. Обставини, які визнаються учасниками справи, зазначаються в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їх представників.

2. Відмова від визнання обставин приймається судом, якщо сторона, яка відмовляється, доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози, тяжкої обставини або обставини визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з іншою стороною. Про прийняття відмови сторони від визнання обставин суд постановляє ухвалу. У разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин вони доводяться в загальному порядку.

3. Обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування.

4. Обставини, встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом.

5. Обставини, встановлені щодо певної особи рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, можуть бути у загальному порядку спростовані особою, яка не брала участь у справі, в якій такі обставини були встановлені.

6. Вирок суду в кримінальному провадженні, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для адміністративного суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, щодо якої ухвалений вирок, ухвала або постанова суду, лише в питанні, чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою.

7. Правова оцінка, надана судом певному факту при розгляді іншої справи, не є обов'язковою для суду.

8. Обставини, встановлені рішенням третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, підлягають доказуванню в загальному порядку при розгляді справи судом.

Стаття 79. Подання доказів

1. Учасники справи подають докази у справі безпосередньо до суду.

2. Позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом з поданням позовної заяви та надати суду їх копії, відповідно до кількості учасників справи.

3. Відповідач, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, повинні подати суду докази разом з поданням відзиву або письмових пояснень третьої особи.

4. Якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк. Учасник справи також повинен надати докази, які підтверджують, що він здійснив всі залежні від нього дії, спрямовані на отримання відповідного доказу.

5. У випадку визнання поважними причин неподання учасником справи доказів у встановлений законом строк, суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів.

6. У випадку прийняття судом відмови сторони від визнання обставин суд може встановити строк для подання доказів щодо таких обставин.

7. Якщо зі зміною предмета або підстав позову змінилися обставини, що підлягають доказуванню, суд, в залежності від таких обставин, встановлює строк подання додаткових доказів.

8. Докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, що їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї.

9. Копії доказів (крім речових доказів), що подаються до суду, заздалегідь надсилаються або надаються особою, яка їх подає, іншим учасникам справи. Суд не бере до уваги відповідні докази у разі відсутності підтвердження надсилання (надання) їх копій іншим учасникам справи, крім випадку, якщо такі докази є у відповідного учасника справи.

10. Докази, які не додані до позовної заяви чи до відзиву на неї, якщо інше не визначено цим Кодексом, подаються через канцелярію суду, з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, або в судовому засіданні з клопотанням про їх приєднання до матеріалів справи.

Стаття 80. Витребування доказів

1. Учасник справи, у разі неможливості самотійно надати докази, вправі подати клопотання про витребування доказів судом. Таке клопотання повинно бути подане в строк, зазначений в частині другій та третій статті 79 цього Кодексу. Якщо таке клопотання заявлено з пропуском встановленого строку, суд залишає його без задоволення, крім випадку, коли особа, що його подає, обґрунтує неможливість його подання у встановлений строк з причин, що не залежали від неї.

2. У клопотанні про витребування доказів повинно бути зазначено:

- 1) який доказ витребується;
- 2) обставини, які може підтвердити цей доказ, або аргументи, які він може спростувати;
- 3) підстави, з яких випливає, що цей доказ має відповідна особа;
- 4) заходи, яких особа, що подає клопотання, вжила для отримання цього доказу самотійно, докази вжиття таких заходів, та (або) причини неможливості самотійного отримання цього доказу.

3. Про витребування доказів за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи, або про відмову у витребуванні доказів суд постановляє ухвалу.

4. Суд може витребувати докази також до подання позову як захід забезпечення доказів у порядку, встановленому статтями 114 – 117 цього Кодексу.
5. Суд може уповноважити на одержання таких доказів заінтересовану особу.
6. Будь-яка особа, у якої знаходиться доказ, повинна видати його на вимогу суду.
7. Особи, які не мають можливості подати доказ, який витребує суд, або не мають можливості подати такий доказ у встановлені строки, зобов'язані повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня вручення ухвали.
8. У випадку неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, а також за неподання таких доказів без поважних причин, суд застосовує до відповідної особи заходи процесуального примусу, визначені цим Кодексом.
9. У разі неподання суб'єктом владних повноважень витребуваних судом доказів без поважних причин або без повідомлення причин, суд, залежно від того, яке ці докази мають значення, може визнати обставину, для з'ясування якої витребувався доказ, або відмовити у її визнанні, або розглянути справу за наявними в ній доказами, а у разі неподання доказів позивачем – також залишити позовну заяву без розгляду.

Стаття 81. Огляд доказів за їх місцезнаходженням

1. Письмові, речові і електронні докази, які не можна доставити в суд, оглядаються за їх місцезнаходженням.
2. Про час і місце огляду доказів за їх місцезнаходженням повідомляються учасники справи. Неявка цих осіб не є перешкодою для проведення огляду.
3. У разі необхідності, в тому числі за клопотанням учасника справи, для участі в огляді доказів за їх місцезнаходженням можуть бути залучені свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти, а також здійснено фотографування, звуко- і відеозапис.
4. Про огляд доказів за їх місцезнаходженням складається протокол, що підписується всіма особами, які беруть участь в огляді. До протоколу додаються разом з описом усі складені або звірені під час огляду на місці плани, креслення, копії документів, а також зроблені під час огляду фотознімки, електронні копії доказів, відеозаписи тощо.
5. Якщо огляд проводиться за відсутності хоча б однієї з сторін, а також в інших випадках, коли суд визнає це за необхідне, здійснюється відеофіксація огляду технічними засобами.
6. Особи, які беруть участь в огляді доказів за їх місцезнаходженням, мають право звертати увагу суду на ту чи іншу обставину, яка, на їх погляд, має значення для повноцінного проведення огляду, встановлення обставин, які мають значення для розгляду справи, робити свої зауваження щодо протоколу огляду.

7. В порядку, визначеному цією статтею, суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути веб-сайт (сторінку), інші місця збереження даних в мережі Інтернет з метою встановлення та фіксування їх змісту. У разі необхідності для проведення такого огляду суд може залучити спеціаліста.

8. Суд може призначити експертизу для встановлення та фіксування змісту веб-сайту (сторінки), інших місць збереження даних в мережі Інтернет за умови, якщо це потребує спеціальних знань і не може бути здійснено судом із залученням спеціаліста.

Стаття 82. Огляд речових доказів, що швидко псуються

1. Речові докази, що швидко псуються, негайно оглядаються судом з повідомленням про призначений огляд учасників справи. Неявка цих осіб не перешкоджає огляду речових доказів.

2. У разі необхідності, в тому числі за клопотанням учасника справи, для участі в огляді речових доказів, що швидко псуються, може бути залучено свідків, перекладачів, експертів, спеціалістів, а також здійснено фотографування і відеозапис.

3. Огляд речових доказів, що швидко псуються, за їх місцезнаходженням здійснюється у порядку, встановленому статтею 81 цього Кодексу, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

Стаття 83. Судові доручення щодо збирання доказів

1. Суд, який розглядає справу або заяву про забезпечення доказів, у разі потреби збирання доказів за межами його територіальної юрисдикції доручає відповідному адміністративному суду провести певні процесуальні дії.

2. В ухвалі про судові доручення коротко викладається зміст справи, що розглядається, зазначаються учасники справи, вказуються обставини, що належить з'ясувати, та докази, які слід зібрати суду, що виконує доручення, зокрема, перелік питань, поставлених учасниками справи та судом свідку. Ухвала про судові доручення надсилається до адміністративного суду, який буде її виконувати, не пізніше наступного дня з дня її постановлення та є обов'язковою для нього.

Стаття 84. Виконання судових доручень щодо збирання доказів

1. Ухвала про судові доручення невідкладно виконується судом, якому вона адресована, за правилами цього Кодексу, які встановлюють порядок вчинення відповідних процесуальних дій.

2. У разі необхідності виконання судових доручень щодо збирання доказів здійснюється у судовому засіданні у встановленому цим Кодексом порядку. Учасники справи повідомляються про дату, час і місце вчинення процесуальної дії судом, який виконує доручення, проте їх неявка не є перешкодою для виконання доручення.

3. Про виконання або про неможливість виконання з об'єктивних причин судового доручення постановляється ухвала, яка з протоколами про вчинення процесуальних дій і всіма зібраними на виконання судового доручення матеріалами невідкладно надсилається до суду, що розглядає справу.

4. Якщо учасник справи чи свідок, що дали пояснення або показання суду, який виконував окреме доручення, з'являться до суду, що розглядає справу, то вони дають пояснення і показання у загальному порядку.

Стаття 85. Звернення адміністративного суду із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави

1. У разі якщо в процесі розгляду справи суду необхідно вручити документи, отримати докази, провести окремі процесуальні дії на території іншої держави, суд може звернутися з відповідним судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави (далі - іноземний суд) у порядку, встановленому цим Кодексом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

2. Судове доручення про надання правової допомоги надсилається у порядку, встановленому цим Кодексом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо міжнародний договір не укладено, - Міністерству юстиції України, яке надсилає доручення Міністерству закордонних справ України для передачі дипломатичними каналами.

Стаття 86. Зміст і форма судового доручення про надання правової допомоги

1. Зміст і форма судового доручення про надання правової допомоги мають відповідати вимогам міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо його не укладено, - вимогам частин другої - четвертої цієї статті.

2. У судовому дорученні про надання правової допомоги зазначаються:

1) назва суду, що розглядає справу;

2) за наявності міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, учасниками якого є Україна і держава, до якої звернено доручення, - посилання на його положення;

3) найменування справи, що розглядається;

4) прізвище, ім'я, по батькові та рік народження фізичної особи або найменування юридичної особи, відомості про їх місце проживання (перебування) або місцезнаходження та інші дані, необхідні для виконання доручення;

5) процесуальне становище осіб, щодо яких необхідно вчинити процесуальні дії;

6) чіткий перелік процесуальних дій, що належить вчинити;

7) інші дані, якщо це визначено відповідним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або цього вимагає іноземний суд, що виконуватиме доручення.

3. Судове доручення про надання правової допомоги оформлюється українською мовою. До судового доручення додається засвідчений переклад офіційною мовою відповідної держави, якщо інше не встановлено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

4. Судове доручення про надання правової допомоги, процесуальні та інші документи, що до нього додаються, засвідчуються підписом судді, який складає доручення, та скріплюються гербовою печаткою.

5. Витрати, пов'язані з направленням доручення покладаються на позивача та розподіляються при прийнятті рішення, постанови, ухвали в порядку статті 139 цього Кодексу.

Стаття 87. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів

1. Суди України виконують доручення іноземних судів про надання правової допомоги щодо вручення викликів до суду чи інших документів, допиту сторін чи свідків, проведення експертизи чи огляду на місці, вчинення інших процесуальних дій, переданих їм у порядку, встановленому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо міжнародний договір не укладено, - дипломатичними каналами.

2. Судове доручення не приймається до виконання у разі, якщо воно:

1) може призвести до порушення суверенітету України або створити загрозу її національній безпеці;

2) не належить до юрисдикції цього суду;

3) суперечить законам або міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

3. Виконання судового доручення здійснюється відповідно до цього Кодексу. На прохання іноземного суду процесуальні дії можуть вчинятися під час виконання судового доручення із застосуванням права іншої держави, якщо таке застосування не суперечить законам України.

4. У разі надходження від іноземного суду прохання щодо особистої присутності його уповноважених представників чи учасників судового розгляду під час виконання

судового доручення суд, який виконує доручення, вирішує питання про надання згоди щодо такої участі.

5. Виконання судового доручення підтверджується протоколом судового засідання, іншими документами, складеними чи отриманими під час виконання доручення, що засвідчуються підписом судді та скріплюються гербовою печаткою.

6. У разі якщо немає можливості виконати доручення іноземного суду, суд в порядку, встановленому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або якщо міжнародний договір не укладено, - дипломатичними каналами, повертає таке доручення іноземному суду без виконання із зазначенням причин та подає відповідні документи, що це підтверджують.

Стаття 88. Виконання судового доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів

1. Доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів виконується у судовому засіданні або уповноваженим працівником суду за місцем проживання (перебування, місцем роботи) фізичної особи чи місцезнаходженням юридичної особи.

2. Виклик до суду чи інші документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, вручаються особисто фізичній особі чи її представникові або представникові юридичної особи під розписку.

3. У повістці, що направляється з метою виконання доручення іноземного суду про вручення документів, крім відомостей, зазначених у статті 34 цього Кодексу, додатково зазначається інформація про наслідки відмови від отримання документів та неявки до суду для отримання документів згідно із частинами п'ятою і шостою цієї статті.

4. У разі якщо особа, якій необхідно вручити виклик до суду чи інші документи за дорученням іноземного суду, перебуває під вартою або відбуває такий вид покарання як довічне позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, обмеження волі, арешт, суд надсилає документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, до адміністрації місця тримання особи, яка здійснює їх вручення під розписку та невідкладно надсилає розписку і письмові пояснення цієї особи до суду.

5. У разі відмови особи отримати виклик до суду чи інші документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, суддя, уповноважений працівник суду або представник адміністрації місця тримання особи робить відповідну позначку на документах, що підлягають врученню. У такому разі документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, вважаються врученими.

6. У разі неявки до суду без поважних причин особи, яку належним чином повідомлено про дату, час та місце судового засідання, у якому мають бути вручені виклик до суду чи інші документи за дорученням іноземного суду, такі документи вважаються врученими.

7. Доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів вважається виконаним у день, коли особа або її представник отримали такі документи чи відмовилися від їх отримання або якщо така особа чи її представник, яких належним чином повідомлено про дату, час та місце судового засідання, на якому має бути вручено виклик до суду чи інші документи, без поважних причин не з'явилися до суду, - у день такого судового засідання.

8. Виконання доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів підтверджується протоколом судового засідання, у якому зазначаються заяви чи повідомлення, зроблені особами у зв'язку з отриманням документів, а також підтвердженням про повідомлення особи про необхідність явки до суду для отримання документів та іншими документами, складеними чи отриманими під час виконання доручення, що засвідчуються підписом судді та скріплюються гербовою печаткою.

Стаття 89. Виконання судових доручень закордонними дипломатичними установами України

1. Судове доручення про вручення документів громадянину України, який проживає на території іноземної держави, може бути виконано працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України у відповідній державі. Такі документи особа отримує добровільно. Вручення документів здійснюється під розписку із зазначенням дня вручення, підписується посадовою особою та скріплюється печаткою відповідної закордонної дипломатичної установи України.

2. Доручення суду про виконання певних процесуальних дій стосовно громадянина України, який проживає на території іноземної держави, може бути виконано працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України у відповідній державі, якщо це визначено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. У разі вчинення певних процесуальних дій складається протокол, що підписується особою, стосовно якої вчинено процесуальні дії, та особою, яка вчинила процесуальні дії, і скріплюється печаткою відповідної закордонної дипломатичної установи України. У протоколі зазначаються дата, час і місце виконання доручення.

3. Під час виконання судового доручення застосовується процесуальний закон України. Для виконання доручення не можуть застосовуватися примусові заходи.

Стаття 90. Оцінка доказів

1. Суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні.
2. Ніякі докази не мають для суду наперед встановленої сили.
3. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності.
4. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

§ 2. Показання свідків

Стаття 91. Показання свідка

1. Показаннями свідка є повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи.
2. Не є доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини.
3. Якщо показання свідка ґрунтуються на повідомленнях інших осіб, то ці особи повинні бути також допитані. За відсутності можливості допитати особу, яка надала первинне повідомлення, показання з чужих слів не може бути допустимим доказом факту чи обставин, на доведення яких вони надані, якщо показання не підтверджується іншими доказами, визнаними допустимими згідно з правилами цього Кодексу.

Стаття 92. Виклик свідка

1. Виклик свідка здійснюється за заявою учасника справи.
2. У заяві про виклик свідка зазначаються його ім'я, місце проживання (перебування) або місце роботи, обставини, які він може підтвердити.
3. Заява про виклик свідка має бути подана до або під час підготовчого судового засідання, а якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, - до початку першого судового засідання у справі.
4. В ухвалі про відкриття провадження у справі або в іншій ухвалі, якою суд вирішує питання про виклик свідка суд попереджає свідка про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання чи відмову від давання показань на вимогу суду.

Стаття 93. Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників

1. Сторони, треті особи та їхні представники за їх згодою, в тому числі за власною ініціативою, якщо інше не встановлено цим Кодексом, можуть бути допитані як свідки про відомі їм обставини, що мають значення для справи.

§ 3. Письмові докази

Стаття 94. Письмові докази

1. Письмовими доказами є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

2. Письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, якщо інше не визначено цим Кодексом. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього.

3. Учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Електронна копія письмового доказу не вважається електронним доказом.

4. Копії документів вважаються засвідченими належним чином, якщо їх засвідчено в порядку, встановленому чинним законодавством.

5. Учасник справи, який подає письмові докази в копіях (електронних копіях), повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу письмового доказу.

Учасник справи підтверджує відповідність копії письмового доказу оригіналу, який заходиться у нього, своїм підписом із зазначенням дати такого засвідчення.

6. Якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідній особи оригінал письмового доказу. Якщо оригінал письмового доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

7. Документи, отримані за допомогою факсимільного чи інших аналогічних засобів зв'язку, приймаються судом до розгляду як письмові докази у випадках і в порядку, які встановлені законом або договором.

8. Іноземний офіційний документ, що підлягає дипломатичній або консульській легалізації, може бути письмовим доказом, якщо він легалізований у встановленому порядку. Іноземні офіційні документи визнаються письмовими доказами без їх легалізації у випадках, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Стаття 95. Повернення оригіналів письмових доказів

1. Оригінали письмових доказів до набрання судовим рішенням законної сили повертаються судом за клопотанням осіб, які їх подали, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи. У справі залишається засвідчена суддею копія письмового доказу.

§ 4. Речові докази

Стаття 96. Речові докази

1. Речовими доказами є предмети матеріального світу, які своїм існуванням, своїми якостями, властивостями, місцем знаходження, іншими ознаками дозволяють встановити обставини, що мають значення для справи.

Стаття 97. Зберігання речових доказів

1. Речові докази до набрання рішенням суду законної сили зберігаються в матеріалах справи або за окремим описом здаються до камери схову речових доказів суду.

2. Речові докази, які не можуть бути доставлені до суду, зберігаються за місцем їх знаходження. Речові докази повинні бути докладно описані у протоколі огляду і, за необхідності та можливості, їх суттєві особливості сфотографовані або зафіксовані у відеозапису або в інший аналогічний спосіб, після чого вони підлягають опечатуванню. Протоколи огляду та зображення речового доказу додаються до матеріалів справи.

3. Суд вживає заходів для забезпечення зберігання речових доказів у незмінному стані.

Стаття 98. Повернення речових доказів

1. Речові докази повертаються судом після їх огляду і дослідження за клопотанням осіб, які їх надали, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи. В інших випадках речові докази повертаються особам, від яких вони були одержані, після набрання судовим рішенням законної сили.

2. Речові докази, які є об'єктами, що вилучені з цивільного обороту або обмежено оборотоздатні, передаються особам, які відповідно до закону мають право ними володіти. За клопотанням державних експертних установ такі речові докази можуть бути передані їм для використання в експертній та науковій роботі у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

§ 5. Електронні докази

Стаття 99. Електронні докази

1. Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні

документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатись, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах та ін.), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

2. Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України "Про електронний цифровий підпис". Законом може бути визначено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу.

3. Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених в порядку, визначеному законом. Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом.

4. Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу.

5. Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

Стаття 100. Зберігання та повернення оригіналів електронних доказів

1. Оригінали або копії електронних доказів зберігаються у суді в матеріалах справи.

2. За заявою особи, яка надала суду оригінал електронного доказу на матеріальному носії, суд повертає такий матеріальний носій, на якому міститься оригінал доказу, цій особі після дослідження вказаного електронного доказу, якщо це можливо без шкоди для розгляду справи, або після набрання судовим рішенням законної сили. У матеріалах справи залишається засвідчена суддею копія електронного доказу або витяг з нього.

§ 6. Висновок експерта

Стаття 101. Вимоги до висновку експерта

1. Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені перед експертом, складений у порядку, визначеному законодавством.

2. Предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань.

Предметом висновку експерта не можуть бути питання права.

3. Висновок експерта може бути наданий на замовлення учасника справи або на підставі ухвали суду про призначення експертизи.

4. Висновок експерта викладається у письмовій формі і приєднується до справи.

5. Суд має право за заявою учасників справи або з власної ініціативи викликати експерта для надання усних пояснень щодо його висновку.

6. У висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, а також, за наявності, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертіві, які матеріали експерт використав. Інші вимоги до висновку експерта можуть бути встановлені законодавством.

7. У висновку експерта має бути зазначено, що він попереджений (обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а у випадку призначення експертизи судом, також про відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

8. Якщо експерт під час підготовки висновку встановить обставини, що мають значення для справи, з приводу яких йому не були поставлені питання, він має право включити до висновку свої міркування про ці обставини.

Стаття 102. Призначення експертизи судом

1. Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи призначає експертизу у справі за сукупності таких умов:

1) для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо;

2) жодною стороною не наданий висновок експерта з цих же питань або висновки експертів, наданих сторонами, суперечать один одному, або такі висновки викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності.

2. У разі необхідності суд може призначити декілька експертиз, додаткову чи повторну експертизу.

3. При призначенні експертизи судом експерт або експертна установа обирається сторонами за взаємною згодою, а якщо такої згоди не досягнуто у встановлений судом строк, експерта чи експертну установу визначає суд. З урахуванням обставин справи

суд має право визначити експерта чи експертну установу самостійно. У разі необхідності може бути призначено декілька експертів для підготовки одного висновку (комісійна або комплексна експертиза).

4. Питання, з яких має бути проведена експертиза, що призначається судом, визначаються судом.

5. Учасники справи мають право запропонувати суду питання, роз'яснення яких, на їх думку, потребує висновку експерта. У разі відхилення або модифікації питань, запропонованих учасниками справи, суд зобов'язаний мотивувати таке відхилення або модифікацію.

6. Питання, які ставляться експерту, і його висновок з них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

7. Призначений судом експерт невідкладно повинен повідомити суд про неможливість проведення ним експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів.

Стаття 103. Ухвала про призначення експертизи

1. Про призначення експертизи суд постановляє ухвалу, в якій зазначає підстави та строк для проведення експертизи, питання, з яких експерт має надати суду висновок, особу (осіб), якій доручено проведення експертизи, перелік матеріалів, що надаються для дослідження, та інші дані, які мають значення для проведення експертизи.

2. Якщо суд доручає проведення експертизи кільком експертам чи експертним установам, суд в ухвалі призначає провідного експерта або експертну установу.

3. Ухвала про призначення експертизи направляється особам, яким доручено проведення експертизи, та учасникам справи. Об'єкти та матеріали, що підлягають дослідженню, направляються особі, якій доручено проведення експертизи (провідному експерту або експертній установі).

4. У разі необхідності, суд може заслухати експерта щодо формулювання питання, яке потребує з'ясування, та за його клопотанням дати відповідні роз'яснення щодо поставлених питань. Суд повідомляє учасників справи про вчинення зазначених дій, проте їх неявка не перешкоджає вчиненню цих дій.

5. В ухвалі про призначення експертизи суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

6. У разі виникнення сумніву щодо змісту та обсягу доручення, призначений судом експерт невідкладно подає суду клопотання щодо його уточнення або повідомляє суд про неможливість проведення ним експертизи за поставленими питаннями.

Стаття 104. Проведення експертизи на замовлення учасників справи

1. Учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення.

2. Порядок проведення експертних досліджень та складення висновків експерта за результатами проведеного позасудового експертного дослідження визначається відповідно до законодавства України про проведення судових експертиз.

3. Якщо позасудове експертне дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт має повідомити про це особу, яка до нього звернулася, в порядку, визначеному частиною четвертою статті 106 цього Кодексу.

4. Висновок експерта, складений за результатами позасудового експертного дослідження, під час якого був повністю або частково знищений об'єкт експертизи, який є доказом у справі, або змінено його властивості, не замінює сам доказ та не є підставою для звільнення від обов'язку доказування.

5. Висновок експерта, складений за результатами позасудового експертного дослідження, під час якого був повністю або частково знищений об'єкт експертизи або змінено його властивості, до розгляду судом не приймається, крім випадків, коли особа, яка його подає, доведе можливість проведення додаткової та повторної експертизи з питань, досліджених у висновку експерта.

6. У висновку експерта зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду, та експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок.

7. Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті ж права і обов'язки, що і експерт, який здійснює судову експертизу на підставі ухвали суду.

8. За заявою учасника справи про наявність підстав для відводу експерта, який підготував висновок на замовлення іншої особи, такий висновок судом до розгляду не приймається, якщо суд визнає наявність таких підстав.

Стаття 105. Збирання матеріалів для експертного дослідження

1. Матеріали, необхідні для проведення експертизи, експерту надає суд, якщо експертиза призначена судом, або учасник справи, якщо експертиза проводиться за його замовленням. При призначенні експертизи суд з урахуванням думки учасників справи визначає, які саме матеріали необхідні для проведення експертизи. Суд може також заслухати призначених судом експертів з цього питання. Копії матеріалів, які надаються експерту, можуть залишатися у матеріалах справи.

2. Експерт не має права з власної ініціативи збирати матеріали для проведення експертизи, розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням

експертизи, або повідомляти будь-кому, крім суду та учасника справи, на замовлення якого проводилась експертиза, про її результати.

Призначений судом експерт не має права спілкуватися з учасниками судового процесу поза межами судового засідання.

3. При визначенні матеріалів, що надаються експерту чи експертній установі, суд у необхідних випадках вирішує питання про витребування відповідних матеріалів за правилами, визначеними цим Кодексом для витребування доказів.

4. У разі скасування судом ухвали про призначення експертизи, призначений судом експерт зобов'язаний негайно повернути суду матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.

Стаття 106. Проведення експертизи

1. Експертиза проводиться у судовому засіданні або поза межами суду, якщо це потрібно у зв'язку з характером досліджень, або якщо об'єкт досліджень неможливо доставити до суду, або якщо експертиза проводиться за замовленням учасника справи.

2. У разі, якщо суд призначив проведення експертизи експертній установі, керівник такої установи доручає проведення експертизи одному або декільком експертам. Ці експерти надають висновок від свого імені і несуть за нього особисту відповідальність.

3. Експерт повинен забезпечити збереження об'єкта експертизи.

4. Якщо експертне дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей:

1) призначений судом експерт має одержати на його проведення відповідний дозвіл суду, який оформляється ухвалою;

2) залучений учасником справи експерт має повідомити відповідного учасника справи про визначені цим Кодексом наслідки проведення такого експертного дослідження та одержати у такого учасника дозвіл на його проведення.

Стаття 107. Наслідки ухилення від участі в експертизі

1. У разі ухилення учасника справи від подання суду на його вимогу необхідних для проведення експертизи матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, що перешкоджає її проведенню, суд залежно від того, яка особа ухиляється, а також яке ця експертиза має значення, може визнати встановленою обставину, для з'ясування якої експертиза була призначена, або відмовити у її визнанні.

Стаття 108. Оцінка висновку експерта

1. Висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 90 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивованим в судовому рішенні.

Стаття 109. Комісійна експертиза

1. Комісійна експертиза проводиться не менш як двома експертами одного напрямку знань.

2. Якщо за результатами проведених досліджень думки експертів збігаються, вони підписують єдиний висновок. Експерт, не згодний з висновком іншого експерта (експертів), дає окремий висновок з усіх питань або з питань, які викликали розбіжності.

Стаття 110. Комплексна експертиза

1. Комплексна експертиза проводиться не менш як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань.

2. У висновку експертів зазначається, які дослідження і в якому обсязі провів кожний експерт, які факти він встановив і яких висновків дійшов. Кожен експерт підписує ту частину висновку, яка містить опис здійснених ним досліджень, і несе за неї відповідальність.

3. Загальний висновок роблять експерти, компетентні в оцінці отриманих результатів і формулюванні єдиного висновку. У разі виникнення розбіжностей між експертами висновки оформлюються відповідно до частини другої статті 109 цього Кодексу.

Стаття 111. Додаткова і повторна експертизи

1. Якщо висновок експерта буде визнано неповним або неясним, за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи суд може призначити додаткову експертизу, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам).

2. Якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи суд може призначити повторну експертизу, яка доручається іншому експертові (експертам).

§ 7. Висновок експерта у галузі права

Стаття 112. Зміст висновку експерта у галузі права

1. Учасники справи мають право подати до суду висновок експерта у галузі права щодо:

1) застосування аналогії закону чи аналогії права;

2) змісту норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування, доктриною у відповідній іноземній державі.

2. Висновок експерта у галузі права не може містити оцінки доказів, вказівок про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яке рішення має бути прийнято за результатами розгляду справи.

Стаття 113. Оцінка висновку експерта у галузі права судом

1. Висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду.

2. Суд може послатися в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань.

§ 8. Забезпечення доказів

Стаття 114. Підстави та порядок забезпечення доказів

1. Суд за заявою учасника справи або особи, яка може набути статусу позивача, має забезпечити докази, якщо є підстави припускати, що засіб доказування може бути втрачений або збирання або подання відповідних доказів стане згодом неможливим або утрудненим.

2. Заява про забезпечення доказів може бути подана до суду як до, так і після подання позовної заяви.

3. Забезпечення доказів до подання позовної заяви здійснюється судом першої інстанції за місцезнаходженням засобу доказування або за місцем, де повинна бути вчинена відповідна процесуальна дія. Забезпечення доказів після подання позовної заяви здійснюється судом, який розглядає справу.

4. У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви заявник повинен подати позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення доказів. У разі неподання позовної заяви у зазначений строк, повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження суд скасовує ухвалу про вжиття заходів забезпечення доказів не пізніше наступного дня після закінчення такого строку або постановлення судом ухвали про повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження.

Якщо ухвала про забезпечення доказів на момент її скасування була виконана повністю або частково, - отримані судом докази (показання свідків, висновки експертів тощо) не можуть бути використані в іншій справі.

5. Особа, яка подала заяву про забезпечення доказів, зобов'язана відшкодувати судові витрати, а також збитки, спричинені у зв'язку із забезпеченням доказів, у разі неподання позовної заяви у строк, зазначений в частині четвертій цієї статті, а також у разі відмови у позові.

Стаття 115. Способи забезпечення доказів

1. Суд забезпечує докази допитом свідків, призначенням експертизи, витребуванням та оглядом письмових або речових доказів, у тому числі за місцем їх знаходження, заборорою вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язанням вчинити певні дії щодо доказів. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів, визначені судом.

Стаття 116. Заява про забезпечення доказів

1. У заяві про забезпечення доказів зазначається:

1) найменування суду, до якого подається заява;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, офіційну електронну адресу, якщо такі є;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) іншої сторони (сторін), якщо вона відома заявнику, а також якщо відомо відомості, що її ідентифікують: її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, відомі номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти, офіційної електронної адреси;

4) докази, забезпечення яких є необхідним, а також обставини, для доказування яких вони необхідні;

5) обґрунтування необхідності забезпечення доказів;

б) спосіб, у який заявник просить суд забезпечити докази, у разі необхідності – особу, у якої знаходяться докази;

7) перелік документів, що додаються до заяви.

2. За подання судом заяви про забезпечення доказів сплачується судовий збір у розмірі, встановленому законом. Документ, що підтверджує сплату судового збору, додається до заяви.

3. До заяви про забезпечення доказів, яка не відповідає вимогам цієї статті, застосовуються наслідки, встановлені статтею 169 цього Кодексу.

Стаття 117. Розгляд заяви про забезпечення доказів

1. Заява про забезпечення доказів розглядається в судовому засіданні в загальному порядку, визначеному цим Кодексом, з особливостями, встановленими цією статтею.

2. Заява розглядається не пізніше п'яти днів з дня її надходження до суду.

3. Заявник та інші особи, які можуть отримати статус учасників справи, повідомляються про час і місце судового засідання, проте їх неявка не перешкоджає розгляду поданої заяви.

4. Суд за клопотанням заявника може забезпечити докази без повідомлення інших осіб, які можуть отримати статус учасників справи:

1) у невідкладних випадках;

2) якщо неможливо встановити, хто є або стане такими особами;

3) у разі, якщо повідомлення іншої сторони може унеможливити або суттєво ускладнити отримання відповідних доказів.

5. За результатами розгляду заяви про забезпечення доказів суд постановляє ухвалу про задоволення чи відмову у задоволенні заяви.

6. У разі задоволення заяви суд в ухвалі зазначає доказ, а також дії, які необхідно вчинити для його забезпечення.

7. Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи.

8. Якщо після вчинення процесуальних дій щодо забезпечення доказів позовну заяву подано до іншого суду, протоколи та інші матеріали щодо забезпечення доказів надсилаються до суду, який розглядає справу.

9. Ухвала про забезпечення доказів (крім забезпечення доказів шляхом допиту свідків, призначення експертизи, огляду доказів) є виконавчим документом та виконується негайно в порядку, встановленому для виконання судових рішень.

Глава 6. ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ

Стаття 118. Процесуальні строки

1. Процесуальні строки - це встановлені законом або судом строки, у межах яких вчиняються процесуальні дії. Процесуальні строки встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені, - встановлюються судом.

2. Процесуальні строки визначаються днями, місяцями і роками, а також можуть визначатися вказівкою на подію, яка повинна неминуче настати.

Стаття 119. Розумність процесуальних строків

1. Суд має встановлювати розумні строки для вчинення процесуальних дій.

2. Строк є розумним, якщо він передбачає час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та відповідає завданню адміністративного судочинства.

Стаття 120. Обчислення процесуального строку

1. Перебіг процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

2. Строк, що визначається роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року цього строку.

3. Строк, що визначається місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця цього строку.

4. Якщо закінчення строку, що визначається місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа не має, то строк закінчується в останній день цього місяця.

5. Останнім днем строку, який закінчується вказівкою на певний день, вважається цей день.

6. Якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

7. Перебіг строку, закінчення якого пов'язане з подією, яка повинна неминуче настати, закінчується наступного дня після настання події.

8. Останній день строку триває до двадцять четвертої години, але якщо в цей строк слід було вчинити процесуальну дію в суді, де робочий час закінчується раніше, строк закінчується в момент закінчення цього часу.

9. Строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення позовна заява, скарга, інші документи чи матеріали або грошові кошти здано на пошту чи передані іншими відповідними засобами зв'язку.

10. Зупинення провадження в адміністративній справі зупиняє перебіг усіх процесуальних строків у цій адміністративній справі. Перебіг процесуальних строків продовжується з дня поновлення провадження.

Стаття 121. Поновлення та продовження процесуальних строків

1. Суд за заявою учасника справи може поновити пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли цим Кодексом встановлено неможливість такого поновлення .

2. Встановлений судом процесуальний строк може бути продовжений судом за заявою учасника справи, поданою до закінчення цього строку, чи з ініціативи суду.

3. Якщо інше не встановлено законом, заява про поновлення процесуального строку, розглядається судом, у якому належить вчинити процесуальну дію, стосовно якої пропущено строк, а заява про продовження процесуального строку, встановленого судом, - судом, який встановив строк, у письмовому провадженні.

4. Одночасно із подачею заяви про поновлення процесуального строку має бути вчинена процесуальна дія (подана заява, скарга, документи тощо), стосовно якої пропущено строк.

5. Пропуск строку, встановленого законом або судом учаснику справи для подання доказів, інших матеріалів чи вчинення певних дій, не звільняє такого учасника від обов'язку вчинити відповідну процесуальну дію.

6. Про поновлення або продовження процесуального строку, відмову у поновленні або продовженні процесуального строку суд постановляє ухвалу, яка не пізніше наступного дня з дня її постановлення надсилається особі, що звернулася із відповідною заявою.

Стаття 122. Строк звернення до адміністративного суду

1. Позов може бути подано в межах строку звернення до адміністративного суду, встановленого цим Кодексом або іншими законами.

2. Для звернення до адміністративного суду за захистом прав, свобод та інтересів особи встановлюється шестимісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

Для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень встановлюється тримісячний строк, який, якщо не встановлено інше, обчислюється з дня виникнення підстав, що дають суб'єкту владних повноважень право на

пред'явлення визначених законом вимог. Цим Кодексом та іншими законами можуть також встановлюватися інші строки для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень.

3. Для захисту прав, свобод та інтересів особи цим Кодексом та іншими законами можуть встановлюватися інші строки для звернення до адміністративного суду, які, якщо не встановлено інше, обчислюються з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

Положення цієї частини не застосовуються у випадках, визначених у частинах п'ятій та шостій цієї статті.

4. Якщо законом передбачена можливість досудового порядку вирішення спору і позивач скористався цим порядком, або законом визначена обов'язковість досудового порядку вирішення спору, то для звернення до адміністративного суду встановлюється тримісячний строк, який обчислюється з дня вручення позивачу рішення за результатами розгляду його скарги на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень.

Якщо рішення за результатами розгляду скарги позивача на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень не було прийнято та (або) вручено суб'єктом владних повноважень позивачу у строки, встановлені законом, то для звернення до адміністративного суду встановлюється шестимісячний строк, який обчислюється з дня звернення позивача до суб'єкта владних повноважень із відповідною скаргою на рішення, дії або бездіяльність суб'єкта владних повноважень.

5. Для звернення до адміністративного суду щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів, встановлюється тримісячний строк.

6. Для звернення до суду у справах щодо прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби встановлюється місячний строк.

Стаття 123. Наслідки пропущення строків звернення до адміністративного суду

1. У разі подання позовної заяви особою після закінчення строків, установлених законом, без заяви про поновлення пропущеного строку звернення до адміністративного суду, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані судом неповажними, позов залишається без руху. При цьому, протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду з заявою про поновлення строку звернення до адміністративного суду або вказати інші підстави для поновлення строку.

2. Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку звернення до адміністративного суду будуть визнані неповажними, суд повертає позовну заяву.

3. Якщо факт пропуску позивачем строку звернення до адміністративного суду буде виявлено судом після відкриття провадження в адміністративній справі, і позивач не заявить про поновлення пропущеного строку звернення до адміністративного суду, або якщо підстави, вказані ним у заяві, будуть визнані судом неповажними, суд залишає позовну заяву без розгляду.

4. Якщо після відкриття провадження у справі суд дійде висновку, що викладений в ухвалі про відкриття провадження у справі висновок суду про визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними був передчасним, і суд не знайде інших підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними, суд залишає позовну заяву без розгляду.

Глава 7. СУДОВІ ВИКЛИКИ І ПОВІДОМЛЕННЯ

Стаття 124. Повістки

1. Судові виклики і повідомлення здійснюються повістками про виклик і повістками-повідомленнями.

2. Повістки про виклик у суд надсилаються учасникам справи, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам, а повістки-повідомлення - учасникам справи, з приводу вчинення процесуальних дій, у яких участь цих осіб не є обов'язковою.

3. Судовий виклик або судове повідомлення учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів здійснюється:

1) за наявності в особи офіційної електронної адреси - шляхом надсилання повістки на офіційну електронну адресу;

2) за відсутності в особи офіційної електронної адреси - шляхом надсилання повістки рекомендованою кореспонденцією (листом, телеграмою), кур'єром із зворотною розпискою за адресами, вказаними цими особами, або шляхом надсилання тексту повістки в порядку, визначеному статтею 129 цього Кодексу.

4. У разі ненадання учасниками справи інформації щодо їх поштової адреси судовий виклик або судове повідомлення надсилаються:

1) юридичним особам та фізичним особам - підприємцям - за адресою місцезнаходження (місця проживання), що зазначена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань;

2) фізичним особам, які не мають статусу підприємців, - за адресою їх місця проживання чи місця перебування, зареєстрованою у встановленому законом порядку.

У разі відсутності учасників справи за такою адресою вважається, що судовий виклик або судове повідомлення вручене їм належним чином.

5. Якщо фізична особа, яка бере участь у справі, діє через представника і суд не вважає її особисту участь обов'язковою, він може направити повістку лише представникові.

Стаття 125. Зміст повістки

1. У повістці про виклик зазначаються:

- 1) найменування та адреса адміністративного суду;
- 2) ім'я фізичної особи, яку викликають до суду, або найменування органу, підприємства, установи, організації, представник яких викликається;
- 3) дата, час і місце судового засідання із зазначенням, чи викликається особа в судове засідання чи у підготовче судове засідання;
- 4) назва і номер адміністративної справи;
- 5) в якому процесуальному статусі викликається ця особа (як позивач, відповідач, свідок тощо);
- 6) у разі необхідності - пропозиція учаснику справи подати всі раніше не подані докази;
- 7) обов'язок адресата повідомити про наявність поважних причин неможливості прибути до суду;
- 8) роз'яснення наслідків неприбуття до суду;
- 9) обов'язок особи, яка одержала повістку у зв'язку з відсутністю адресата, за першої можливості вручити її адресату.

2. У повістці-повідомленні зазначаються:

- 1) найменування та адреса адміністративного суду;
- 2) ім'я особи або найменування органу, підприємства, установи, організації, яким адресується повістка;
- 3) дата, час і місце судового засідання або проведення окремої процесуальної дії;
- 4) назва і номер адміністративної справи;
- 5) в якому процесуальному статусі має право взяти участь ця особа (як позивач, відповідач, свідок тощо) в судовому процесі;

б) обов'язок особи, яка одержала повістку у зв'язку з відсутністю адресата, негайно повідомити про неї адресата.

3. Якщо разом з повісткою надсилаються копії документів, у повістці вказується їх перелік і роз'яснюється право подати заперечення та докази на їх підтвердження.

Стаття 126. Вручення повістки

1. У випадку відсутності у адресата офіційної електронної адреси, повістка вручається під розписку. Повістка може бути вручена безпосередньо в суді. Суд може за згодою учасника справи видати йому повістку для вручення іншій особі, яка викликається до суду.

2. Особа, яка вручає повістку, зобов'язана повернути до адміністративного суду розписку адресата про одержання повістки, яка приєднується до справи.

3. Повістка повинна бути вручена не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання, крім випадку, коли повістка вручається безпосередньо в суді.

Якщо для розгляду окремих категорій справ, заяв або клопотань учасників справи цим Кодексом встановлено строк розгляду менше десяти днів, повістка має бути вручена у строк, достатній для прибуття особи до суду для участі в судовому засіданні.

4. Вважається, що повістку вручено також у разі одержання її під розписку будь-яким повнолітнім членом сім'ї адресата, який проживає разом з ним. Особа, яка одержала повістку, зобов'язана негайно повідомити про неї адресата.

5. У разі тимчасової відсутності адресата особа, яка повинна вручити повістку, відмічає у повістці відомості про те, куди вибув адресат та коли передбачається його повернення за наявності таких даних.

6. Якщо учасник справи перебуває під вартою або відбуває покарання у виді довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, обмеження волі, арешту, повістка та інші судові документи вручаються їй під розписку адміністрацією місця утримання особи, яка негайно надсилає розписку цієї особи до суду.

7. Особам, які проживають за межами України, повістки вручаються в порядку, встановленому міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у разі відсутності таких - у порядку, встановленому статтями 85, 86 цього Кодексу.

8. Вважається, що повістку вручено юридичній особі, якщо вона доставлена за адресою, внесеною до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, або за адресою, яка зазначена її представником, і це підтверджується підписом відповідної службової особи.

9. Вважається, що повістку вручено посадовій чи службовій особі, яка є учасником судового процесу, якщо її доставлено за адресою місця служби цієї особи в порядку, встановленому частиною восьмою цієї статті.

10. Вручення повістки представникові учасника справи вважається також врученням повістки і цій особі.

11. Розписку про одержання повістки (повістку у разі неможливості вручити її адресату чи відмови адресата її одержати) належить негайно повернути до адміністративного суду. У разі повернення поштового відправлення із повісткою, яка не вручена адресату з незалежних від суду причин, вважається, що така повістка вручена належним чином.

Стаття 127. Час вручення повістки

1. Часом вручення повістки вважається:

- 1) день вручення судової повістки під розписку;
- 2) день отримання судом повідомлення про доставлення судової повістки на офіційну електронну адресу особи;
- 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місця знаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду;
- 4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місця знаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

2. Якщо повістку надіслано на офіційну електронну адресу пізніше, ніж о 17.00, повістка вважається врученою у робочий день, наступний за днем її відправлення, незалежно від надходження до суду повідомлення про її доставлення.

Стаття 128. Наслідки відмови від одержання повістки

1. У разі відмови адресата від одержання повістки особа, яка її доставляє, робить відповідну відмітку на повістці, засвідчує її власним підписом і негайно повертає до адміністративного суду. Особа, яка відмовилася одержати повістку, вважається такою, що її повідомлено про дату, час і місце судового засідання.

Стаття 129. Виклик (повідомлення) шляхом надсилання тексту повістки електронною поштою, факсимільним повідомленням (факсом, телефаксом), телефонограмою

1. За письмовою заявою учасника справи, який не має офіційної електронної адреси, текст повістки надсилається йому судом електронною поштою, факсимільним

повідомленням, телефонограмою, текстовим повідомленням з використанням мобільного зв'язку, на відповідну адресу електронної пошти, номер факсу, телефаксу, телефону, зазначені у відповідній письмовій заяві. Учасник справи повинен за допомогою електронної пошти (факсу, телефону) негайно підтвердити суду про отримання тексту повістки. Текст такого підтвердження роздруковується, а телефонне підтвердження записується відповідним працівником апарату суду, приєднується секретарем судового засідання до справи і вважається належним повідомленням учасника справи про дату, час і місце судового розгляду.

2. Якщо протягом дня, наступного за днем надсилання тексту повістки, підтвердження від учасника справи не надійшло, секретар судового засідання складає про це довідку, що приєднується до справи і підтверджує належне повідомлення учасника справи про дату, час і місце судового розгляду.

3. У випадку, визначеному у частині першій цієї статті, повістка вважається врученою учаснику справи з моменту надходження до суду підтвердження про отримання тексту повістки. У випадку, визначеному у частині другій цієї статті, повістка вважається врученою з моменту складання секретарем судового засідання відповідної довідки.

Стаття 130. Виклик (повідомлення) відповідача, третіх осіб, свідків, місце проживання (перебування) яких невідоме

1. Відповідач, третя особа, свідок, зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме, викликається в суд через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів до дати відповідного судового засідання.

2. Порядок публікації оголошень на веб-порталі судової влади України затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України.

Стаття 131. Обов'язок повідомити про зміну адреси та причини неприбуття в судові засідання

1. Учасники справи зобов'язані під час провадження у справі повідомляти суд про зміну місця проживання (перебування, знаходження), роботи, служби. У разі неповідомлення про зміну адреси повістка надсилається їм за останньою відомою адресою і вважається врученою.

2. Учасники справи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, які не можуть з поважних причин прийти до суду, зобов'язані завчасно повідомити про це суд.

Глава 8. СУДОВІ ВИТРАТИ

Стаття 132. Види судових витрат

1. Судові витрати складаються із судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.
2. Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.
3. До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать витрати:
  - 1) на професійну правничу допомогу;
  - 2) сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду;
  - 3) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням судових експертиз;
  - 4) пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів;
  - 5) пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій або підготовкою до розгляду справи.

Стаття 133. Зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат

1. Суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою зменшити розмір належних до оплати судових витрат чи звільнити від їх оплати повністю або частково, чи відстрочити або розстрочити сплату судових витрат на визначений строк.
2. Якщо у строк, встановлений судом, судові витрати не будуть оплачені, позовна заява залишається без розгляду або витрати розподіляються між сторонами відповідно до судового рішення у справі, якщо оплату судових витрат розстрочено або відстрочено до ухвалення судового рішення у справі.

Стаття 134. Витрати на професійну правничу допомогу

1. Витрати, пов'язані з правничою допомогою адвоката, несуть сторони, крім випадків надання правничої допомоги за рахунок держави.
2. За результатами розгляду справи витрати на правничу допомогу адвоката підлягають розподілу між сторонами разом з іншими судовими витратами, за виключенням витрат суб'єкта владних повноважень на правничу допомогу адвоката.
3. Для цілей розподілу судових витрат:
  - 1) розмір витрат на правничу допомогу адвоката, в тому числі гонорару адвоката за представництво в суді та іншу правничу допомогу, пов'язану зі справою, включаючи

підготовку до її розгляду, збір доказів, тощо, а також вартість послуг помічника адвоката, визначається згідно з умовами договору про надання правничої допомоги та на підставі доказів щодо обсягу наданих послуг і виконаних робіт та їх вартості, що сплачена або підлягає сплаті відповідною стороною або третьою особою;

2) розмір суми, що підлягає сплаті в порядку компенсації витрат адвоката, необхідних для надання правничої допомоги, встановлюється згідно з умовами договору про надання правничої допомоги на підставі доказів, які підтверджують здійснення відповідних витрат.

4. Для визначення розміру витрат на правничу допомогу та з метою розподілу судових витрат учасник справи подає детальний опис робіт (наданих послуг), виконаних адвокатом, та здійснених ним витрат, необхідних для надання правничої допомоги.

5. Розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із:

- 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг);
- 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг);
- 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
- 4) ціною позову та (або) значенням справи для сторони, в тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.

6. У разі недотримання вимог частини п'ятої цієї статті суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на правничу допомогу, які підлягають розподілу між сторонами.

7. Обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами.

Стаття 135. Витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду

1. Витрати, пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту сторін та їхніх представників, а також найманням житла, несуть сторони.

2. Стороні, на користь якої ухвалено судові рішення і яка не є суб'єктом владних повноважень, та її законному представнику сплачується іншою стороною компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

3. Граничний розмір компенсації за судовим рішенням витрат сторін та їхніх законних представників, що пов'язані із прибуттям до суду, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 136. Попередня оплата судових витрат

1. Суд може зобов'язати учасника справи, який заявив клопотання про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування або огляд доказів за їх місцезнаходженням, попередньо (авансом) оплатити витрати, пов'язані з відповідною процесуальною дією.

Якщо клопотання заявили декілька учасників справи, необхідну грошову суму авансом в рівних частках сплачують відповідні учасники справи, а у випадках, коли відповідна процесуальна дія здійснюється з ініціативи суду – учасником (учасниками) справи, на якого (яких) суд поклав відповідний обов'язок.

2. У разі несплати у визначений судом строк відповідних сум авансом, суд вправі відхилити клопотання про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування або огляд доказів за їх місцезнаходженням, та ухвалити рішення на основі інших поданих учасниками справи доказів або скасувати раніше постановлену ухвалу про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування або огляд доказів за їх місцезнаходженням.

3. Суд, який розглядає справу по суті, може перерозподілити зазначені у цій статті витрати, оплачені учасником справи попередньо (авансом), відповідно до правил про розподіл судових витрат, встановлених цим Кодексом.

Стаття 137. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням судових експертиз

1. Свідку у зв'язку з викликом до суду відшкодовуються витрати, що пов'язані з переїздом до іншого населеного пункту та наймом житла, а також виплачується компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять.

2. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно від розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно від розміру мінімальної заробітної плати.

3. Спеціаліст, перекладач, експерт отримують винагороду за виконані роботи (надані послуги), пов'язані із справою, якщо це не входить до їх службових обов'язків.

4. У випадках, коли сума витрат на оплату робіт (послуг) спеціаліста, перекладача, експерта або проведення експертизи повністю не була оплачена учасниками справи попередньо (авансом), суд стягує ці суми на користь спеціаліста, перекладача, експерта чи експертної установи зі сторони, визначеної судом відповідно до правил про розподіл судових витрат, встановлених цим Кодексом.

5. Розмір витрат на підготовку експертного висновку на замовлення сторони, проведення судової експертизи, залучення спеціаліста, перекладача чи експерта встановлюється судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів.

6. Розмір витрат на оплату робіт (послуг) залученого стороною спеціаліста, перекладача чи експерта має бути співмірним із складністю відповідної роботи (послуг), її обсягом та часом, витраченим ним на виконання робіт (надання послуг).

7. У разі недотримання вимог щодо співмірності витрат суд може, за клопотанням іншої сторони, зменшити розмір витрат на оплату робіт (послуг) спеціаліста, перекладача чи експерта, які підлягають розподілу між сторонами.

8. Обов'язок доведення неспівмірності витрат покладається на сторону, яка заявляє клопотання про зменшення витрат, які підлягають розподілу між сторонами.

Стаття 138. Витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів, вчиненням інших процесуальних дій, підготовкою справи до розгляду

1. Розмір витрат, пов'язаних з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів та вчиненням інших процесуальних дій або підготовкою справи до розгляду, встановлюється судом на підставі договорів, рахунків та інших доказів.

2. Особа, яка не є учасником судового процесу, має право вимагати виплати грошової компенсації своїх витрат, пов'язаних із наданням доказу на вимогу суду, вчиненням інших процесуальних дій.

3. У випадках, коли сума витрат особи, яка не є учасником судового процесу, повністю не була оплачена учасниками справи попередньо (авансом), суд стягує ці суми на користь такої особи зі сторони, визначеної судом відповідно до правил про розподіл судових витрат, встановлених цим Кодексом.

4. Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Стаття 139. Розподіл судових витрат

1. При задоволенні позову сторони, яка не є суб'єктом владних повноважень, всі судові витрати, які підлягають відшкодуванню або оплаті відповідно до положень цього Кодексу, стягуються за рахунок бюджетних асигнувань суб'єкта владних повноважень, що виступав відповідачем у справі, або якщо відповідачем у справі виступала його посадова чи службова особа.

2. При задоволенні позову суб'єкта владних повноважень всі судові витрати, які підлягають відшкодуванню або оплаті відповідно до положень цього Кодексу,

стягуються з відповідача, крім здійснених позивачем витрат на правничу допомогу адвоката та оплату судового збору.

3. При частковому задоволенні позову судові витрати покладаються на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог. При цьому, суд не включає до складу судових витрат, які підлягають розподілу між сторонами, витрати суб'єкта владних повноважень на правничу допомогу адвоката та оплату судового збору.

4. При частковому задоволенні позову, у випадку покладення судових витрат на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог, суд може зобов'язати сторону, на яку покладено більшу суму судових витрат, сплатити різницю іншій стороні. В такому випадку сторони звільняються від обов'язку сплачувати одна одній іншу частину судових витрат.

5. У разі відмови у задоволенні вимог позивача, звільненого від сплати судових витрат, або залишення позовної заяви без розгляду чи закриття провадження у справі, судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Якщо сторону, на користь якої ухвалено рішення, звільнено від оплати судових витрат, з іншої сторони стягуються судові витрати на користь осіб, що їх понесли, пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог, а інша частина компенсується за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів. Якщо обидві сторони звільнені від оплати судових витрат, вони компенсуються за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

6. Якщо суд апеляційної чи касаційної інстанції, не повертаючи адміністративної справи на новий розгляд, змінить судові рішення або ухвалить нове, він відповідно змінює розподіл судових витрат.

7. Розмір витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи встановлюється судом на підставі поданих сторонами доказів (договорів, рахунків тощо).

Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду, за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву.

За відсутності відповідної заяви або неподання відповідних доказів протягом встановленого строку така заява залишається без розгляду.

8. У випадку зловживання стороною чи її представником процесуальними правами, або якщо спір виник внаслідок неправильних дій сторони, суд має право покласти на таку сторону судові витрати повністю або частково незалежно від результатів вирішення спору.

9. При вирішенні питання про розподіл судових витрат суд враховує:

1) чи пов'язані ці витрати з розглядом справи;

2) чи є розмір таких витрат обґрунтованим та пропорційним до предмета спору, значення справи для сторін, в тому числі чи міг результат її вирішення вплинути на репутацію сторони або чи викликала справа публічний інтерес;

3) поведінку сторони під час розгляду справи, що призвела до затягування розгляду справи, зокрема, подання стороною явно необґрунтованих заяв і клопотань, безпідставне твердження або заперечення стороною певних обставин, які мають значення для справи тощо;

4) дії сторони щодо досудового вирішення спору (у випадках, коли відповідно до закону досудове вирішення спору є обов'язковим) та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи, стадію розгляду справи, на якій такі дії вчинялись.

10. У разі закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду внаслідок необґрунтованих дій позивача, відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи.

11. Судові витрати третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, стягуються на її користь зі сторони, визначеної відповідно до вимог цієї статті, залежно від того заперечувала чи підтримувала така особа заявлені позовні вимоги.

Стаття 140. Розподіл витрат у разі відмови позивача від позову

1. У разі відмови позивача від позову понесені ним витрати відповідачем не відшкодовуються, а витрати відповідача за його заявою стягуються із позивача, крім випадків, коли позивач звільнений від сплати судових витрат. Однак якщо позивач відмовився від позову внаслідок задоволення його відповідачем після подання позовної заяви, то суд за заявою позивача присуджує всі понесені ним у справі витрати із відповідача.

Стаття 141. Судові витрати, пов'язані з примиренням сторін

1. Якщо спір вирішується шляхом примирення і сторони не дійшли згоди щодо розподілу судових витрат, то кожна сторона у справі несе половину судових витрат.

Стаття 142. Повернення судового збору

1. У разі вирішення справи шляхом примирення, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем до початку розгляду справи по суті суд у відповідній ухвалі чи рішенні у порядку, встановленому законом, вирішує питання про повернення позивачу п'ятдесяти відсотків судового збору, сплаченого при поданні позову.

2. У разі вирішення справи шляхом примирення, відмови від позову, визнання позову відповідачем на стадії перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку, суд у відповідній ухвалі у порядку, встановленому законом, вирішує питання

про повернення скажнику (заявнику) п'ятдесяти відсотків судового збору, сплаченого ним при подачі відповідної апеляційної чи касаційної скарги.

Стаття 143. Рішення щодо судових витрат

1. Суд вирішує питання щодо судових витрат у рішенні, постанові або ухвалі.
2. Учасники справи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі можуть оскаржити судові рішення щодо судових витрат, якщо це стосується їхніх інтересів.
3. Якщо сторона з поважних причин не може до закінчення судових дебатів у справі подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог.
4. Для вирішення питання про судові витрати суд призначає судові засідання, яке проводиться не пізніше п'ятнадцяти днів з дня ухвалення рішення по суті позовних вимог.
5. У випадку, визначеному частиною третьою цієї статті, суд виносить додаткове рішення в порядку, визначеному статтею 252 цього Кодексу.
6. У випадку постановлення ухвали про закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду або ухвалення рішення про задоволення позову у зв'язку з його визнанням, суд вирішує питання про розподіл судових витрат не пізніше десяти днів з дня ухвалення відповідного судового рішення, за умови подання учасником справи відповідної заяви і доказів, які підтверджують розмір судових витрат.

Глава 9. ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ

Стаття 144. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу

1. Заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.
2. Заходи процесуального примусу застосовуються судом, як правило, негайно після вчинення порушення.
3. Про застосування заходів процесуального примусу суд постановляє ухвалу.

Стаття 145. Види заходів процесуального примусу

1. Заходами процесуального примусу є:

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід;
- 5) штраф.

2. До однієї особи не може бути застосовано кілька заходів процесуального примусу за одне й те саме порушення.

3. Застосування до особи заходів процесуального примусу не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених цим Кодексом.

Стаття 146. Попередження і видалення із залу судового засідання

1. До учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень судді (головуючого судді) застосовується попередження, а в разі повторного вчинення таких дій - видалення із залу судового засідання.

2. У разі повторного вчинення перекладачем, спеціалістом дій, визначених у частині першій цієї статті, суд оголошує перерву і надає час для заміни перекладача, спеціаліста.

Стаття 147. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом

1. У разі неподання без поважних причин письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, або неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом.

2. В ухвалі про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом зазначаються:

1) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, в якій знаходиться доказ, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, якщо такі є;

- 2) назва або опис письмового, речового чи електронного доказу;
- 3) підстави проведення його тимчасового вилучення;
- 4) кому доручається вилучення.

3. Ухвала про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом є виконавчим документом, підлягає негайному виконанню та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

Стаття 148. Привід

1. До належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули у судове засідання або не повідомили причини неприбуття, може бути застосовано привід до суду через органи Національної поліції з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.

2. Привід до суду не застосовується до малолітніх та неповнолітніх осіб, вагітних жінок, інвалідів першої і другої груп, жінок, які доглядають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які згідно із цим Кодексом не можуть бути допитані як свідки.

3. Про привід суд постановляє ухвалу, в якій зазначає ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу, місце проживання (перебування), роботи, служби чи навчання, підстави застосування приводу, коли і куди ця особа повинна бути доставлена, кому доручається здійснення приводу.

4. Ухвала про привід до суду передається для виконання до органу Національної поліції за місцем провадження у справі або за місцем проживання (перебування), роботи, служби чи навчання особи, яку належить привести.

5. Ухвала про привід до суду оголошується учаснику судового процесу, до якого застосовується привід, особою, яка її виконує.

6. У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про привід до суду, через керівника органу Національної поліції негайно повертає її суду з письмовим поясненням причин невиконання.

Стаття 149. Штраф

1. Суд може постановити ухвалу про стягнення в доход Державного бюджету України з відповідної особи штрафу у сумі від 0,5 до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках:

1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;

2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству;

3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин суб'єктом владних повноважень;

4) використання під час процедури врегулювання спору за участі судді портативних, аудіотехнічних пристроїв, а також здійснення фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису.

2. Суд може постановити ухвалу про стягнення в доход Державного бюджету України з відповідної особи штрафу у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках:

- 1) повторного чи систематичного невиконання процесуальних обов'язків;
- 2) неодноразового зловживання процесуальними правами;
- 3) повторного чи систематичного неподання витребуваних судом доказів без поважних причин або без їх повідомлення;
- 4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів.

3. У випадку невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами представником учасника справи суд, з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

4. Ухвалу про стягнення штрафу може бути оскаржено в апеляційному порядку до суду вищої інстанції. Оскарження такої ухвали не перешкоджає розгляду справи. Постанова суду апеляційної інстанції за результатами перегляду ухвали про накладення штрафу є остаточною і оскарженню не підлягає.

Ухвала Верховного Суду про стягнення штрафу оскарженню не підлягає.

5. Ухвала про стягнення штрафу є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом. Стягувачем за таким виконавчим документом є Державна судова адміністрація України.

6. Суд може скасувати постановлену ним ухвалу про стягнення штрафу, якщо особа, щодо якої її постановлено, виправила допущене порушення та (або) надала докази поважності причин невиконання відповідних вимог суду чи своїх процесуальних обов'язків.

Глава 10. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ

Стаття 150. Підстави забезпечення позову

1. Суд за заявою учасника справи або з власної ініціативи має право вжити визначені цією статтею заходи забезпечення позову.

2. Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо:

1) невжиття таких заходів може суттєво утруднити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду; або

2) очевидними є ознаки протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, та порушення прав, свобод або інтересів особи, яка звернулася до суду, таким рішенням, дією або бездіяльністю.

3. Ухвалу про вжиття заходів забезпечення позову постановляє суд першої інстанції, а якщо розпочато апеляційне провадження, то таку ухвалу може постановити суд апеляційної інстанції.

4. Подання позову, а також відкриття провадження в адміністративній справі не зупиняють дію оскаржуваного рішення суб'єкта владних повноважень, якщо суд не застосував відповідні заходи забезпечення позову.

Стаття 151. Види забезпечення позову

1. Позов може бути забезпечено:

1) зупиненням дії індивідуального акту або нормативно-правового акту; 2) заборонаю відповідачу вчиняти певні дії;

3) встановленням обов'язку відповідача вчинити певні дії;

4) заборонаю іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору;

5) зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку.

2. Суд може застосувати кілька заходів забезпечення позову. Заходи забезпечення позову мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами. Суд також повинен враховувати співвідношення прав (інтересу), про захист яких просить заявник, із наслідками вжиття заходів забезпечення позову для заінтересованих осіб.

3. Не допускається забезпечення позову шляхом:

1) зупинення актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та встановлення для них заборони або обов'язку вчиняти певні дії;

2) зупинення рішень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо призначення уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та стосовно здійснення тимчасової адміністрації або ліквідації банку, встановлення заборони або обов'язку вчиняти певні дії уповноваженій особі Фонду гарантування

вкладів фізичних осіб або Фонду гарантування вкладів фізичних осіб при здійсненні тимчасової адміністрації або ліквідації банку;

3) зупинення рішень уповноваженого центрального органу з питань цивільної авіації щодо призупинення дії або анулювання сертифікатів, схвалень, допусків;

4) зупинення рішень Національного банку України, актів Національного банку України, а також встановлення для Національного банку України заборони або обов'язку вчиняти певні дії;

5) зупинення дії рішення суб'єкта владних повноважень, яке не є предметом оскарження в адміністративній справі, або встановлення заборони або обов'язку вчиняти дії, які впливають з такого рішення.

4. У спорах, що стосуються призначення, підготовки і проведення виборів, забезпечення позову не допускається.

5. Зупинення дії нормативно-правового акту як захід забезпечення позову допускається лише у разі очевидних ознак протиправності такого акту та порушення прав, свобод або інтересів особи, яка звернулася до суду з позовом щодо такого акту.

Стаття 152. Зміст і форма заяви про забезпечення позову

1. Заява про забезпечення позову подається в письмовій формі і повинна містити:

1) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові - для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб); поштовий індекс; ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України; реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності; або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса або адреса електронної пошти;

2) предмет позову та обґрунтування необхідності забезпечення позову;

3) захід забезпечення позову, який належить застосувати, з обґрунтуванням його необхідності;

4) інші відомості, потрібні для забезпечення позову.

2. Якщо заява про забезпечення позову подається до відкриття провадження у справі, в такій заяві додатково зазначається повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших осіб, які можуть отримати статус учасника справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, а також відомі заявнику: реєстраційний номер облікової картки

платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса або адреса електронної пошти.

3. У заяві можуть бути зазначені кілька заходів забезпечення позову, що мають бути вжиті судом, із обґрунтуванням доцільності вжиття кожного з цих заходів.

4. До заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі.

Стаття 153. Порядок подання заяви про забезпечення позову

1. Заява про забезпечення позову подається:

1) до подання позовної заяви - до суду, до якого має бути подано позов за правилами підсудності, встановленими цим Кодексом;

2) одночасно з пред'явленням позову - до суду, до якого подається позов за правилами підсудності, встановленими цим Кодексом;

3) після відкриття провадження у справі - до суду, у провадженні якого перебуває справа.

2. У разі подання заяви про забезпечення позову до подання позовної заяви заявник повинен подати відповідну позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення позову.

Стаття 154. Порядок розгляду заяви про забезпечення позову

1. Заява про забезпечення позову розглядається судом, у провадженні якого перебуває справа, або до якого має бути поданий позов, не пізніше двох днів з дня її надходження, без повідомлення учасників справи.

2. Суд, розглядаючи заяву про забезпечення позову, може викликати особу, що подала заяву про забезпечення позову, для надання пояснень або додаткових доказів, що підтверджують необхідність забезпечення позову.

3. У виключних випадках, коли наданих заявником пояснень та доказів недостатньо для розгляду заяви про забезпечення позову, суд може призначити її розгляд у судовому засіданні з повідомленням заінтересованих сторін у встановлений судом строк.

4. Залежно від обставин справи суд може забезпечити позов повністю або частково.

5. Про вжиття заходів забезпечення позову або про відмову у їх вжитті суд постановляє ухвалу.

6. В ухвалі про вжиття заходів забезпечення позову суд зазначає вид забезпечення позову та підстави його обрання. Суд може також зазначити порядок виконання ухвали про забезпечення позову.

7. Суд, встановивши, що заяву про забезпечення позову подано без додержання вимог статей 152 цього Кодексу, повертає її заявнику без розгляду, про що постановляє ухвалу.

8. Ухвалу про забезпечення позову або про відмову у їх вжитті може бути оскаржено. Оскарження ухвали про забезпечення позову не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи.

9. Оскарження ухвали про скасування забезпечення позову або про заміну одного заходу забезпечення позову іншим зупиняє виконання цієї ухвали.

Стаття 155. Заміна одного заходу забезпечення позову іншим

1. За клопотанням учасника справи суд може допустити заміну одного заходу забезпечення позову іншим.

2. Питання про заміну одного заходу забезпечення іншим вирішується судом в судовому засіданні наступного дня після надходження до суду відповідного клопотання сторони.

3. За наслідками розгляду клопотання про заміну одного заходу забезпечення позову іншим постановляється ухвала.

4. Примірник ухвали про заміну одного заходу забезпечення позову іншим невідкладно після набрання такою ухвалою законної сили надсилається заявнику, всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, а також, в залежності від виду вжитих заходів, направляється судом для негайного виконання державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів.

Стаття 156. Виконання ухвали про забезпечення позову

1. Ухвала суду про забезпечення позову підлягає негайному виконанню з дня її постановлення незалежно від її оскарження і відкриття виконавчого провадження.

2. Примірник ухвали про забезпечення позову негайно надсилається заявнику, всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, а також, в залежності від виду вжитих заходів, направляється судом для негайного виконання державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів.

3. Особи, винні в невиконанні ухвали про забезпечення позову, несуть відповідальність, встановлену законом.

Стаття 157. Скасування заходів забезпечення позову

1. Суд може скасувати заходи забезпечення позову з власної ініціативи або за вмотивованим клопотанням учасника справи.

2. Клопотання про скасування заходів забезпечення позову розглядається в судовому засіданні не пізніше п'яти днів з дня надходження його до суду.

3. За результатами розгляду клопотання про скасування заходів забезпечення позову, вжитих судом, постановляється ухвала.

4. Ухвала про скасування заходів забезпечення позову або про відмову у скасуванні забезпечення позову може бути оскаржена.

5. Відмова у скасуванні забезпечення позову не перешкоджає повторному зверненню з таким же клопотанням при появі нових обставин, що обґрунтовують необхідність скасування забезпечення позову.

6. У випадку залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі або у випадку ухвалення рішення щодо відмови у задоволенні позову, заходи забезпечення позову зберігають свою дію до набрання законної сили відповідним судовим рішенням.

7. Примірник ухвали про скасування заходів забезпечення позову невідкладно після набрання такою ухвалою законної сили надсилається заявнику, всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, а також державним та іншим органам, які повинні були та (або) виконували ухвалу про забезпечення позову, для здійснення ними відповідних дій щодо скасування заходів забезпечення позову.

8. Заходи забезпечення позову, вжиті судом до подання позову, скасовуються судом також у разі:

1) неподання заявником відповідної позовної заяви згідно з вимогами частини другої статті 153 цього Кодексу;

2) повернення позовної заяви;

3) відмови у відкритті провадження у справі.

Стаття 158. Відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову

1. У випадку залишення позову без розгляду, закриття провадження у справі з підстав, визначених пунктами 2 та 4 частини першої 238 цього Кодексу або у випадку ухвалення рішення суду щодо повної або часткової відмови у задоволенні позову, відповідач або інша особа, чії права або охоронювані законом інтереси порушені внаслідок вжиття заходів забезпечення позову, має право на відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову, за рахунок особи, за заявою якої такі заходи забезпечення позову вживались.

2. Положення цієї статті не застосовуються щодо відповідача або іншої особи, чий права або охоронювані законом інтереси порушені внаслідок вжиття заходів забезпечення позову, які є суб'єктом владних повноважень.

Розділ II. ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Глава 1. ПИСЬМОВІ ЗАЯВИ УЧАСНИКІВ СПРАВИ

§ 1. Заяви по суті справи

Стаття 159. Види та зміст заяв по суті справи

1. При розгляді справи судом за правилами загального позовного провадження учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у письмових заявах по суті справи, визначених цим Кодексом.

2. Заявами по суті справи є: позовна заява; відзив на позовну заяву (відзив); відповідь на відзив; заперечення; пояснення третьої особи щодо позову або відзиву.

3. Підстави, час та черговість подання заяв по суті справи визначається цим Кодексом або судом у визначених цим Кодексом випадках.

4. Подання заяв по суті справи є правом учасників справи. Неподання суб'єктом владних повноважень відзиву на позов без поважних причин може бути кваліфіковано судом як визнання позову.

5. Суд може дозволити учаснику справи подати додаткові пояснення щодо окремого питання, яке виникло при розгляді справи, якщо визнає це необхідним.

Стаття 160. Позовна заява

1. У позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування.

2. Позовна заява подається в письмовій формі позивачем або особою, якій законом надано право звертатись до суду в інтересах інших осіб.

3. Позовна заява може бути складена шляхом заповнення бланка позову, наданого судом.

4. На прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви.

5. В позовній заяві зазначаються:

1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові - для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження

(для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб); поштовий індекс; ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України; а також відомі позивачу: реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності; або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України (якщо такі відомості відмові позивачу), номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса або адреса електронної пошти;

3) зазначення ціни позову, обґрунтований розрахунок суми, що стягується - якщо у позовній заяві містяться вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної оскаржуваним рішенням, діями, бездіяльністю суб'єкта владних повноважень;

4) зміст позовних вимог і виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а в разі подання позову до декількох відповідачів, - зміст позовних вимог щодо кожного з відповідачів ;

5) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини;

6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору – у випадку, якщо законом встановлений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;

7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;

8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності) зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;

9) у справах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень – обґрунтування порушення оскаржуваними рішеннями, діями чи бездіяльністю прав, свобод, інтересів позивача;

10) у справах щодо оскарження нормативно-правових актів – відомості про застосування оскаржуваного нормативно-правового акту до позивача або належність позивача до суб'єктів правовідносин, у яких застосовується або буде застосовано цей акт;

11) власне письмове підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав.

6. Якщо позовна заява подається представником, то у ній додатково зазначаються відомості, визначені у пункті 2 частини п'ятої цієї статті відносно представника.

7. Позовна заява повинна відповідати іншим вимогам, встановленим законом.

8. У разі пред'явлення позову особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, в заяві повинні бути зазначені підстави такого звернення.

9. Якщо позовна заява подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення позивача від сплати судового збору.

10. У позовній заяві можуть бути вказані й інші відомості, необхідні для правильного вирішення спору.

Стаття 161. Документи, які додаються до позовної заяви

1. До позовної заяви додаються її копії, а також копії доданих до позовної заяви документів, відповідно до кількості учасників справи, крім випадків, визначених частиною другою цієї статті.

2. Суб'єкт владних повноважень при поданні адміністративного позову зобов'язаний додати до позовної заяви доказ надіслання рекомендованим листом з повідомленням про вручення іншим учасникам справи копії позовної заяви та доданих до неї документів.

3. До позовної заяви додається документ про сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі або документи, які підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

4. Позивач зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (якщо подаються письмові чи електронні докази – позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів).

5. У разі необхідності до позовної заяви додаються клопотання та заяви позивача про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, участь у судовому засіданні щодо розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, звільнення (відстрочення, розстрочення, зменшення) від сплати судового збору, про призначення судової експертизи, витребування доказів, про забезпечення надання безоплатної правничої допомоги, якщо відповідний орган відмовив у її наданні, тощо.

6. У разі пропуску строку звернення до адміністративного суду, позивач зобов'язаний додати до позову заяву про поновлення цього строку та докази поважності причин його пропуску.

7. До заяви про визнання індивідуального акта протиправним чи адміністративного договору недійсним додається також оригінал або копія

оспорюваного акта чи договору або засвідчений витяг з нього, а у разі відсутності акта чи договору у позивача – клопотання про його витребування.

Стаття 162. Відзив на позовну заяву (відзив)

1. У відзиві відповідач викладає заперечення проти позову.

2. Відзив повинен містити:

1) найменування (ім'я) позивача і номер справи;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) відповідача, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку, офіційну електронну адресу або адресу електронної пошти, якщо такі є;

3) у разі повного або часткового визнання позовних вимог – вимоги, які визнаються відповідачем;

4) обставини, які визнаються відповідачем;

5) заперечення проти наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права;

6) перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву, та зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із відзивом, із зазначенням причин їх неподання.

3. Копія відзиву та доданих до нього документів повинна бути надіслана (надана) іншим учасникам справи одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

4. До відзиву додаються:

1) докази, які підтверджують обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача, якщо такі докази не надані позивачем;

2) документи, що підтверджують надіслання (надання) відзиву і доданих до нього доказів іншим учасникам справи.

5. Відзив подається в строк, встановлений судом, який не може бути меншим п'ятнадцяти днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Суд має встановити такий строк подання відзиву, який дозволить відповідачу підготувати його та відповідні докази, а іншим учасникам справи – отримати відзив до початку першого підготовчого засідання у справі.

6. У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин, суд вирішує справу за наявними матеріалами.

Стаття 163. Відповідь на відзив

1. У відповіді на відзив позивач викладає свої пояснення, міркування та аргументи щодо наведених відповідачем у відзиві заперечень та мотиви їх визнання або відхилення.

2. До відповіді на відзив застосовуються правила, встановлені частинами другою – четвертою статті 162 цього Кодексу.

3. Відповідь на відзив подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання відповіді на відзив, який дозволить позивачу підготувати свої пояснення, міркування та аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи - отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а відповідачу – надати учасникам справи заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті.

Стаття 164. Заперечення

1. У запереченні відповідач викладає свої пояснення, міркування та аргументи щодо наведених позивачем у відповіді на відзив пояснень, міркувань та аргументів та мотиви їх визнання або відхилення.

2. До заперечення застосовуються правила, встановлені частинами другою – четвертою статті 162 цього Кодексу.

3. Заперечення подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання заперечення, який дозволить іншим учасниками справи отримати заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті.

Стаття 165. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву

1. У поясненнях третьої особи щодо позову або відзиву третя особа, що не заявляє самостійних вимог на предмет спору, викладає свої аргументи і міркування на підтримку або заперечення проти позову.

2. До пояснень третьої особи застосовуються правила, встановлені частинами другою – четвертою статті 162 цього Кодексу.

3. Пояснення третьої особи подаються в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк, який дозволить третій особі підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, та надати пояснення до позову або відзиву, а іншим учасникам справи – відповідь на такі пояснення завчасно до початку розгляду справи по суті.

§ 2. Заяви з процесуальних питань

Стаття 166. Заяви, клопотання і заперечення

1. При розгляді справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування тощо щодо процесуальних питань у заявах та клопотаннях, а також запереченнях проти заяв і клопотань.

2. Заяви, клопотання і заперечення подаються в письмовій або усній формі. У випадках, визначених цим Кодексом, заяви і клопотання подаються тільки в письмовій формі.

3. Заяви, клопотання і заперечення подаються та розглядаються в порядку, встановленому цим Кодексом. У випадках, коли цим Кодексом такий порядок не встановлений, він встановлюється судом.

Стаття 167. Загальні вимоги до форми та змісту письмової заяви, клопотання, заперечення

1. Будь-яка письмова заява, клопотання, заперечення повинні містити:

1) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає заяву чи клопотання або заперечення проти них, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);

2) найменування суду, до якого вона подається;

3) номер справи, прізвище судді (суддів), якщо заява подається після постановлення ухвали про відкриття провадження у справі;

4) зміст питання, яке має бути розглянуто судом, та прохання заявника;

5) підстави заяви чи клопотання;

6) перелік документів та інших доказів (за наявності), що додаються до заяви або клопотання;

7) інші відомості, які вимагаються цим Кодексом.

2. Якщо заяву (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог частини першої цієї статті і ці недоліки не дають можливість її розглянути, або якщо вона є очевидно безпідставною та необґрунтованою, суд повертає таку заяву (клопотання, заперечення) заявнику без розгляду.

Глава 2. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Стаття 168. Пред'явлення позову

1. Позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції, де вона реєструється та не пізніше наступного дня передається судді.

2. Позивач має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається цим Кодексом.

Стаття 169. Залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви

1. Суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених статтями 160, 161 цього Кодексу, протягом п'яти днів з дня подання позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

2. В ухвалі про залишення позовної заяви без руху зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб і строк їх усунення, який не може перевищувати десяти днів з дня вручення ухвали про залишення позовної заяви без руху. Якщо ухвала про залишення позовної заяви без руху постановляється з підстави несплати судового збору у встановленому законом розмірі, суд в такій ухвалі повинен зазначити точну суму судового збору, яку необхідно оплатити (доплатити).

3. Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до адміністративного суду та приймається до розгляду, про що суд постановляє ухвалу в порядку, встановленому статтею 171 цього Кодексу.

4. Позовна заява повертається позивачеві, якщо:

1) позивач не усунув недоліки позовної заяви, яку залишено без руху, у встановлений судом строк;

2) позивач до відкриття провадження в адміністративній справі подав заяву про її відкликання;

3) позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;

4) позивач не надав доказів звернення до відповідача для досудового врегулювання спорів у випадках, в яких законом визначено обов'язковість досудового врегулювання, або на момент звернення позивача із позовом не сплив визначений законом строк для досудового врегулювання спору;

5) позивачем подано до цього ж суду інший позов (позови) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого

позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

б) порушено правила об'єднання позовних вимог;

7) відсутні підстави для звернення прокурора до суду в інтересах держави або для звернення до суду особи, якій законом надано право звертатись до суду в інтересах іншої особи;

8) якщо позовну заяву із вимогою стягнення грошових коштів, яка ґрунтується на підставі рішення суб'єкта владних повноважень, подано суб'єктом владних повноважень до закінчення строку, визначеного частиною п'ятою статті 122 цього Кодексу;

9) у випадках, передбачених частиною другою статті 123 цього Кодексу.

5. Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи без розгляду не пізніше п'яти днів з дня її надходження або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

6. Про повернення позовної заяви суд постановляє ухвалу. Копія ухвали про залишення позовної заяви без руху або про повернення позовної заяви надсилається особі, яка подала позовну заяву, не пізніше наступного дня після її постановлення. Копія позовної заяви залишається в суді.

7. Ухвалу про повернення позовної заяви може бути оскаржено. У разі скасування ухвали про повернення позовної заяви за результатами її перегляду та направлення справи для продовження розгляду, суд не має права повторно повертати позовну заяву.

8. Повернення позовної заяви не позбавляє права повторного звернення до адміністративного суду в порядку, встановленому законом.

9. У разі повернення позовної заяви з підстави, визначеної пунктом 5 частини четвертої цієї статті, судовий збір, сплачений за подання позову, не повертається.

Стаття 170. Відмова у відкритті провадження в адміністративній справі

1. Суддя відмовляє у відкритті провадження в адміністративній справі, якщо:

1) позов не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства;

2) у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є такі, що набрали законної сили, рішення або постанова суду, ухвала про закриття провадження в адміністративній справі;

3) настала смерть фізичної особи чи припинено юридичну особу, яка не є суб'єктом владних повноважень, які звернулися із позовною заявою або до яких пред'явлено позовну заяву, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;

4) у провадженні цього або іншого адміністративного суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

2. Про відмову у відкритті провадження у справі суддя постановляє ухвалу не пізніше п'яти днів з дня надходження позовної заяви.

3. Копія ухвали про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі надсилається особі, яка подала позовну заяву, разом із позовною заявою та усіма доданими до неї матеріалами не пізніше наступного дня після її постановлення. Копія позовної заяви залишається в суді.

4. Ухвалу про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі може бути оскаржено. У разі скасування ухвали про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі позовна заява вважається поданою в день первісного звернення до суду.

5. Повторне звернення тієї ж особи до адміністративного суду з адміністративним позовом з тих же предмету і підстав та до того самого відповідача, як той, щодо якого постановлено ухвалу про відмову у відкритті провадження, не допускається.

6. У разі відмови у відкритті провадження в адміністративній справі з підстави, встановленої пунктом 1 частини першої цієї статті, суд повинен роз'яснити заявнику, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд такої справи.

Стаття 171. Відкриття провадження в адміністративній справі

1. Суддя після одержання позовної заяви з'ясовує, чи:

1) подана позовна заява особою, яка має адміністративну процесуальну дієздатність;

2) має представник належні повноваження (якщо позовну заяву подано представником);

3) відповідає позовна заява вимогам, встановленим статтями 160, 161, 172 цього Кодексу;

4) належить позовну заяву розглядати за правилами адміністративного судочинства і чи подано позовну заяву з дотриманням правил підсудності;

5) позов подано у строк, установлений законом (якщо позов подано з пропущенням встановленого законом строку звернення до суду, то чи достатньо підстав для визнання причин пропуску строку звернення до суду поважними);

6) немає інших підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження в адміністративній справі, встановлених цим Кодексом.

2. Суддя відкриває провадження в адміністративній справі на підставі позовної заяви, якщо відсутні підстави для залишення позовної заяви без руху, її повернення чи відмови у відкритті провадження у справі.

3. Якщо відповідачем у позовній заяві, щодо якої відсутні підстави для залишення її без руху, повернення чи відмови у відкритті провадження у справі, вказана фізична особа, яка не має статусу підприємця, суддя не пізніше двох днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи.

4. Інформація про місце проживання (перебування) фізичної особи має бути надана протягом трьох днів з дня отримання відповідним органом реєстрації місця проживання та перебування особи відповідного звернення суду.

5. Якщо за результатами отриманої судом інформації буде встановлено, що справа не підсудна цьому суду, суд надсилає справу за підсудністю в порядку, встановленому статтею 29 цього Кодексу.

6. Суддя з метою визначення підсудності може також користуватися даними Єдиного державного демографічного реєстру.

7. Якщо отримана судом інформація не дає можливості встановити зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи, суд вирішує питання про відкриття провадження у справі. Виклик такої особи як відповідача у справі здійснюється у порядку, визначеному статтею 130 цього Кодексу.

8. Питання про відкриття провадження в адміністративній справі суддя вирішує протягом п'яти днів з дня надходження до адміністративного суду позовної заяви, заяви про усунення недоліків позовної заяви у разі залишення позовної заяви без руху, або отримання судом у порядку, визначеному частинами третьою - шостою цієї статті, інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи.

9. Про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі суд постановляє ухвалу, в якій зазначається:

1) найменування адміністративного суду, прізвище та ініціали судді, який відкрив провадження в адміністративній справі, номер справи;

2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб);

3) предмет та підстави позову;

4) за якими правилами позовного провадження (загального чи спрощеного) буде розглядатися справа;

5) дата, час і місце підготовчого засідання, якщо справа буде розглядатися за правилами загального позовного провадження;

6) дата, час і місце проведення судового засідання для розгляду справи по суті, якщо справа буде розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження;

7) результат вирішення заяв і клопотань позивача, що надійшли разом із позовною заявою, якщо їх вирішення не потребує виклику (повідомлення) сторін;

8) строк для подання відповідачем відзиву на позов;

9) строки для подання відповіді на відзив та заперечення, якщо справа буде розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження;

10) строк подання пояснень третіми особами, яких було залучено при відкритті провадження у справі;

11) веб-адресу сторінки на офіційному веб-порталі судової влади України в мережі "Інтернет", за якою учасники справи можуть отримати інформацію по справі, що розглядається;

12) у разі розгляду справи за місцезнаходженням суб'єкта владних повноважень - повідомлення про наявні в суді матеріали, які підлягають врученню суб'єкту владних повноважень як стороні, та про можливість їх отримання лише безпосередньо у суді.

10. Ухвала про відкриття провадження у справі постановляється з додержанням вимог статті 126 цього Кодексу.

11. Якщо при відкритті провадження у справі було вирішено питання про залучення третіх осіб, позивач не пізніше двох днів з дня вручення копії ухвали про відкриття провадження у справі повинен направити таким третім особам копії позовної заяви з додатками, а докази такого направлення надати суду до початку підготовчого засідання або до початку розгляду справи по суті, якщо справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження.

12. Якщо суд в ухвалі про відкриття провадження у справі за результатами розгляду відповідного клопотання позивача вирішує розглядати справу за правилами спрощеного позовного провадження, суд визначає строк відповідачу для подання

заперечень проти розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, який не може бути меншим п'яти днів з дня вручення ухвали.

13. Суддя, встановивши, після відкриття провадження у справі, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 160, 161 цього Кодексу, постановляє ухвалу не пізніше наступного дня, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали.

14. Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, суд продовжує розгляд справи, про що постановляє ухвалу не пізніше наступного дня з дня отримання інформації про усунення недоліків.

15. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, позовна заява залишається без розгляду.

Стаття 172. Об'єднання і роз'єднання позовів

1. В одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основні та похідні позовні вимоги.

2. Суд, з урахуванням положень частини першої цієї статті, може за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи об'єднати в одне провадження декілька справ за позовами:

- 1) одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача;
- 2) одного й того самого позивача до різних відповідачів;
- 3) різних позивачів до одного й того самого відповідача.

3. Об'єднання справ в одне провадження допускається до початку підготовчого засідання, а у спрощеному позовному провадженні – до початку розгляду справи по суті у кожній із справ.

4. Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено законом.

5. Не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена виключна підсудність різним судам.

6. Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи вправі до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання адміністративного судочинства.

Розгляд позовних вимог, виділених у самотійне провадження, здійснює суддя, який прийняв рішення про роз'єднання позовних вимог.

7. Про об'єднання справ в одне провадження або роз'єднання позовних вимог, про відмову в об'єднанні справ в одне провадження, роз'єднанні позовних вимог суд постановляє ухвалу.

8. Справи, що знаходяться у провадженні адміністративного суду, в разі об'єднання їх в одне провадження, передаються на розгляд судді, який раніше за інших суддів відкрив провадження у справі.

9. Якщо провадження у справах було відкрито в один день, справи в разі об'єднання їх в одне провадження, передаються на розгляд судді, який першим прийняв рішення про їх об'єднання.

10. Справи, об'єднані в одне провадження, роз'єднанню не підлягають.

Глава 3. ПІДГОТОВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття 173. Завдання та строк підготовчого провадження

1. Підготовку справи до судового розгляду здійснює суддя адміністративного суду, який відкрив провадження в адміністративній справі.

2. Завданням підготовчого провадження є:

1) остаточне визначення предмету спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу;

2) з'ясування заперечень проти позовних вимог;

3) визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів;

4) вирішення відводів;

5) визначення порядку розгляду справи;

6) вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

3. Підготовче провадження починається відкриттям провадження у справі і закінчується закриттям підготовчого засідання.

4. Підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виключних випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду.

Стаття 174. Надіслання копії ухвали про відкриття провадження у справі, копії позовної заяви та доданих до неї документів

1. Ухвала про відкриття провадження у справі надсилається учасникам справи, а також іншим особам, якщо від них витребовуються докази, в порядку, встановленому статтею 251 цього Кодексу.

2. Одночасно з копією ухвали про відкриття провадження у справі учасникам справи надсилається копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів.

Стаття 175. Подання відзиву

1. В строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, відповідач має право надіслати:

1) суду - відзив на позовну заяву і всі письмові та електронні докази (які можливо доставити в суд), висновки експертів і заяви свідків, що підтверджують заперечення проти позову;

2) позивачу, іншим відповідачам, третім особам, - копію відзиву та доданих до нього документів.

2. У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин, суд має право вирішити спір за наявними матеріалами справи.

Стаття 176. Подання пояснень третіх осіб щодо позову або відзиву

1. В строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, або ухвалі, постановленій у підготовчому засіданні (якщо третіх осіб було залучено у підготовчому засіданні), треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають право подати письмові пояснення щодо позову або відзиву.

2. Учасники справи мають право подати відповідь на такі пояснення до закінчення підготовчого провадження.

Стаття 177. Пред'явлення зустрічного позову

1. Відповідач, який не є суб'єктом владних повноважень, має право пред'явити зустрічний позов в строк для подання відзиву.

2. Зустрічний позов приймається до спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин, або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову.

3. Вимоги за зустрічним позовом ухвалою суду об'єднуються в одне провадження з первісним позовом.

4. У випадку подання зустрічного позову у справі, яка розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, суд постановляє ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження.

Стаття 178. Форма і зміст зустрічної позовної заяви

1. Зустрічна позовна заява, яка подається з додержанням загальних правил пред'явлення позову, повинна відповідати вимогам статей 160, 161, 172 цього Кодексу.

2. До зустрічної позовної заяви, поданої з порушенням вимог, встановлених частиною четвертою цієї статті, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу.

3. Зустрічна позовна заява, подана з порушенням вимог частин першої та другої цієї статті, повертається заявнику. Копія зустрічної позовної заяви долучається до матеріалів справи.

Стаття 179. Мета і строк проведення підготовчого засідання

1. Для виконання завдання підготовчого провадження в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, проводиться підготовче засідання.

2. Дата і час підготовчого засідання призначається судом з урахуванням обставин справи і необхідності вчинення відповідних процесуальних дій. Підготовче засідання має бути розпочате не пізніше ніж через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі.

Стаття 180. Підготовче засідання

1. Підготовче засідання проводиться судом з повідомленням учасників справи.

2. В підготовчому засіданні суд:

1) оголошує склад суду, а також прізвища секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів;

2) з'ясовує, чи бажають сторони вирішити спір шляхом примирення або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участі судді;

3) у разі необхідності, заслуховує уточнення позовних вимог та заперечень проти них та розглядає відповідні заяви;

4) вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача, заміну позивача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше;

5) роз'яснює учасникам справи, які обставини входять в предмет доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасником справи;

6) з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі;

7) з'ясовує, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом чи причини їх неподання; пропонує учасникам справи надати суду додаткові докази або пояснення; вирішує питання про проведення огляду письмових, речових і електронних доказів за їх місцезнаходженням; вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання, вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше;

8) вирішує питання про призначення експертизи, виклик у судове засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста;

9) за клопотанням учасників справи вирішує питання про забезпечення позову;

10) вирішує заяви та клопотання учасників справи;

11) направляє судові доручення;

12) встановлює строки для подання відповіді на відзив та заперечення;

13) встановлює строк для подання пояснень третіми особами;

14) встановлює строки та порядок врегулювання спору за участі судді за наявності згоди сторін на його проведення;

15) призначає справу до розгляду по суті, визначає дату, час і місце проведення судового засідання (засідань) для розгляду справи по суті;

16) встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються, під час розгляду справи по суті, про що зазначається в протоколі судового засідання;

17) вирішує питання про колегіальний розгляд справи;

18) здійснює інші дії, необхідні для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті.

3. Якщо доданий до справи або наданий суду учасником справи для ознайомлення документ або інший доказ викликає обґрунтований сумнів у його достовірності, учасник справи може просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або вимагати проведення експертизи.

4. Клопотання та заяви учасника справи з питань, визначених у частині третій цієї статті, подані після закриття підготовчого засідання, залишаються без розгляду, за виключенням випадків, коли вони стосуються доказів, поданих після закриття підготовчого засідання.

Стаття 181. Порядок проведення підготовчого засідання

1. Підготовче засідання проводиться за правилами, встановленими Главою 6 Розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей підготовчого засідання, встановлених цією Главою.

2. Суд відкладає підготовче засідання в межах визначеного цим Кодексом строку підготовчого провадження у випадках:

1) визначених пунктами 1 – 3, 5 частини другої статті 205 цього Кодексу;

2) залучення до участі або вступу у справу третьої особи, заміни позивача, заміни неналежного відповідача, залучення співвідповідача;

3) в інших випадках, коли питання, визначені частиною другою статті 180 цього Кодексу, не можуть бути розглянуті у даному підготовчому засіданні.

3. У зв'язку з заміною неналежного відповідача, заміною позивача, залученням співвідповідача, такі особи мають право подати клопотання про розгляд справи спочатку не пізніше двох днів з дня вручення відповідної ухвали. Якщо таке клопотання не буде подане у вказаний строк, суд продовжує розгляд справи.

4. У зв'язку з вступом у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, така особа, а також інші учасники справи мають право подати клопотання про розгляд справи спочатку не пізніше двох днів з дня вручення їм відповідної ухвали. Якщо таке клопотання не буде подане у вказаний строк, суд продовжує розгляд справи.

5. Якщо розгляд справи у випадках, визначених цим Кодексом, починається спочатку, суд призначає та проводить підготовче засідання спочатку в загальному порядку, крім випадку ухвалення рішення про колегіальний розгляд справи, коли підготовче засідання проводиться спочатку лише у разі, якщо суд дійшов висновку про необхідність його проведення.

6. Суд може оголосити перерву у підготовчому засіданні у разі необхідності, зокрема у випадках:

1) необхідності заміни відведеного експерта, перекладача, спеціаліста;

2) невиконання учасником справи вимог ухвали про відкриття провадження у справі у встановлений судом строк, якщо таке невиконання перешкоджає завершенню підготовчого провадження;

3) неподання витребуваних доказів особою, яка не є учасником судового процесу;

4) необхідності витребування нових (додаткових) доказів.

7. Якщо під час підготовчого судового засідання вирішені питання, зазначені у частині другій статті 180 цього Кодексу, за письмовою згодою всіх учасників справи, розгляд справи по суті може бути розпочатий у той же день після закінчення підготовчого судового засідання.

8. У разі відкладення підготовчого засідання або оголошення перерви, підготовче засідання продовжується зі стадії, на якій засідання було відкладене або у ньому була оголошена перерва.

Стаття 182. Подання відповіді на відзив та заперечення

1. В строк, встановлений судом, позивач має право подати відповідь на відзив, а відповідач – заперечення.

2. Інші учасники справи мають право подати свої письмові пояснення щодо відповіді на відзив та заперечення до закінчення підготовчого провадження, якщо судом не встановлено інший строк.

Стаття 183. Судові рішення у підготовчому засіданні

1. В підготовчому засіданні суд постановляє ухвалу (ухвали) про процесуальні дії, які необхідно вчинити до закінчення підготовчого провадження та початку судового розгляду справи по суті.

2. За результатами підготовчого засідання суд постановляє ухвалу про:

- 1) залишення позовної заяви без розгляду;
- 2) закриття провадження у справі;
- 3) закінчення підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті.

3. За результатами підготовчого провадження суд ухвалює рішення суду у випадку визнання позову відповідачем.

4. Ухвалення в підготовчому засіданні судового рішення у разі відмови від позову, визнання позову, примирення сторін проводиться в порядку, встановленому статтями 189, 190 цього Кодексу.

5. Суд з'ясовує думку сторін щодо дати призначення судового засідання для розгляду справи по суті.

Глава 4. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ

Стаття 184. Підстави проведення врегулювання спору за участі судді

1. Врегулювання спору за участі судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті.

2. Проведення врегулювання спору за участі судді не допускається:

- 1) в адміністративних справах, визначених Главою 11 Розділу II цього Кодексу;
- 2) у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Стаття 185. Порядок призначення врегулювання спору за участі судді

1. Про проведення процедури врегулювання спору за участі судді суд постановляє ухвалу. В ухвалі про проведення процедури врегулювання спору за участі судді суд вирішує питання про зупинення провадження у справі.

2. У випадку колегіального розгляду справи, врегулювання спору за участі судді проводиться суддею, який здійснював підготовку справи до розгляду.

3. У випадку недосягнення сторонами мирного врегулювання спору за наслідками проведення врегулювання спору, повторне проведення врегулювання спору за участі судді не допускається.

Стаття 186. Порядок проведення врегулювання спору за участі судді

1. Проведення врегулювання спору за участі судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад.

Сторони мають право брати участь в таких нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному цим Кодексом.

Спільні наради проводяться за участі всіх сторін, їх представників та судді.

Закриті наради проводяться за ініціативою судді з кожною із сторін окремо.

2. Суддя спрямовує проведення врегулювання спору за участі судді для досягнення сторонами примирення. З урахуванням конкретних обставин проведення наради суддя може оголосити перерву в межах строку проведення врегулювання.

3. На початку проведення першої спільної наради з врегулювання спору суддя роз'яснює сторонам мету, порядок проведення врегулювання спору за участі судді, права та обов'язки сторін.

4. Під час проведення спільних нарад суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається, пропонує сторонам надати пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору та здійснює інші дії, направлені на мирне врегулювання сторонами спору. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору.

5. Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику у аналогічних спорах, пропонувати стороні та (або) її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору.

6. Під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів в справі.

7. Інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участі судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами.

8. За необхідності до участі в нарадах залучається перекладач. Перекладач попереджається про конфіденційний характер інформації, отриманої під час проведення врегулювання спору за участі судді.

9. Під час врегулювання спору за участі судді забороняється використовувати портативні, аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис.

Стаття 187. Строк проведення врегулювання спору за участі судді

1. Процедура врегулювання спору за участі судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про її проведення.

2. Строк проведення врегулювання спору за участі судді продовженню не підлягає.

Стаття 188. Припинення врегулювання спору за участі судді

1. Врегулювання спору за участі судді припиняється:

1) у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участі судді;

2) у разі закінчення строку врегулювання спору за участі судді;

3) за ініціативою судді у разі затягування процедури врегулювання спору будь-якою із сторін;

4) у разі досягнення сторонами примирення та звернення до суду із заявою про примирення або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

2. Про припинення врегулювання спору за участі судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі.

3. Про припинення врегулювання спору за участі судді з підстави, визначеної пунктом 1 частини першої цієї статті, суддя постановляє ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви сторони, а з підстави, визначеної пунктом 2 цієї ж частини – не пізніше наступного дня з дня закінчення строку врегулювання спору за участі судді.

4. У разі припинення врегулювання спору за участі судді з підстав, визначених пунктами 1-3 частини першої цієї статті, справа передається на розгляд іншому судді, визначеному в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

Глава 5. ВІДМОВА ПОЗИВАЧА ВІД ПОЗОВУ. ПРИМИРЕННЯ СТОРІН

Стаття 189. Відмова від позову та визнання позову

1. Позивач може відмовитися від позову, а відповідач - визнати позов на будь-якій стадії провадження у справі, зазначивши про це в заяві по суті справи або в окремій письмовій заяві.

2. До ухвалення судового рішення у зв'язку з відмовою позивача від позову або визнанням позову відповідачем суд роз'яснює сторонам наслідки відповідних процесуальних дій, перевіряє, чи не обмежений представник відповідної сторони у повноваженнях на їх вчинення.

3. Про прийняття відмови від позову суд постановляє ухвалу, якою закриває провадження у справі. У разі часткової відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу, якою закриває провадження у справі щодо частини позовних вимог.

4. У разі визнання позову відповідачем повністю або частково суд, за наявності для того законних підстав, ухвалює рішення про задоволення позову повністю або у відповідній частині вимог.

5. Суд не приймає відмови від позову, визнання позову і продовжує розгляд адміністративної справи, якщо ці дії позивача або відповідача суперечать закону чи порушують чий-небудь права, свободи або інтереси.

6. Суд не приймає відмову позивача від позову, визнання позову відповідачем у справі, в якій особу представляє її законний представник, якщо його дії суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Стаття 190. Примирення сторін

1. Сторони можуть повністю або частково врегулювати спір на основі взаємних поступок. Примирення сторін може стосуватися лише прав та обов'язків сторін. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

2. За клопотанням сторін суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для примирення.

3. Умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Заява про примирення сторін може бути викладена у формі єдиного документу, підписаного сторонами, або у формі окремих документів: заяви однієї сторони про умови примирення та письмової згоди іншої сторони з умовами примирення.

4. До ухвалення судового рішення у зв'язку з примиренням сторін суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін у праві вчинити відповідні дії.

5. Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду. Затверджуючи умови примирення сторін, суд цією ж ухвалою одночасно закриває провадження у справі.

6. Суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні умов примирення і продовжує судовий розгляд, якщо:

1) умови примирення суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, або є невиконуваними; або

2) одну із сторін примирення представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Стаття 191. Виконання умов примирення

1. Ухвала про затвердження умов примирення виконується сторонами в порядку і строки, які нею визначені.

2. Ухвала про затвердження умов примирення є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

3. У разі невиконання ухвали суду про затвердження умов примирення, вона може бути подана для її примусового виконання в порядку, визначеному законодавством для виконання судових рішень.

Глава 6. РОЗГЛЯД СПРАВИ ПО СУТІ

§ 1. Загальні положення

Стаття 192. Завдання розгляду справи по суті

1. Завданням розгляду справи по суті є розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат.

Стаття 193. Строки розгляду адміністративної справи

1. Суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку.

2. Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті.

3. Провадження у справі на стадії її розгляду по суті зупиняється тільки з підстав, встановлених пунктами 1 – 6 частини першої статті та пунктами 1 – 3 частини другої статті 236 цього Кодексу.

Стаття 194. Судове засідання

1. Розгляд справи відбувається в судовому засіданні.

2. Про місце, дату і час судового засідання суд повідомляє учасників справи.

3. Учасник справи має право заявити клопотання про розгляд справи за його відсутності. Якщо таке клопотання заявили всі учасники справи, судовий розгляд справи здійснюється в порядку письмового провадження на підставі наявних у суду матеріалів.

4. Судове засідання проводиться у спеціально обладнаному приміщенні - залі судових засідань. Окремі процесуальні дії в разі необхідності можуть вчинятися за межами приміщення суду.

5. Під час розгляду справи по суті суд сприяє примиренню сторін.

6. У судовому засіданні можуть бути оголошені перерви в межах встановлених цим Кодексом строків розгляду справи, тривалість яких визначається відповідно до обставин, що їх викликали.

7. Перерва у зв'язку із неявкою учасника справи або його представника може бути оголошена тільки з підстав, визначених пунктами 1, 2, 5 частини другої статті 205 цього Кодексу.

Стаття 195. Участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції

1. Учасник судового процесу має право брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судове засідання визнана судом обов'язковою.

2. Учасники судового процесу беруть участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних

засобів та електронного цифрового підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

3. Суд може постановити ухвалу про участь учасника справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду, визначеного судом.

4. Свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно в приміщенні суду у визначених цим Кодексом випадках.

5. У клопотанні про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду в обов'язковому порядку зазначається суд, в якому необхідно забезпечити її проведення. Таке клопотання може бути подано не пізніше як за п'ять днів до дня проведення відповідного судового засідання.

6. Копія ухвали про участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

7. Суд, який забезпечує проведення відеоконференції, перевіряє явку і встановлює особи тих, хто з'явився, а також перевіряє повноваження представників.

8. Використовувані судом і учасниками судового процесу технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення та звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам судового процесу має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового засідання, ставити запитання і отримувати відповіді, здійснювати інші процесуальні права та обов'язки.

9. Відеоконференція, у якій беруть участь учасники справи, фіксується судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. Відео- та звукозапис відеоконференції зберігається в матеріалах справи.

10. Суд в порядку, передбаченому цією статтею, за власною ініціативою або за клопотанням учасника судового процесу, який тримається в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, може постановити ухвалу про його участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні такої установи.

При цьому, дії, передбачені частиною сьомою цієї статті, здійснюються службовою особою такої установи.

Стаття 196. Головуючий у судовому засіданні

1. При одноособовому розгляді справи суддя, який розглядає справу, є головуєчим у судовому засіданні.

2. При колегіальному розгляді справи головуючим у судовому засіданні є суддя-доповідач, визначений Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою при розподілі справи.

3. Головуючий у судовому засіданні відповідно до завдання адміністративного судочинства керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин у справі, усуваючи із судового розгляду все, що не має значення для вирішення справи.

4. Головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів щодо забезпечення в судовому засіданні належного порядку.

5. Головуючий розглядає скарги на дії чи бездіяльність судового розпорядника стосовно виконання покладених на нього обов'язків, про що зазначається в протоколі судового засідання.

Стаття 197. Звертання до суду у судовому засіданні

1. Учасники судового процесу та інші присутні у судовому засіданні особи звертаються до суду словами "Ваша честь".

Стаття 198. Обов'язки осіб, присутніх у залі судового засідання

1. Особи, присутні в залі судового засідання, повинні встати, коли входить і виходить суд. Рішення суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи. Учасники судового процесу, інші особи, присутні в залі судового засідання, звертаються до суду та один до одного, дають пояснення, показання, висновки, консультації тощо стоячи.

2. Відступ від вимог, встановлених частиною першою цієї статті, допускається з дозволу головуючого.

3. Учасники судового процесу, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані беззаперечно виконувати розпорядження головуючого, додержуватися в судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених в суді правил.

4. За прояв неповаги до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення учасника справи або іншої особи, присутньої в залі судового засідання, до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення правопорушення, для чого у судовому засіданні із розгляду справи оголошується перерва, або після закінчення судового засідання.

5. Учасники справи передають документи та інші матеріали головуючому через судового розпорядника.

§ 2. Відкриття розгляду справи по суті

Стаття 199. Відкриття судового засідання

1. У призначений для розгляду справи час головуєчий відкриває судове засідання та оголошує, яка справа розглядається.

2. Секретар судового засідання доповідає судові, хто з викликаних у справі осіб з'явився в судове засідання, хто з учасників справи приймає участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників справи, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання в порядку, визначеному цим Кодексом.

3. З оголошенням головуєчим судового засідання відкритим розпочинається розгляд справи по суті.

Стаття 200. Роз'яснення перекладачеві його прав та обов'язків, присяга перекладача

1. Головуючий у судовому засіданні встановлює особу перекладача та за клопотанням перекладача роз'яснює перекладачеві його права та обов'язки, встановлені статтею 71 цього Кодексу, і попереджає його під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

2. Головуючий приводить перекладача до такої присяги:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки перекладача, використовуючи усі свої професійні можливості".

3. Присяга проголошується перекладачем усно, після чого він підписує текст присяги. Підписаний перекладачем текст присяги та розписка приєднуються до справи.

Стаття 201. Видалення свідків із зали судового засідання

1. Свідки видаляються із зали судового засідання у відведені для цього приміщення без можливості ознайомлення з ходом судового засідання.

2. Судовий розпорядник вживає заходів щодо того, щоб свідки, які допитані судом, не спілкувалися з тими, яких суд ще не допитав.

Стаття 202. Встановлення осіб, які прибули у судове засідання, оголошення складу суду і роз'яснення права відводу

1. Головуючий у судовому засіданні встановлює особи тих, хто прибув у судове засідання, а також перевіряє повноваження посадових і службових осіб, їхніх представників.

2. Головуючий у судовому засіданні оголошує склад суду, а також імена експерта, перекладача, спеціаліста, секретаря судового засідання і роз'яснює учасникам справи, які прибули в судове засідання, їхнє право заявляти відводи.

Стаття 203. Роз'яснення учасникам справи їхніх прав та обов'язків

1. Головуючий з'ясовує обізнаність учасників справи з їх правами та обов'язками та роз'яснює їх у разі необхідності.

Стаття 204. Розгляд заяв та клопотань

1. Головуючий з'ясовує, чи мають учасники справи заяви чи клопотання, пов'язані з розглядом справи, які не були заявлені з поважних причин в підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом, та вирішує їх після заслуховування думки інших присутніх у судовому засіданні учасників справи.

2. Суд залишає без розгляду заяви та клопотання, які без поважних причин не були заявлені в підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом.

Стаття 205. Наслідки неявки в судове засідання учасника справи

1. Неявка у судове засідання будь-якого учасника справи, за умови, що його належним чином повідомлено про дату, час і місце цього засідання, не перешкоджає розгляду справи по суті, крім випадків, визначених цією статтею.

2. Суд відкладає розгляд справи в судовому засіданні в межах встановленого цим Кодексом строку, з наступних підстав:

1) неявка в судове засідання учасника справи, щодо якого нема відомостей про вручення йому повідомлення про дату, час і місце судового засідання;

2) перша неявка в судове засідання учасника справи, якого повідомлено про дату, час і місце судового засідання, якщо він повідомив про причини неявки, які судом визнано поважними;

3) виникнення технічних проблем, що унеможливають участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції, за наявності ухвали суду про таку участь, крім випадків, коли відповідно до цього Кодексу судове засідання може відбутися без участі такої особи;

4) необхідність витребування нових доказів, у випадку коли учасник справи обґрунтував неможливість заявлення відповідного клопотання в межах підготовчого провадження;

5) якщо суд визнає потрібним, щоб сторона, яка подала заяву про розгляд справи за її відсутності, дала особисті пояснення.

Викликати позивача або відповідача для особистих пояснень можна і тоді, коли в справі беруть участь їх представники.

3. Якщо учасник справи або його представник були належним чином повідомлені про судове засідання, суд розглядає справу за відсутності такого учасника справи у разі:

1) неявки в судове засідання учасника справи (його представника) без поважних причин або без повідомлення причин неявки;

2) повторної неявки в судове засідання учасника справи (його представника), незалежно від причин неявки;

3) неявки представника в судове засідання, якщо в судове засідання з'явилася особа, яку він представляє, або інший її представник;

4) неявки в судове засідання учасника справи, якщо з'явився її представник, крім випадків, коли суд визнав явку учасника справи обов'язковою.

У разі повторної неявки повідомленого належним чином відповідача в судове засідання, суд вирішує справу на підставі наявних у ній доказів.

4. За клопотанням сторони та з урахуванням обставин справи суд може відкласти її розгляд у випадку, визначеному пунктом 3 частини третьої цієї статті.

5. У разі неявки позивача в судове засідання без поважних причин або неповідомлення ним про причини неявки, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності, суд залишає позовну заяву без розгляду, якщо неявка перешкоджає розгляду справи. Якщо відповідач наполягає на розгляді справи по суті, справа розглядається на підставі наявних у ній доказів.

До позивача, який не є суб'єктом владних повноважень, положення цієї частини застосовуються лише у разі повторної неявки.

6. Наслідки, визначені частинами третьою та п'ятою цієї статті, настають і в разі, якщо учасник справи (його представник) залишить залу судового засідання.

7. У разі розгляду справи за відсутності позивача або відповідача суддя-доповідач оголошує стислий зміст позовної заяви або відзиву відповідно.

8. Про відкладення розгляду справи постановляється ухвала.

9. Якщо немає перешкод для розгляду справи у судовому засіданні, визначених цією статтею, але всі учасники справи не з'явилися у судове засідання, хоча і були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового розгляду, суд має право розглянути справу у письмовому провадженні у разі відсутності потреби заслухати свідка чи експерта.

Стаття 206. Наслідки неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста

1. Якщо в судове засідання не з'явилися свідок, експерт, спеціаліст, перекладач суд заслуховує думку учасників справи про можливість продовження судового розгляду справи за відсутності свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, які не з'явилися, та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи. Одночасно суд вирішує питання про відповідальність особи, яка не з'явилася.

Стаття 207. Роз'яснення прав і обов'язків експерта, присяга експерта

1. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює експерту його права та обов'язки, встановлені статтею 68 цього Кодексу, і попереджає його під розписку про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

2. Головуючий приводить експерта до такої присяги:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості".

3. Присяга проголошується експертом усно, після чого він підписує текст присяги. Дія присяги поширюється і на ті випадки, коли висновок був складений до її проголошення. Підписаний експертом текст присяги та розписка приєднуються до справи.

4. Експертам, які працюють у державних експертних установах, роз'яснення прав і обов'язків експерта та приведення його до присяги здійснюються керівником експертної установи під час призначення особи на посаду та присвоєння кваліфікації судового експерта. Засвідчені печаткою експертної установи копії тексту присяги і розписки про ознайомлення з правами та обов'язками експерта і про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок, за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків подаються на вимогу суду.

Стаття 208. Роз'яснення спеціалісту його прав і обов'язків

1. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює спеціалісту його права та обов'язки, встановлені статтею 70 цього Кодексу.

§ 3. З'ясування обставин справи та дослідження доказів

Стаття 209. Вступне слово учасників справи

1. Суд заслуховує вступне слово позивача та третьої особи, яка бере участь на його стороні, відповідача та третьої особи, яка бере участь на його стороні, а також інших учасників справи.

2. У вступному слові учасники справи в усній формі стисло викладають зміст та підстави своїх вимог і заперечень щодо предмету позову, дають необхідні пояснення щодо них.

3. Якщо поряд із стороною, третьою особою у справі беруть участь їх представники, суд після сторони, третьої особи заслуховує їх представників. За клопотанням сторони, третьої особи виступати зі вступним словом може тільки представник. Суд може зобов'язати учасника справи визначити, чи буде надавати пояснення тільки такий учасник чи тільки його представник.

4. Якщо в справі заявлено кілька вимог, суд може зобов'язати сторони та інших учасників справи дати окремо пояснення щодо кожної з них.

5. Учасники справи з дозволу головуючого можуть ставити питання один одному. Питання ставляться у такій черговості:

1) позивачу та (або) особі, яка звернулася до суду в інтересах іншої особи – відповідач, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, інші учасники справи;

2) відповідачу – позивач та (або) особа, яка звернулася до суду в інтересах іншої особи, третя особа, яка бере участь у справі на стороні позивача, інші учасники справи;

3) іншим учасникам справи – позивач та (або) особа, яка звернулася до суду в інтересах іншої особи, третя особа, яка бере участь на стороні позивача, відповідач, третя особа, яка бере участь на стороні відповідача, інші учасники справи.

6. Головуючий з власної ініціативи або за усним клопотанням учасника справи може зняти питання, що не стосуються предмета спору, поставити питання учаснику судового процесу.

7. Якщо сторони та інші учасники судового процесу, висловлюються нечітко або з їх слів не можна дійти висновку про те, визнають вони обставини чи заперечують проти них, суд може зажадати від цих осіб конкретної відповіді - "так" чи "ні".

Стаття 210. Порядок з'ясування обставин справи та дослідження доказів

1. Суд, заслухавши вступне слово учасників справи, з'ясовує обставини, на які учасники справи посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та досліджує в порядку, визначеному в підготовчому засіданні у справі, докази, якими вони обґрунтовуються.

2. З урахуванням змісту спірних правовідносин, обставин справи та зібраних у справі доказів суд під час розгляду справи по суті може змінити порядок з'ясування обставин справи та порядок дослідження доказів, про що зазначається у протоколі судового засідання.

Стаття 211. Дослідження доказів

1. Суд під час розгляду справи повинен безпосередньо дослідити докази у справі: ознайомитися з письмовими та електронними доказами, висновками експертів, поясненнями учасників справи, викладеними в заявах по суті справи, показаннями свідків, оглянути речові докази.

2. Докази, що не були предметом дослідження в судовому засіданні, не можуть бути покладені судом в основу прийнятого судового рішення.

3. Речові, письмові та електронні докази оглядаються у судовому засіданні, за винятком випадків, визначених цим Кодексом, і пред'являються учасникам справи за їх клопотанням, а в разі необхідності – також свідкам, експертам, спеціалістам.

4. Відтворення аудіо- і відеозапису проводиться в судовому засіданні або в іншому приміщенні, спеціально обладнаному для цього.

5. Учасники справи можуть давати свої пояснення з приводу письмових, речових і електронних доказів або протоколів їх огляду, ставити питання експертам. Першою ставить питання особа, за клопотанням якої було викликано експерта.

Стаття 212. Порядок допиту свідків

1. Кожний свідок допитується окремо.

2. Свідки, які ще не дали показань, не можуть перебувати у залі судового засідання під час судового розгляду. Судовий розпорядник вживає заходів, щоб свідки, яких допитали, не спілкувалися з тими, яких суд не допитав.

3. Перед допитом свідка головуєчий у судовому засіданні встановлює його особу, вік, рід занять, місце проживання, відношення до справи і стосунки зі сторонами та іншими учасниками справи, роз'яснює його права та обов'язки, встановлені статтею 65 цього Кодексу, з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених законом, від давання показань, і під розписку попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання і відмову від давання показань.

4. Якщо перешкод для допиту свідка не встановлено, головуєчий у судовому засіданні приводить його до такої присяги:

"Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю говорити правду, нічого не приховуючи і не спотворюючи".

5. Присяга проголошується свідком усно, після чого він підписує текст присяги. Підписаний свідком текст присяги та розписка приєднуються до справи.

6. Допит свідка починається з пропозиції головуєчого в судовому засіданні розповісти все, що йому відомо у цій справі, після чого першою йому задає питання особа, за клопотанням якої викликано свідка, а потім інші учасники справи.

7. Головуючий у судовому засіданні та інші судді може задавати свідкові питання в будь-який час його допиту.

8. Головуючий у судовому засіданні та інші судді мають право з'ясовувати суть відповіді свідка на питання учасників справи, а також ставити питання свідку після закінчення його допиту учасниками справи.

9. Головуючий має право за заявою учасників справи знімати питання, поставлені свідку, якщо вони за змістом ображають честь чи гідність особи, є навідними або не стосуються предмета спору.

10. Допитаний свідок залишається у залі судового засідання до закінчення розгляду справи. Суд може дозволити такому свідку залишити залу судового засідання до закінчення розгляду справи за згодою сторін.

11. Свідок може бути допитаний повторно в тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням учасників справи, або з ініціативи суду. Під час дослідження інших доказів свідкам можуть задавати питання сторони, інші учасники справи, а також суд.

12. Суд може призначити одночасний допит двох чи більше свідків для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях.

13. Свідок, який не може прибути у судове засідання внаслідок хвороби, старості, інвалідності або з інших поважних причин, допитується судом у місці його проживання (перебування).

Стаття 213. Використання свідком письмових записів

1. Свідок, даючи показання, може користуватися записами лише в тих випадках, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими даними, які важко зберегти в пам'яті. Ці записи подаються судові та учасникам справи і можуть бути приєднані до справи за ухвалою суду.

Стаття 214. Порядок допиту малолітніх і неповнолітніх свідків

1. Допит малолітніх свідків і, за розсудом суду, неповнолітніх свідків проводиться в присутності педагога або батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників, якщо вони не заінтересовані у справі.

2. Свідкам, які не досягли шістнадцятирічного віку, головуєчий роз'яснює обов'язок дати правдиві показання, не попереджуючи про відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить їх до присяги.

3. Особи, зазначені в частині першій цієї статті, можуть з дозволу суду задавати свідкові питання, а також висловлювати свою думку стосовно особи свідка, змісту його показань.

4. У виняткових випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин справи, на час допиту осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, із зали судового засідання за ухвалою суду може бути видалений той чи інший учасник справи. Після його повернення до зали судового засідання головуючий повідомляє його про показання цього свідка і надає можливість задати йому питання.

Стаття 215. Оголошення показань свідків

1. Показання свідків, зібраних за судовими дорученнями в порядку забезпечення доказів під час допиту їх за місцем проживання, при відкладенні розгляду справи або надані ними у судовому засіданні, в якому було прийнято скасоване рішення, повинні бути відтворені і досліджені в судовому засіданні, в якому постановлено рішення, якщо участь цих свідків у новому судовому засіданні виявилась неможливою. Учасники справи мають право висловити своє ставлення до цих показань і дати щодо них свої пояснення.

Стаття 216. Допит сторін, третіх осіб, їх представників як свідків

1. Якщо сторона, третя особа, їх представники заявляють, що факти, які мають значення для справи, їм відомі особисто, вони за їх згодою можуть бути допитані як свідки згідно із статтями 212 – 214 цього Кодексу.

Стаття 217. Дослідження письмових доказів

1. Письмові докази, у тому числі протоколи їх огляду, складені за судовим дорученням або в порядку забезпечення доказів, за клопотанням учасника справи пред'являються йому для ознайомлення, а в разі необхідності - також свідкам, експертам, спеціалістам чи перекладачам, або оголошуються в судовому засіданні.

2. Учасники справи можуть задавати питання свідкам, експертам, спеціалістам з приводу письмових доказів.

Стаття 218. Оголошення та дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції

1. Зміст особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції фізичних осіб може бути досліджений у відкритому судовому засіданні або оголошений за клопотанням учасника справи тільки за згодою осіб, визначених Цивільним кодексом України.

Стаття 219. Дослідження речових та електронних доказів

1. Речові та електронні докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення учасникам справи, а в разі необхідності - також експертам, спеціалістам і свідкам. Особи, яким подані для ознайомлення речові та електронні докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з доказом та його оглядом.

2. Протоколи огляду речових та електронних доказів, складені в порядку забезпечення доказів, виконання судового доручення або за результатами огляду доказів на місці, за клопотанням учасника справи оголошуються в судовому засіданні. Учасники справи можуть дати свої пояснення з приводу цих протоколів.

3. Учасники справи можуть задавати питання з приводу речових та електронних доказів експертам, спеціалістам, свідкам, які їх оглядали.

4. Електронні письмові документи досліджуються в порядку, передбаченому для дослідження письмових доказів.

Стаття 220. Відтворення звукозапису, демонстрація відеозапису і їх дослідження

1. Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у протоколі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). Після цього суд заслуховує пояснення учасників справи.

2. У разі необхідності відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису можуть бути повторені повністю або у певній частині.

3. З метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, судом може бути залучено спеціаліста.

4. Під час дослідження звуко- чи відеозапису особистого характеру застосовуються правила цього Кодексу щодо дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції.

Стаття 221. Дослідження висновку експерта

1. Висновок експерта за клопотанням учасника справи оголошується в судовому засіданні.

2. Для роз'яснення і доповнення висновку експерта учасники справи, а також суд можуть задати експерту питання. Першими задають питання експертові особа, яка викликала експерта, та її представник, а потім інші учасники справи. Якщо експертизу призначено за клопотанням обох сторін, першими задають питання експертові позивач і його представник. Головуючий у судовому засіданні та інші судді можуть задавати експертові питання в будь-який час дослідження висновку експерта.

3. Викладені письмово і підписані пояснення експерта приєднуються до справи.

Стаття 222. Консультації та роз'яснення спеціаліста

1. Під час дослідження доказів суд може скористатися технічною допомогою, усними консультаціями спеціаліста.

2. Спеціалісту можуть бути задані питання щодо суті наданої технічної допомоги, усних консультацій. Першими задають питання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, та її представник, а потім інші учасники справи. Якщо спеціаліста залучено за клопотанням обох сторін, першими задають питання спеціалісту позивач і його представник. Головуючий у судовому засіданні та інші судді можуть задавати спеціалістові питання в будь-який час дослідження доказів.

Стаття 223. Відкладення розгляду справи або перерва в судовому засіданні

1. Суд відкладає розгляд справи у випадках, встановлених частиною другою статті 205 цього Кодексу.

2. Якщо спір, розгляд якого по суті розпочато, не може бути вирішено в даному судовому засіданні, судом може бути оголошено перерву в межах встановлених цим Кодексом строків розгляду справи, тривалість якої визначається відповідно до обставин, що її викликали, з наступною вказівкою про це в рішенні або ухвалі.

3. Про відкладення розгляду справи або перерву в судовому засіданні, місце, дату і час нового судового засідання або продовження судового засідання суд повідомляє під розписку учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, які були присутніми в судовому засіданні. Учасники справи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі, які не прибули або яких суд вперше залучає до участі в судовому процесі, повідомляються про судові засідання ухвалами.

4. У разі відкладення розгляду справи суд повинен допитати свідків, які прибули. Тільки у виняткових випадках за ухвалою суду свідки не допитуються і викликаються знову.

5. Якщо розгляд справи було відкладено, суд продовжує провадження у справі зі стадії, на якій розгляд справи було відкладено. У випадку відкладення розгляду справи під час її розгляду по суті, суд може почати розгляд справи по суті спочатку.

6. Якщо в судовому засіданні було оголошено перерву, провадження у справі після її закінчення продовжується зі стадії, на якій було оголошено перерву.

Стаття 224. Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами

1. Після з'ясування всіх обставин у справі та перевірки їх доказами головуєчий у судовому засіданні надає сторонам та іншим учасникам справи можливість дати додаткові пояснення.

2. У зв'язку з додатковими поясненнями учасників справи суд може задавати питання іншим учасникам справи, свідкам, експертам, спеціалістам.

3. Вислухавши додаткові пояснення суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

§ 4. Судові дебати та ухвалення рішення

Стаття 225. Судові дебати

1. У судових дебатах виступають з промовами (заключним словом) учасники справи. У цих промовах можна посилатися лише на обставини і докази, які досліджені в судовому засіданні.

2. Кожному учаснику справи надається однаковий час для виступу з промовою в судових дебатах.

3. У дебатах першим надається слово позивачеві, його представнику, а потім - відповідачеві, його представнику.

4. Третя особа, яка заявила самостійні вимоги щодо предмета спору, її представник виступають після сторін у справі.

5. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, їхні представники виступають у дебатах після особи, на стороні якої вони беруть участь.

6. За клопотанням сторін чи третіх осіб у дебатах можуть виступати лише їхні представники.

7. Тривалість судових дебатів визначається головуючим з урахуванням думки учасників справи, виходячи з розумного часу для викладення учасниками справи їх позиції по справі. Головуючий може зупинити промовця лише тоді, коли він виходить за межі справи, що розглядається судом, або повторюється, або істотно виходить за визначені судом межі часу для викладення промов у судових дебатах. З дозволу суду промовці можуть обмінюватися репліками. Право останньої репліки завжди належить відповідачеві та його представникові.

Стаття 226. Повернення до з'ясування обставин у справі

1. Якщо під час судових дебатів виникає необхідність з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження нових доказів, суд постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин у справі. Після закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами судові дебати проводяться у загальному порядку.

Стаття 227. Вихід суду для ухвалення рішення

1. Після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (приміщення, спеціально призначеного для ухвалення судових рішень) для ухвалення рішення у справі, оголосивши орієнтовний час його проголошення.

2. Якщо під час ухвалення рішення виявиться потреба з'ясувати будь-яку обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію, суд постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду. Розгляд справи у цьому разі

проводиться в межах, необхідних для з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки.

3. Після закінчення поновленого розгляду справи суд залежно від його результатів відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення або, якщо вчинення необхідних процесуальних дій у даному судовому засіданні виявилось неможливим, оголошує перерву.

Стаття 228. Таємниця нарадчої кімнати

1. Під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу.

2. Під час перебування в нарадчій кімнаті суддя не має права розглядати інші судові справи.

3. Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення в нарадчій кімнаті.

Глава 7. ФІКСУВАННЯ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Стаття 229. Фіксування судового засідання технічними засобами

1. Суд під час судового розгляду адміністративної справи здійснює повне фіксування судового засідання за допомогою відео та (або) звукозаписувального технічного засобу в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

За наявності заперечень з боку будь-кого з учасників судового процесу проти здійснення повного фіксування судового засідання за допомогою відеозаписувального технічного засобу – таке фіксування здійснюється лише за допомогою звукозаписувального технічного запису.

2. Фіксування судового засідання технічним засобом здійснює секретар судового засідання.

3. Носій інформації, на який здійснювався технічний запис судового засідання (касета, дискета, компакт-диск тощо), є додатком до протоколу судового засідання і після закінчення судового засідання приєднується до матеріалів справи.

4. У разі неявки у судові засідання всіх учасників справи, чи якщо відповідно до положень цього Кодексу розгляд справи здійснюється за відсутності учасників справи (у тому числі при розгляді справи в порядку письмового провадження), фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу не здійснюється.

Стаття 230. Ведення протоколу судового засідання

1. У судовому засіданні секретар забезпечує ведення протоколу судового засідання.

2. У протоколі судового засідання зазначаються такі відомості:

- 1) рік, місяць, число і місце судового засідання;
- 2) найменування адміністративного суду, який розглядає справу, прізвище та ініціали судді (суддів), секретаря судового засідання;
- 3) справа, що розглядається, ім'я (найменування) сторін та інших учасників справи;
- 4) номер носія інформації;
- 5) порядковий номер вчинення процесуальної дії;
- 6) назва процесуальної дії;
- 7) час вчинення процесуальної дії;
- 8) ухвали суду, постановлені в судовому засіданні, не виходячи до нарадчої кімнати;
- 9) інші відомості, встановлені цим Кодексом.

3. Протокол судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно після судового засідання і приєднується до справи.

Стаття 231. Зауваження щодо технічного запису і протоколу судового засідання

1. Учасники справи мають право ознайомитися із технічним записом і протоколом судового засідання та протягом п'яти днів з дня проголошення рішення у справі подати до суду письмові зауваження щодо їхньої неповноти або неправильності.

2. Головуючий розглядає зауваження щодо технічного запису і протоколу судового засідання не пізніше п'яти днів з дня їх подання в порядку письмового провадження. За ініціативою суду, розгляд зауважень щодо технічного запису і протоколу судового засідання може здійснюватись у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

3. За наслідками розгляду постановляється відповідна ухвала.

4. У разі пропущення строку подання зауважень і відсутності підстав для його поновлення головуєчий залишає їх без розгляду.

Стаття 232. Відтворення та копіювання технічного запису судового засідання

1. Повне чи часткове відтворення технічного запису судового засідання здійснюється на вимогу учасника справи, або за ініціативою суду.

2. Учасник справи або інша особа, яка не брала участі у справі (крім випадків, коли справа розглядалася в закритому судовому засіданні), має право отримати копію інформації з носія, на який здійснювався технічний запис судового засідання.

3. Розмір судового збору за видачу в електронному вигляді копії технічного запису судового засідання встановлюється законом.

Стаття 233. Складення протоколу про вчинення окремої процесуальної дії

1. Про вчинення окремої процесуальної дії поза залом судового засідання або під час виконання судового доручення секретарем судового засідання складається протокол.

2. Під час вчинення окремої процесуальної дії поза залом судового засідання або під час виконання судового доручення та при складенні протоколу можуть застосовуватися технічні засоби.

3. Протокол після його складення та ознайомлення з ним усіх присутніх учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів підписується секретарем судового засідання і суддею. Присутні учасники справи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі можуть подати свої зауваження, які додаються до протоколу.

4. Протокол приєднується до адміністративної справи.

Стаття 234. Зміст протоколу про вчинення окремої процесуальної дії

1. Протокол про вчинення окремої процесуальної дії поза залом судових засідань або під час виконання судового доручення повинен містити:

1) найменування адміністративного суду, який вчиняє окрему процесуальну дію, прізвище та ініціали судді, секретаря судового засідання;

2) номер адміністративної справи;

3) рік, місяць, число і місце вчинення процесуальної дії;

4) час початку процесуальної дії;

5) відомості про прибуття учасників справи, експертів, спеціалістів, перекладачів, свідків;

6) відомості про роз'яснення учасникам справи, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам їхніх процесуальних прав та обов'язків;

7) опис ходу проведення окремої процесуальної дії, у тому числі відомості про заявлені клопотання та ухвали суду; основний зміст пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, показань свідків, усні роз'яснення експертами своїх висновків і відповідей на поставлені їм додаткові питання; консультації спеціалістів;

8) відомості про докази, які додаються до справи, а якщо докази не додаються до справи - номер, дату та зміст письмових доказів, опис інших доказів;

9) час закінчення процесуальної дії;

10) інші відомості, встановлені цим Кодексом.

Стаття 235. Зауваження до протоколу вчинення окремої процесуальної дії

1. Сторони та інші учасники справи мають право знайомитися з протоколом окремої процесуальної дії і протягом п'яти днів після підписання протоколу подавати свої письмові зауваження з приводу допущених у протоколі неточностей або неповноти змісту.

2. Суд розглядає зауваження щодо протоколу не пізніше п'яти днів з дня їх подання в порядку письмового провадження. За ініціативою суду, розгляд зауважень щодо протоколу може здійснюватись у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

3. Розглянувши зауваження, суд постановляє ухвалу, якою посвідчує правильність зауважень або відхиляє їх.

4. Зауваження до протоколу приєднуються до справи.

Глава 8. ЗУПИНЕННЯ І ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ. ЗАЛИШЕННЯ ПОЗОВУ БЕЗ РОЗГЛЯДУ

Стаття 236. Зупинення провадження у справі

1. Суд зупиняє провадження у справі в разі:

1) смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою фізичної особи, ліквідації суб'єкта владних повноважень, іншого органу, а також злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, які були стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво, - до встановлення правонаступника;

2) необхідності призначення або заміни законного представника сторони чи третьої особи - до вступу у справу законного представника;

3) об'єктивної неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного,

цивільного, господарського чи кримінального судочинства, - до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі; суд не може посилатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом судового розгляду;

4) звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення - до закінчення строку, про який сторони заявили у клопотанні;

5) перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан, - до припинення перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан;

6) прийняття рішення про врегулювання спору за участі судді - до припинення врегулювання спору за участі судді.

2. Суд має право зупинити провадження у справі в разі:

1) захворювання учасника справи, підтвердженого медичною довідкою, що перешкоджає прибуттю до суду, якщо його особиста участь буде визнана судом обов'язковою, - до одужання;

2) знаходження учасника справи у довгостроковому відрядженні, якщо його особиста участь буде визнана судом обов'язковою, - до повернення з відрядження;

3) перебування учасника справи на альтернативній (невійськовій) службі не за місцем проживання або на строковій військовій службі - до припинення перебування на альтернативній (невійськовій) службі не за місцем проживання або на строковій військовій службі;

4) призначення судом експертизи - до одержання її результатів;

5) перегляду судового рішення у подібних правовідносинах (у іншій справі) у касаційному порядку палатою, Великою Палатою Верховного Суду, - до набрання законної сили судовим рішенням касаційної інстанції;

6) направлення судового доручення щодо збирання доказів - до надходження ухвали суду, який виконував доручення, про виконання доручення або неможливість виконання доручення;

7) звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги, вручення виклику до суду чи інших документів до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави - до надходження відповіді від іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави на судові доручення про надання правової допомоги, вручення виклику до суду чи інших документів;

8) надходження заяви про відвід – до вирішення питання про відвід;

9) розгляду типової справи і оприлюднення повідомлення Верховного Суду про відкриття провадження у зразковій справі – до набрання чинності рішенням Верховного Суду у зразковій справі;

10) постановлення ухвали про тимчасове вилучення доказів державним виконавцем для дослідження судом - до закінчення виконавчого провадження з вилучення доказів для дослідження судом.

3. Суд не зупиняє провадження у справі:

1) у випадках, встановлених пунктами 1 - 3 частини другої цієї статті, якщо учасник справи веде справу через свого представника;

2) за клопотанням учасника справи, поданим після закінчення підготовчого провадження, якщо зазначені у клопотанні підстави для зупинення провадження виникли до закінчення підготовчого провадження і такий учасник справи знав або повинен був про них знати.

4. Про зупинення провадження у справі суд постановляє ухвалу. Ухвала суду про зупинення провадження у справі може бути оскаржена.

Стаття 237. Поновлення провадження у справі

1. Провадження у справі поновлюється за клопотанням учасників справи або за ініціативою суду не пізніше десяти днів з дня отримання судом повідомлення про усунення обставин, що викликали його зупинення. Про поновлення провадження у справі суд постановляє ухвалу.

2. З дня поновлення провадження у справі перебіг процесуальних строків продовжується.

3. Провадження у справі продовжується зі стадії, на якій воно було зупинено.

Стаття 238. Закриття провадження у справі

1. Суд закриває провадження у справі:

1) якщо справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства;

2) якщо позивач відмовився від позову і відмову прийнято судом;

3) якщо сторони досягли примирення;

4) якщо є такі, що набрали законної сили, постановова чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав;

5) у разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою фізичної особи або припинення юридичної особи, за виключенням суб'єкта владних повноважень, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;

6) у справі щодо оскарження нормативно-правових актів суб'єктів владних повноважень чи окремих їх положень, оскаржуваний нормативно-правовий акт або відповідні його положення визнано протиправними і нечинними рішенням суду, яке набрало законної сили;

7) у справі щодо оскарження індивідуальних актів та дій суб'єкта владних повноважень, оскаржувані акти та дії суб'єкта владних повноважень було змінено або скасовано рішенням суду, яке набрало законної сили;

8) у справі щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, оскаржувані порушення були виправлені суб'єктом владних повноважень і при цьому відсутні підстави вважати, що повне відновлення законних прав та інтересів позивача неможливе без визнання рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправними після такого виправлення.

2. Про закриття провадження у справі суд постановляє ухвалу, а також вирішує питання про розподіл між сторонами судових витрат, повернення судового збору з бюджету. Ухвала суду про закриття провадження у справі може бути оскаржена.

Стаття 239. Наслідки закриття провадження у справі

1. Якщо провадження у справі закривається з підстави, встановленої пунктом 1 частини першої статті 238 цього Кодексу, суд повинен роз'яснити позивачеві, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд таких справ.

2. У разі закриття провадження у справі повторне звернення до суду зі спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав не допускається. Наявність ухвали про закриття провадження у зв'язку з прийняттям відмови позивача від позову не позбавляє відповідача в цій справі права на звернення до суду за вирішенням цього спору.

Стаття 240. Залишення позову без розгляду

1. Суд своєю ухвалою залишає позову без розгляду, якщо:

- 1) позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності;
- 2) позовну заяву не підписано, або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано;

3) у провадженні цього або іншого адміністративного суду є адміністративна справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

4) позивач не прибув (повторно не прибув, якщо він не є суб'єктом владних повноважень) у підготовче засідання чи у судове засідання без поважних причин, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;

5) надійшла заява позивача про залишення позову без розгляду;

6) особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти позову і від неї надійшла відповідна заява;

7) провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам статей 160, 161, 172 цього Кодексу, і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом;

8) позивач до закінчення судового розгляду залишив судове засідання без поважних причин і не звернувся до суду із заявою про судовий розгляд за його відсутності;

9) з підстав, визначених частинами третьою та четвертою статті 123 цього Кодексу;

10) позивач у визначений судом строк без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору;

11) після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього ж суду інший позов (позови) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду.

2. Заява про залишення позову без розгляду може бути подана лише до початку розгляду справи по суті.

3. Про залишення позову без розгляду суд постановляє ухвалу. Ухвала суду про залишення позову без розгляду може бути оскаржена.

4. Особа, позов якої залишено без розгляду, після усунення підстав, з яких позов було залишено без розгляду, має право звернутися до адміністративного суду в загальному порядку.

5. В ухвалі про залишення позову без розгляду можуть бути вирішені питання про розподіл між сторонами судових витрат, про повернення судового збору з бюджету.

Глава 9. СУДОВІ РІШЕННЯ

Стаття 241. Види судових рішень

1. Судовими рішеннями є:

- 1) ухвали;
- 2) рішення;
- 3) постанови.

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду, а також в інших випадках, визначених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал.

3. Судовий розгляд в суді першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду.

4. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови.

5. У випадках, визначених цим Кодексом, судовий розгляд закінчується постановленням ухвали.

Стаття 242. Законність і обґрунтованість судового рішення

1. Рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим.

2. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права.

3. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи.

4. Судове рішення має відповідати завданню адміністративного судочинства, визначеному цим Кодексом.

5. При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

6. Якщо одна із сторін визнала пред'явлену до неї вимогу під час судового розгляду повністю або частково, рішення щодо цієї сторони ухвалюється судом згідно з таким визнанням, якщо це не суперечить вимогам статті 189 цього Кодексу.

Стаття 243. Порядок ухвалення судових рішень

1. Суди ухвалюють рішення іменем України негайно після закінчення судового розгляду.

2. Рішення та постанови приймаються, складаються і підписуються в нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу.

3. У виняткових випадках залежно від складності справи складення рішення, постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більш як десять, а якщо справа розглянута у порядку спрощеного провадження - п'ять днів з дня закінчення розгляду справи.

Судове рішення, що містить вступну та резолютивну частини, має бути підписане всім складом суду і приєднане до справи.

4. Судове рішення, постановлене у письмовому провадженні, повинно бути складено у повному обсязі не пізніше закінчення встановлених цим Кодексом строків розгляду відповідної справи, заяви або клопотання.

5. Окремим документом викладаються ухвали з питань:

- 1) залишення позовної заяви без руху;
- 2) повернення позовної заяви;
- 3) відкриття провадження в адміністративній справі;
- 4) об'єднання справ та роз'єднання позовних вимог;
- 5) забезпечення доказів;
- 6) визначення розміру судових витрат;
- 7) продовження та поновлення процесуальних строків;
- 8) передачі адміністративної справи до іншого адміністративного суду;
- 9) забезпечення позову;
- 10) призначення експертизи;
- 11) виправлення опісок і очевидних арифметичних помилок;
- 12) відмови в ухваленні додаткового судового рішення;
- 13) роз'яснення судового рішення;
- 14) зупинення провадження у справі;
- 15) закриття провадження у справі;

16) залишення позовної заяви без розгляду.

Окремим документом можуть викладатися також ухвали з інших питань, які вирішуються під час судового розгляду.

6. Ухвали, які під час судового засідання викладаються окремим документом, постановляються в нарадчій кімнаті та підписуються складом суду, який розглядає справу.

7. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання до протоколу судового засідання.

8. Ухвали, постановлені в судовому засіданні, проголошуються негайно після їх постановлення.

9. Виправлення в судовому рішенні мають бути застережені перед підписом (підписами) складом суду, який його ухвалив.

10. Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

Судові рішення викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду – електронними цифровими підписами всіх суддів, що входять до складу колегії).

Стаття 244. Питання, які вирішує суд при ухваленні рішення

1. Під час ухвалення рішення суд вирішує:

1) чи мали місце обставини (факти), якими обґрунтовувалися вимоги та заперечення, та якими доказами вони підтверджуються;

2) чи є інші фактичні дані, які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження;

3) яку правову норму належить застосувати до цих правовідносин;

4) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити;

5) як розподілити між сторонами судові витрати;

6) чи є підстави допустити негайне виконання рішення;

7) чи є підстави для скасування заходів забезпечення позову.

Стаття 245. Повноваження суду при вирішенні справи

1. При вирішенні справи по суті суд може задовольнити позов повністю або частково чи відмовити в його задоволенні повністю або частково.

2. У разі задоволення позову суд може прийняти рішення про:

1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акту чи окремих його положень;

2) визнання протиправним та скасування індивідуального акту чи окремих його положень;

3) визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;

4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії;

5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень;

6) прийняття судом одного з рішень, зазначених у пунктах 1 – 4 цієї частини та стягнення з відповідача - суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, завданої його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю;

7) тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;

8) примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

9) примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України;

10) захист прав, свобод, інтересів людини і громадянина, інших суб'єктів у сфері публічно-правових відносин в інший спосіб, визначений законом.

3. У разі скасування нормативно-правового або індивідуального акту суд може зобов'язати суб'єкта владних повноважень вчинити необхідні дії з метою відновлення прав, свобод чи інтересів позивача, за захистом яких він звернувся до суду.

4. У випадку, визначеному пунктом 4 частини другої цієї статті, суд може зобов'язати відповідача - суб'єкта владних повноважень прийняти рішення на користь позивача, якщо для його прийняття виконано всі умови, визначені законом, і прийняття такого рішення не передбачає права суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд.

У випадку, якщо прийняття рішення на користь позивача, передбачає право суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд, суд зобов'язує суб'єкта

владних повноважень вирішити питання, щодо якого звернувся позивач, з урахуванням його правової оцінки, наданої судом у рішенні.

5. Якщо судом визнано нормативно-правовий акт протиправним і нечинним повністю або в окремій частині і при цьому виявлено недостатню правову врегульованість відповідних публічно - правових відносин, яка може потягнути за собою порушення прав, свобод та інтересів невизначеного кола осіб, суд має право зобов'язати суб'єкта владних повноважень прийняти новий нормативно-правовий акт на заміну нормативно-правового акту, визнаного незаконним повністю або у відповідній частині.

6. У випадках, визначених у частинах третій - п'ятій цієї статті, суд може визначити відповідачу – суб'єкту владних повноважень розумний строк виконання рішення суду.

Стаття 246. Зміст рішення

1. Рішення суду складається з вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин.

2. У вступній частині рішення зазначаються:

- 1) дата і місце його ухвалення;
- 2) найменування суду;
- 3) прізвище та ініціали судді або склад колегії суддів;
- 4) прізвище та ініціали секретаря судового засідання;
- 5) номер справи;
- 6) ім'я (найменування) сторін та інших учасників справи;
- 7) вимоги позивача;
- 8) прізвища та ініціали представників учасників справи та прокурора.

3. В описовій частині рішення зазначаються:

- 1) стислий виклад позиції позивача та заперечень відповідача;
- 2) заяви, клопотання учасників справи;
- 3) інші процесуальні дії у справі (забезпечення доказів, вжиття заходів забезпечення позову, зупинення і поновлення провадження тощо).

4. У мотивувальній частині рішення зазначаються:

1) фактичні обставини, встановлені судом, та зміст спірних правовідносин, з посиланням на докази, на підставі яких встановлені відповідні обставини;

2) докази, відхилені судом, та мотиви їх відхилення;

3) мотивована оцінка кожного аргументу, наведеного учасниками справи, щодо наявності чи відсутності підстав для задоволення позову;

4) чи були і ким порушені, не визнані або оспорені права чи інтереси, за захистом яких мало місце звернення до суду, та мотиви такого висновку;

5) норми права, які застосував суд, та мотиви їх застосування;

6) норми права, на які посилалися сторони, які суд не застосував, та мотиви їх незастосування;

7) мотивів, з яких у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень суд, відмовляючи у позові, дійшов висновку, що оскаржуване рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень визнано судом таким, що вчинено відповідно до вимог частини другої статті другої цього Кодексу.

5. У резолютивній частині рішення зазначаються:

1) висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково по кожній з заявлених вимог;

2) розподіл судових витрат;

3) строк і порядок набрання рішенням суду законної сили та його оскарження;

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України;

6. У разі необхідності, у резолютивній частині також вказується про:

1) порядок і строк виконання рішення;

2) надання відстрочки або розстрочки виконання рішення;

3) повернення судового збору;

4) призначення судового засідання для вирішення питання про судові витрати, дату, час і місце його проведення; строк для подання стороною, за клопотанням якої

таке судове засідання проводиться, доказів щодо розміру понесених нею судових витрат;

5) дату складення повного судового рішення.

7. Висновок суду про задоволення позову чи про відмову в позові повністю або частково по кожній з заявлених вимог не може залежати від настання або ненастання якихось обставин (умовне рішення).

8. При розгляді первісного і зустрічного позовів та при розгляді позову третьої особи з самостійними вимогами у рішенні вказуються результати розгляду кожного з позовів.

9. У спорі, що виник при укладанні або зміні адміністративного договору, в резолютивній частині вказується рішення суду щодо кожної спірної умови адміністративного договору.

Стаття 247. Рішення щодо частини позовних вимог

1. Якщо в одному провадженні об'єднані кілька взаємопов'язаних самостійних вимог, суд може ухвалити по будь-якій вимозі часткове рішення та продовжити провадження в частині невирішених вимог. Якщо за вимогами, об'єднаними в одне провадження, відповідачем є одна особа, ухвалення часткового рішення не допускається у разі обґрунтованих заперечень з боку відповідача.

2. Рішення щодо частини позовних вимог може бути оскаржено у загальному порядку.

Стаття 248. Зміст ухвали

1. Ухвала, що викладається окремим документом, складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її постановлення;

найменування адміністративного суду, прізвища та ініціалів судді (суддів);

імен (найменувань) учасників справи;

2) описової частини із зазначенням суті клопотання та імені (найменування) особи, що його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою;

3) мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов до висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу;

4) резолютивної частини із зазначенням:

висновків суду;

строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

2. В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Стаття 249. Окремі ухвали суду

1. Суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону, може постановити окрему ухвалу і направити її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону.

2. У разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними.

3. Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі, якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно.

4. В окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення.

5. З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді, в залежності від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

6. Окрему ухвалу може бути винесено судом першої інстанції, судами апеляційної чи касаційної інстанцій.

7. Окрема ухвала може бути оскаржена особами, яких вона стосується. Окрема ухвала Верховного Суду є остаточною і оскарженню не підлягає.

8. Суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Такі самі повноваження має Велика палата Верховного Суду щодо питань передачі справ на розгляд Великої палати.

9. Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений

в окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено.

Стаття 250. Проголошення судового рішення

1. Судове рішення (повне або скорочене) проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, публічно, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

2. При проголошенні судового рішення (повного або скороченого) суддя не оголошує наступні відомості щодо учасників справи:

1) місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;

2) реєстраційні номери транспортних засобів;

3) номери банківських рахунків, номери платіжних карток;

4) інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувались в закритому судовому засіданні.

3. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст судового рішення, порядок і строк його оскарження.

4. У разі неявки всіх учасників справи у судове засідання, яким завершується розгляд справи, ухвалення рішення, винесеного без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні), суд підписує рішення без його проголошення.

5. Датою ухвалення судового рішення є дата його проголошення (незалежно від того, яке рішення проголошено - повне чи скорочене). Датою ухвалення судового рішення в порядку письмового провадження є дата складення повного судового рішення.

6. У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частин судового рішення (скорочене рішення) суд повідомляє, коли буде складено повне судове рішення.

7. Рішення суду (повне або скорочене) підписується всім складом суду у день його складення і додається до справи.

8. Після проголошення рішення суд, який його ухвалив, не може сам скасувати або змінити це рішення, крім випадків, визначених статтею 252 цього Кодексу.

Стаття 251. Вручення судового рішення

1. Копії повного судового рішення вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення.

2. У разі проголошення тільки скороченого (вступної та резолютивної частин) судового рішення, учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, за їх заявою негайно після його проголошення видаються копії скороченого судового рішення.

3. У разі проголошення в судовому засіданні скороченого рішення суд надсилає учасникам справи копію повного судового рішення протягом двох днів з дня його складання в електронній формі у порядку, встановленому законом, - у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення - якщо така адреса у особи відсутня.

4. За заявою учасника справи копія повного судового рішення вручається йому під розписку безпосередньо в суді.

5. Учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено в порядку письмового провадження, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складання у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, - у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення - якщо така адреса відсутня.

6. Днем вручення судового рішення є:

- 1) день вручення судового рішення під розписку;
- 2) день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи;
- 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення;
- 4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місця знаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду;
- 5) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місця знаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

Якщо судові рішення надіслано на офіційну електронну адресу пізніше, ніж о 17:00, судові рішення вважається врученим у робочий день, наступний за днем його відправлення, незалежно від надходження до суду повідомлення про його доставлення.

7. Якщо копію судового рішення вручено представникові, вважається, що його вручено й особі, яку він представляє.

8. Якщо судовим рішенням відповідачеві заборонено вчиняти певні дії і виконання такого рішення потребуватиме вчинення дій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими чи службовими особами, в тому числі внесення записів до відповідних реєстрів, копія такого судового рішення також надсилається судом цим органам та (або) особам у строки та порядку, визначені цією статтею, для негайного виконання.

9. Копії судових рішень можуть бути видані повторно за заявою особи у порядку, встановленому законодавством.

10. Судові рішення відповідно до цієї статті вручаються шляхом надсилання (видачі) відповідній особі копії (тексту) повного або скороченого судового рішення, що містить інформацію про веб-адресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

11. Особа, яка не брала участі у справі, але щодо якої суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси чи обов'язки може отримати в суді, який розглядав справу як суд першої інстанції, копію рішення, що є в матеріалах цієї справи, ухваленого адміністративним судом будь-якої інстанції.

Стаття 252. Додаткове судове рішення

1. Суд, що ухвалив судове рішення, може за заявою учасника справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення, якщо:

1) щодо однієї із позовних вимог, з приводу якої досліджувалися докази, чи одного з клопотань не ухвалено рішення;

2) суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення;

3) судом не вирішено питання про судові витрати.

2. Заяву про ухвалення додаткового судового рішення може бути подано до закінчення строку на виконання судового рішення.

3. Суд, що ухвалив рішення, ухвалює додаткове судове рішення в тому ж складі протягом десяти днів з дня надходження відповідної заяви. Додаткове судове рішення ухвалюється в тому самому порядку, що й судове рішення. У разі необхідності суд може розглянути питання ухвалення додаткового судового рішення в судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час та місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

4. Про відмову в ухваленні додаткового рішення суд постановляє ухвалу.

5. Додаткове рішення або ухвала про відмову у прийнятті додаткового рішення можуть бути оскаржені.

Стаття 253. Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні

1. Суд, який постановив судове рішення, може з власної ініціативи або за заявою учасника справи чи іншої заінтересованої особи виправити допущені в судовому рішенні цього суду описки, очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні.

2. Питання про внесення виправлень суд може вирішити в порядку письмового провадження. У разі необхідності суд може розглянути питання внесення виправлень у судове рішення в судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час та місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

3. Заява про внесення виправлень розглядається протягом десяти днів з дня її надходження.

4. Ухвалу суду про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено.

Стаття 254. Роз'яснення судового рішення

1. За заявою учасника справи, державного виконавця суд роз'яснює ухвалене ним судове рішення, яке набрало законної сили, не змінюючи змісту судового рішення.

2. Подання заяви про роз'яснення судового рішення допускається, якщо воно ще не виконано або не закінчився строк, протягом якого судове рішення може бути подане для примусового виконання.

3. Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення у порядку, в якому було ухвалено відповідне судове рішення, протягом десяти днів з дня її надходження. У разі необхідності суд може розглянути питання роз'яснення судового рішення в судовому засіданні з повідомленням учасників справи та державного виконавця. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час та місце судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви.

4. Подання заяви про роз'яснення судового рішення зупиняє перебіг строку, встановленого судом для виконання судового рішення, а так само строку, протягом якого судове рішення може бути подане для примусового виконання.

5. Ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено.

Стаття 255. Набрання рішенням суду законної сили

1. Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано.

2. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закриття апеляційного провадження або прийняття постанови судом апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду.

Стаття 256. Набрання ухвалою законної сили

1. Ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

2. Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирають законної сили з моменту їх підписання суддею (суддями).

Глава 10. РОЗГЛЯД СПРАВ ЗА ПРАВИЛАМИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття 257. Справи, що розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження

1. За правилами спрощеного позовного провадження розглядаються справи незначної складності.

2. За правилами спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка справа, віднесена до юрисдикції адміністративного суду, за виключенням справ, зазначених у частині четвертій цієї статті.

3. При вирішенні питання про розгляд справи за правилами спрощеного або загального позовного провадження суд враховує:

- 1) значення справи для сторін;
- 2) обраний позивачем спосіб захисту;
- 3) категорію та складність справи;
- 4) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити судову експертизу, викликати свідків тощо;
- 5) кількість сторін та інших учасників справи;
- 6) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 7) думку сторін щодо необхідності розгляду справи в порядку спрощеного провадження.

4. За правилами спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах:

1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом;

2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності;

4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

5. Суд має відмовити у розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановити ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог або зміну предмета позову справа підпадає під дію частини четвертої цієї статті.

Стаття 258. Строк розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження

1. Суд розглядає справи за правилами спрощеного позовного провадження протягом розумного строку, але не більше шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі.

Стаття 259. Клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження

1. Клопотання позивача про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження подається у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або може міститись у ній.

2. Таке клопотання має стосуватися розгляду за правилами спрощеного позовного провадження всієї справи і не може стосуватись лише певної частини позовних вимог, інакше суд не приймає його до розгляду, про що зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Стаття 260. Вирішення питання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження

1. Питання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження суд вирішує в ухвалі про відкриття провадження у справі.

2. У випадку, передбаченому частиною першою статті 259 цього Кодексу, за наслідками розгляду відповідного клопотання позивача суд з урахуванням конкретних обставин справи може:

1) задовольнити клопотання та визначити строк відповідачу для подання заяви із запереченнями щодо розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження; або

2) відмовити в його задоволенні та розглянути справу за правилами загального позовного провадження.

3. Якщо суд за результатами розгляду клопотання позивача дійде до висновку про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, в ухвалі про відкриття провадження у справі визначається дата, час і місце судового засідання для розгляду справи по суті.

4. Якщо відповідач в установленій судом строк подасть заяву із запереченнями проти розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, суд в залежності від обґрунтованості заперечень відповідача протягом двох днів з дня їх надходження до суду постановляє ухвалу про:

1) залишення заяви відповідача без задоволення;

2) розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

5. Якщо відповідач не подасть у встановлений судом строк такі заперечення, він має право ініціювати перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження лише у випадку, якщо доведе, що пропустив строк з поважних причин.

6. Якщо суд ухвалив розглянути справу в порядку спрощеного позовного провадження, але в подальшому постановив ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, розгляд справи починається зі стадії відкриття провадження у справі. У такому випадку повернення до розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження не допускається.

7. Частина друга – шоста цієї статті не застосовуються до справ, визначених пунктами 1-9 частини шостої статті 12 цього Кодексу.

Стаття 261. Особливості подання заяв по суті справи у спрощеному позовному провадженні

1. Відзив подається протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення відповідачу ухвали про відкриття провадження у справі.

2. Позивач має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення протягом строків, встановлених судом в ухвалі про відкриття провадження у справі.

3. Треті особи мають право подати пояснення щодо позову у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, а щодо відзиву – протягом десяти днів з дня його отримання.

Стаття 262. Особливості розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження

1. Розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими цим Кодексом для розгляду справи за правилами загального позовного провадження, з особливостями, визначеними у цій главі.

2. Розгляд справи по суті за правилами спрощеного позовного провадження починається з відкриття першого судового засідання.

3. Підготовче засідання при розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження не проводиться.

4. Перше судове засідання у справі проводиться не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі. За клопотанням сторони суд може відкласти розгляд справи з метою надання додаткового часу для подання відповіді на відзив та (або) заперечення, якщо вони не подані до першого судового засідання з поважних причин.

5. Суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

6. Суд може відмовити в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін:

1) у випадках, визначених статтею 263 цього Кодексу;

2) якщо характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі незначної складності не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи.

7. Клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін відповідач має подати в строк для подання відзиву, а позивач – разом з позовом або не пізніше п'яти днів з дня отримання відзиву.

8. При розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадку розгляду справи з повідомленням (викликом) учасників справи - також заслуховує їх усні пояснення. Судові дебати не проводяться.

Стаття 263. Особливості розгляду окремих категорій справ незначної складності

1. Суд розглядає за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні) справи щодо:

1) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

2) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

3) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців;

4) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження та сума яких не перевищує п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію.

2. Справи, визначені частиною першою цієї статті, суд розглядає у строк не більше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі.

3. У справах, визначених частиною першою цієї статті, заявами по суті справи є позов та відзив.

Глава 11. ОСОБЛИВОСТІ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ

§1. Розгляд окремих категорій складних справ

Стаття 264. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень

1. Правила цієї статті поширюються на розгляд адміністративних справ щодо:

1) законності (крім конституційності) постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) законності та відповідності правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень.

2. Право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт. Обов'язок доказування факту порушення оскаржуваним нормативно-правовим актом прав, свобод та інтересів позивача покладається на позивача.

3. Нормативно-правові акти можуть бути оскаржені до адміністративного суду протягом всього строку їх чинності.

4. У разі відкриття провадження в адміністративній справі щодо оскарження нормативно-правового акта суд зобов'язує відповідача опублікувати оголошення про це у виданні, в якому цей акт був або мав бути офіційно оприлюднений.

5. Оголошення повинно містити вимоги позивача щодо оскаржуваного акта, реквізити нормативно-правового акта, дату, час і місце судового розгляду адміністративної справи.

6. Оголошення має бути опубліковано не пізніше як за сім днів до підготовчого засідання, а у випадку, визначеному частиною десятою цієї статті – у строк, визначений судом.

7. Якщо оголошення опубліковано своєчасно, вважається, що всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про судовий розгляд справи. Скарги на судові рішення в цій справі заінтересованих осіб, якщо вони не брали участі у справі, залишаються без розгляду.

8. Адміністративна справа щодо оскарження нормативно-правових актів вирішується за правилами загального позовного провадження.

9. Суд може визнати нормативно-правовий акт протиправним (незаконним чи таким, що не відповідає правовому акту вищої юридичної сили) та нечинним повністю або в окремій його частині.

10. Якщо у процесі розгляду справи щодо нормативно-правового акта суд виявить, що інші нормативно-правові акти, прийняті відповідачем, чи їх окремі положення, крім тих, щодо яких відкрито провадження в адміністративній справі, безпосередньо впливають на прийняття рішення у справі і без визнання таких нормативно-правових актів протиправними неможливий ефективний захист прав позивача, суд визнає такі акти чи їх окремі положення протиправними в порядку, визначеному цією статтею.

11. Рішення суду у справах щодо оскарження нормативно-правових актів оскаржується у загальному порядку.

12. Правила цієї статті застосовуються також у випадках, коли питання протиправності нормативно-правового акта постало під час розгляду іншої адміністративної справи.

Стаття 265. Наслідки визнання нормативно-правового акту протиправним та нечинним

1. Резолютивна частина рішення суду про визнання нормативно-правового акту протиправним та нечинним невідкладно публікується відповідачем у виданні, в якому його було офіційно оприлюднено, після набрання рішенням законної сили.

2. Нормативно-правовий акт втрачає чинність повністю або в окремій його частині з моменту набрання законної сили відповідним рішенням суду.

3. Вимоги про оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акту, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині, розглядаються судом за правилами спрощеного позовного провадження.

Стаття 266. Особливості провадження у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів

1. Правила цієї статті поширюються на розгляд адміністративних справ щодо:

1) законності (крім конституційності) постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України;

2) законності актів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів;

3) законності дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

2. Акти, дії чи бездіяльність Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів оскаржуються до Верховного Суду.

3. Адміністративна справа щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів вирішується колегією суддів у складі не менше п'яти суддів.

4. У разі відкриття провадження в адміністративній справі щодо оскарження нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-

дисциплінарної комісії прокурорів, застосовуються правила, визначені статтями 264 та 265 цього Кодексу в частині, що не суперечить цій статті.

5. Верховний Суд за наслідками розгляду справи може:

1) визнати акт Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів протиправним та нечинним повністю або в окремій його частині;

2) визнати дії чи бездіяльність Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів протиправними, зобов'язати Верховну Раду України, Президента України, Вищу раду правосуддя, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів вчинити певні дії;

3) застосувати інші наслідки протиправності таких рішень, дій чи бездіяльності, визначені статтею 245 цього Кодексу.

6. Рішення Верховного Суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено в апеляційному порядку до Великої Палати Верховного Суду за правилами перегляду рішень в апеляційному порядку, визначеному цим Кодексом.

7. Рішення Верховного Суду у справах, визначених цією статтею, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, якщо таку скаргу не було подано.

8. У разі подання апеляційної скарги рішення Верховного Суду, якщо його не скасовано, набирає законної сили після набрання законної сили рішенням Великої Палати Верховного Суду за наслідками апеляційного перегляду.

Стаття 267. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності

1. Право звернутися з адміністративним позовом про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності мають органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викуповувати ці об'єкти для суспільних потреб.

2. Адміністративні справи про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності розглядаються та вирішуються апеляційним адміністративним судом за місцем розташування нерухомого майна, що підлягає примусовому відчуженню.

3. Позовна заява про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності подається до адміністративного суду без сплати судового збору.

4. Суд вирішує адміністративні справи про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності за правилами загального позовного провадження.

5. У рішенні адміністративного суду про задоволення позову зазначається інформація про:

об'єкт примусового відчуження, його місцезнаходження, площу, кадастровий номер, цільове призначення, категорію земель;

умови попереднього повного відшкодування вартості земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, збитків, завданих власнику внаслідок примусового відчуження, та їх розмір, визначений відповідно до закону;

строк, протягом якого власник має звільнити земельну ділянку, інші об'єкти нерухомого майна, що на ній розміщені;

джерело фінансування витрат, пов'язаних із примусовим відчуженням.

6. Судом апеляційної інстанції у справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності є Верховний Суд. Судові рішення Верховного Суду набирають законної сили з моменту проголошення і не можуть бути оскаржені.

§2. Розгляд окремих категорій термінових адміністративних справ

Стаття 268. Особливості повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду окремих категорій адміністративних справ

1. У справах, визначених статтями 273 – 277, 280 – 283, 285 – 290 цього Кодексу, про подання позовної заяви та про дату, час та місце розгляду справи суд негайно повідомляє відповідача та інших учасників справи шляхом направлення тексту повістки на офіційну електронну адресу, а за її відсутності – кур'єром або за відомим суду номером телефону, факсу, електронної пошти чи іншого технічного засобу зв'язку.

2. Учасник справи вважається повідомленим належним чином про дату, час та місце розгляду справи, визначеної частиною першої цієї статті, з моменту направлення такого повідомлення працівником суду, про що останній робить відмітку у матеріалах справи.

3. Неприбуття у судові засідання учасника справи, повідомленого у відповідності до положень цієї статті, не перешкоджає розгляду справи у судах першої та апеляційної інстанцій.

Стаття 269. Особливості подання заяв по суті справи в окремих категоріях адміністративних справ

1. У справах, визначених статтями 273 – 277, 280 – 283, 285 – 289 цього Кодексу, заявами по суті справи є позовна заява та відзив на позовну заяву (відзив).

2. Копії позовної заяви та доданих до неї документів направляються відповідачу та іншим учасникам справи на офіційну електронну адресу, а за її відсутності - електронною поштою, якщо така відома суду, або надаються для ознайомлення в судовому засіданні.

Стаття 270. Особливості обчислення процесуальних строків в окремих категоріях адміністративних справ

1. На обчислення строків, встановлених статтями 273 – 277, 280 – 283 цього Кодексу, не поширюються правила частин другої - десятої статті 120 цього Кодексу.

2. Строки, встановлені у справах, визначених цією статтею, обчислюються календарними днями і годинами.

3. Останнім днем строку, який має закінчитися з настанням певної події, є день, що передує дню вказаної події.

4. Днем бездіяльності є останній день встановленого законом строку, в який мало бути вчинено дію або прийнято рішення.

5. Днем подання позовної заяви, апеляційної скарги є день їх надходження до відповідного суду. Строки подання позовних заяв і апеляційних скарг, встановлені у справах, визначених цією статтею, не може бути поновлено. Позовні заяви, апеляційні скарги, подані після закінчення цих строків, суд залишає без розгляду.

Стаття 271. Особливості проголошення та вручення судових рішень в окремих категоріях адміністративних справ

1. У справах, визначених статтями 273 – 277, 280 – 290 цього Кодексу, суд проголошує повне судове рішення.

2. Копії судових рішень у справах, визначених цією статтею, невідкладно видаються учасникам справи або надсилаються їм, якщо вони не були присутні під час його проголошення.

Стаття 272. Особливості апеляційного та касаційного оскарження судових рішень в окремих категоріях адміністративних справ

1. Судові рішення за наслідками розгляду судами першої інстанції справ, визначених статтями 273, 275 – 277, 282, пунктом 5 частини першої статті 283, 286, 287, 289 цього Кодексу, набирають законної сили після закінчення строку апеляційного

оскарження, а у разі їх апеляційного оскарження - з моменту проголошення судового рішення суду апеляційної інстанції.

2. Суд апеляційної інстанції за наслідками апеляційного розгляду справ, визначених статтями 273 – 277, 280 – 289 цього Кодексу, не може повертати справу на новий розгляд.

3. Судові рішення суду апеляційної інстанції за наслідками апеляційного розгляду справ, визначених статтями 273 – 277, 280 – 286, 288 набирають законної сили з моменту проголошення і не можуть бути оскаржені.

4. Судові рішення суду апеляційної інстанції у справах, визначених статтями 287 та 289, можуть бути оскаржені до суду касаційної інстанції.

Стаття 273. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій

1. Право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій мають суб'єкти відповідного виборчого процесу (крім виборчої комісії), а також ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму.

2. Виборець, учасник всеукраїнського референдуму (громадянин України, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі), може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій, якщо такі рішення, дія чи бездіяльність безпосередньо порушують його виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму.

3. Рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму оскаржуються до Верховного Суду. Усі інші рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена цієї комісії, прийняті у межах виборчого процесу, оскаржуються до Київського апеляційного адміністративного суду.

4. Рішення, дії чи бездіяльність територіальних (окружних) виборчих комісій щодо підготовки та проведення місцевих виборів, виборів Президента України, народних депутатів України; обласних комісій з референдуму і комісії Автономної Республіки Крим з всеукраїнського референдуму, а також членів зазначених комісій оскаржуються до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням відповідної комісії.

5. Рішення, дії чи бездіяльність дільничних виборчих комісій, дільничних комісій з референдуму, членів цих комісій, оскаржуються до місцевого загального суду як адміністративного суду за місцезнаходженням відповідної комісії.

6. Позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій може бути подано до адміністративного суду у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності.

7. Позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму, членів цих комісій, що мали місце до дня голосування, може бути подано до адміністративного суду у строк, встановлений частиною шостою цієї статті, але не пізніше двадцять другої години дня, що передує дню голосування.

8. Позовні заяви щодо рішень, дій чи бездіяльності дільничної виборчої комісії, дільничної комісії з референдуму, членів цих комісій, що мали місце у день голосування, під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування на дільниці, може бути подано до адміністративного суду у дводенний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або допущення бездіяльності.

9. Суд приймає позовну заяву щодо рішення, дії чи бездіяльності виборчої комісії, комісії з референдуму або члена відповідної комісії до розгляду незалежно від сплати судового збору. У разі несплати судового збору на момент вирішення справи суд одночасно вирішує питання про стягнення судового збору відповідно до правил розподілу судових витрат, встановлених цим Кодексом.

10. Суд невідкладно повідомляє відповідну виборчу комісію або комісію з референдуму та комісію вищого рівня про відкриття провадження у справі та про ухвалене судом рішення.

11. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк після надходження позовної заяви. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли до дня голосування, вирішуються судом у дводенний строк, але не пізніше ніж за дві години до початку голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування вирішуються судом до закінчення голосування. Адміністративні справи за позовними заявами, що надійшли у день голосування, але після закінчення голосування, вирішуються судом у дводенний строк після надходження позовної заяви.

Стаття 274. Особливості провадження у справах щодо уточнення списку виборців

1. Право звернутися з адміністративним позовом про уточнення списку виборців, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, має кожен, хто має право голосу на відповідних виборах або референдумі.

2. Адміністративні справи щодо уточнення списку виборців розглядає місцевий загальний суд як адміністративний суд за місцезнаходженням відповідної комісії.

3. Позовна заява про уточнення списку виборців подається до адміністративного суду без сплати судового збору. Позовну заяву може бути подано не пізніш як за два

дні до дня голосування. Суд при розгляді цього позову звертається до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців із запитом щодо уточнення відомостей про виборця.

4. Суд вирішує адміністративні справи щодо уточнення списку виборців у дводенний строк після надходження позовної заяви, але не пізніше ніж за два дні до дня голосування, а якщо позовна заява надійшла за два дні до дня голосування, - невідкладно.

5. Рішення адміністративного суду щодо внесення змін у списки виборців виконуються негайно. Оскарження рішення адміністративного суду щодо внесення змін у списки виборців не перешкоджає його виконанню.

Стаття 275. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують законодавство про вибори та референдум

1. Право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, що порушують законодавство про вибори та референдум, мають виборча комісія, кандидат, партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу, комісія з референдуму, ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму.

2. Виборець, учасник всеукраїнського референдуму (громадянин України, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, якщо такі рішення, дії чи бездіяльність безпосередньо порушують його виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму.

3. Позовна заява щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових та службових осіб подається до окружного адміністративного суду за їх місцезнаходженням. Позовна заява щодо дій чи бездіяльності засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, що порушують законодавство про вибори та референдум, подається до місцевого загального суду як адміністративного суду за їхнім місцезнаходженням.

4. Позовну заяву може бути подано до адміністративного суду у строк, встановлений частинами шостою - сьомою статті 273 цього Кодексу.

5. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у строк, встановлений частиною одинадцятотою статті 273 цього Кодексу.

6. У разі встановлення судом при розгляді виборчого спору порушення засобом масової інформації чи інформаційним агентством вимог закону про вибори суд невідкладно повідомляє про це Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в інформаційній та видавничій сферах, Центральну виборчу комісію, відповідну територіальну (окружну) виборчу комісію.

Стаття 276. Особливості провадження у справах щодо оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу

1. Право оскаржувати дії чи бездіяльність кандидатів, їхніх довірених осіб, партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб та уповноважених осіб, ініціативних груп референдуму, інших суб'єктів ініціювання референдуму, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу, що порушують законодавство про вибори чи референдум, мають кандидат, партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу, ініціативна група референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму.

2. Виборець, учасник всеукраїнського референдуму (громадянин України, який має право голосу у відповідних виборах або референдумі) може оскаржити дії чи бездіяльність суб'єктів, визначених частиною першою цієї статті, якщо ці дії чи бездіяльність безпосередньо порушують його виборчі права або інтереси щодо участі у виборчому процесі чи процесі референдуму.

3. Позовна заява щодо оскарження ініціативних груп всеукраїнського референдуму, інших суб'єктів ініціювання всеукраїнського референдуму, що порушують законодавство про вибори чи референдум, подається до окружного адміністративного суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

4. Позовна заява щодо оскарження дії чи бездіяльності кандидата у депутати сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, їх довірених осіб подається до місцевого загального суду як адміністративного суду за місцем знаходження територіальної виборчої комісії, яка зареєструвала кандидата.

5. Позовна заява з інших питань, визначених цією статтею, подається до окружного адміністративного суду за місцем вчинення дії чи місцем, де ця дія повинна бути вчинена.

6. Позовну заяву може бути подано до адміністративного суду у строк, встановлений частинами шостою - сьомою статті 273 цього Кодексу.

7. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у строк, встановлений частиною одинадцятотою статті 273 цього Кодексу.

8. Суд невідкладно повідомляє відповідну виборчу комісію або комісію з референдуму і комісію вищого рівня про відкриття провадження у справі та про ухвалене судом рішення.

Стаття 277. Особливості провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України

1. Виборча комісія, кандидат на пост Президента України, партія (блок) - суб'єкт виборчого процесу, виборець, законні права або охоронювані законом інтереси яких порушено, мають право оскаржувати рішення чи дії об'єднання громадян, виборчого блоку, його посадової особи чи повноважного представника, які стосуються виборчого процесу, крім тих рішень чи дій, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до його внутрішньої організаційної діяльності або його виключної компетенції.

2. Кандидат на пост Президента України, партія (блок) - суб'єкт виборчого процесу чи окружна виборча комісія мають право оскаржувати до суду дії чи бездіяльність засобів масової інформації, їх власників, посадових та службових осіб, які порушують встановлений законом порядок діяльності засобів масової інформації під час виборчого процесу, у тому числі стосовно передвиборної агітації, зокрема щодо вимоги спростування опублікованих ними неправдивих відомостей про кандидата чи партію (блок), що висунули кандидата.

3. Кандидат на пост Президента України, партія (блок) - суб'єкт виборчого процесу мають право оскаржувати дії іншого кандидата на пост Президента України, його довіреної особи, якщо ці дії спрямовані на порушення встановленого законом порядку висунення кандидата, проведення передвиборної агітації, інші порушення їх прав або виборчих прав громадян. Виборець має право оскаржувати дії кандидата на пост Президента України, його довіреної особи, якщо ці дії порушують його виборчі права.

4. Рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових та службових осіб можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому статтею 275 цього Кодексу. Акти чи дії виборчих блоків, об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян належать до їх внутрішньої організаційної діяльності або їх виключної компетенції, - за місцезнаходженням органу об'єднання громадян, виборчого блоку, акти чи дії якого оскаржуються у порядку, передбаченому статтею 276 цього Кодексу.

5. Дії чи бездіяльність засобів масової інформації, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому статтею 275 цього Кодексу.

6. Рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, у тому числі рішення Центральної виборчої комісії із встановлення результатів виборів, можуть бути оскаржені у порядку, передбаченому статтею 273 цього Кодексу.

7. Дії кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб оскаржуються до Київського апеляційного адміністративного суду.

8. Рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії та її членів можуть бути оскаржені до адміністративного суду за місцезнаходженням дільничної виборчої комісії.

9. Рішення, дії чи бездіяльність окружної виборчої комісії або члена такої комісії можуть бути оскаржені до окружного адміністративного суду за місцезнаходженням окружної виборчої комісії в порядку, встановленому законодавством.

10. Суд розглядає та вирішує адміністративні справи за скаргами, поданими на вчинені порушення з моменту припинення голосування на виборчих дільницях, протягом двох днів після дня голосування.

11. Повноваження суду, встановлені Главою 10 Розділу I цього Кодексу, не можуть бути застосовані судами щодо спорів, які стосуються призначення, підготовки і проведення виборів Президента України.

Стаття 278. Особливості судових рішень за наслідками розгляду справ, пов'язаних з виборчим процесом чи референдумом, та їх оскарження

1. Суд, установивши порушення законодавства про вибори чи референдум, визначає у рішенні спосіб захисту порушених прав та інтересів, а також порядок усунення усіх наслідків цих порушень відповідно до закону або приймає інше визначене законом рішення. У разі виявлення порушень, що можуть бути підставою для притягнення до відповідальності не за правилами цього Кодексу, суд постановляє окрему ухвалу з повідомленням про наявність таких порушень і надсилає її до органів чи осіб, уповноважених вжити у зв'язку з цим заходів, встановлених законом.

2. Судові рішення за наслідками розгляду справ, визначених статтями 273 – 277 цього Кодексу, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у дводенний строк з дня їх проголошення, а судові рішення, ухвалені до дня голосування, - не пізніше як за чотири години до початку голосування.

3. Судами апеляційної інстанції є відповідні апеляційні адміністративні суди. Судом апеляційної інстанції у справах, розглянутих відповідно до частини третьої статті 273 та частини сьомої статті 277 цього Кодексу Київським апеляційним адміністративним судом, є Верховний Суд. Судом апеляційної інстанції у справах,

розглянутих відповідно до частини третьої статті 273 цього Кодексу Верховним Судом є Велика Палата Верховного суду.

4. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи. Апеляційна скарга стосовно судового рішення, що було ухвалене до дня голосування, розглядається не пізніше ніж за дві години до початку голосування.

Стаття 279. Особливості здійснення представництва у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму

1. Особа, яка відповідно до закону про вибори зареєстрована як уповноважений представник або довірена особа кандидата, діє як представник відповідного кандидата у справах, пов'язаних з виборчим процесом, без додаткового уповноваження.

2. Особа, яка відповідно до закону про вибори чи референдум зареєстрована як уповноважена особа (представник) партії (блоку), місцевої організації партій, ініціативної групи референдуму, діє як представник відповідної партії (блоку), місцевої організації партії, ініціативної групи референдуму у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, без додаткового уповноваження.

3. Документом, що підтверджує повноваження представників, визначених частинами першою і другою цієї статті, є відповідне посвідчення, видане в порядку, встановленому законом про вибори чи референдум.

Стаття 280. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами суб'єктів владних повноважень про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання

1. Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після одержання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про інше обмеження права на мирні зібрання (щодо місця чи часу їх проведення тощо).

2. Позовна заява, яка надійшла пізніше, ніж за 24 години до часу проведення заходів, визначених частиною першою цієї статті, або після цього, залишається без розгляду.

3. Про відкриття провадження у справі, дату, час та місце розгляду справи суд негайно повідомляє позивача та організатора (організаторів) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань.

4. Адміністративна справа про обмеження права на мирні зібрання вирішується судом протягом двох днів після відкриття провадження, а в разі відкриття провадження менш як за два дні до проведення відповідних заходів - невідкладно.

5. Суд задовольняє вимоги позивача в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи вчинення кримінальних правопорушень, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У рішенні суду зазначається спосіб обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання.

6. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, виконується негайно. Оскарження рішення адміністративного суду про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання не перешкоджає його виконанню.

7. Рішення адміністративного суду про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом двох днів з дня його проголошення.

8. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк з моменту надходження апеляційної скарги з повідомленням учасників справи.

Стаття 281. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання

1. Організатор (організатори) зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших мирних зібрань мають право звернутися до адміністративного суду за місцем проведення цих заходів із позовною заявою про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання з боку органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, повідомлених про проведення таких заходів.

2. Адміністративна справа про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання вирішується судом протягом двох днів після відкриття провадження, а в разі відкриття провадження менш як за два дні до проведення відповідних заходів або у день їх проведення - невідкладно.

3. Рішення суду в адміністративній справі про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання виконується негайно.

4. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом двох днів з дня його проголошення.

5. Оскарження рішення суду про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання не перешкоджає його виконанню, але суд апеляційної інстанції має право зупинити його виконання до закінчення апеляційного перегляду справи.

6. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк з моменту надходження апеляційної скарги з повідомленням учасників справи.

Стаття 282. Особливості провадження у справах щодо гарантованого забезпечення потреб оборони

1. Позовна заява щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони", за виключенням спорів, пов'язаних із укладенням договору з переможцем переговорної процедури закупівлі, а також зміною, розірванням і виконанням договорів про закупівлю, може бути подана протягом трьох днів з моменту, коли особа повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів.

2. Адміністративні справи, визначені цією статтею, розглядаються виключно окружними адміністративними судами за місцезнаходженням відповідача.

3. Суд вирішує адміністративні справи, визначені цією статтею, у дводенний строк з дня надходження позовної заяви.

4. Судові рішення за наслідками розгляду таких справ можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у дводенний строк з дня їх проголошення.

5. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи.

Стаття 283. Особливості провадження у справах за зверненням органів доходів і зборів

1. Провадження у справах за зверненням органів доходів і зборів при здійсненні ними визначених законом повноважень здійснюється на підставі заяви таких органів щодо:

1) зупинення видаткових операцій платника податків на рахунках платника податків;

2) підтвердження обґрунтованості адміністративного арешту майна платника податків;

3) надання дозволу на погашення усієї суми податкового боргу за рахунок майна платника податків, що перебуває у податковій заставі;

4) зобов'язання керівника підприємства провести інвентаризацію основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, які перебували або перебувають під митним контролем чи використовувалися цим підприємством разом із товарами, які були поміщені у відповідний митний режим;

5) стягнення коштів за податковим боргом.

2. Заява подається до суду першої інстанції протягом двадцяти чотирьох годин з моменту встановлення обставин, що зумовлюють звернення до суду, за загальними правилами підсудності, встановленими цим Кодексом, у письмовій формі та повинна містити:

- 1) найменування адміністративного суду;
- 2) найменування, поштову адресу, а також номер засобу зв'язку заявника;
- 3) найменування, поштову адресу, а також номер засобу зв'язку, якщо такий відомий, відносно сторони, до якої застосовуються заходи, визначені частиною першою цієї статті;
- 4) підстави звернення із заявою, обставини, що підтверджуються доказами, та вимоги заявника;
- 5) перелік документів та інших матеріалів, що додаються;
- 6) підпис уповноваженої особи суб'єкта владних повноважень, що скріплюється печаткою.

3. У разі недотримання вимог частини третьої цієї статті суд повідомляє про це заявника та надає йому строк, але не більше ніж 24 години, для усунення недоліків.

Невиконання вимог суду в установленій строк тягне за собою повернення заявнику заяви та доданих до неї документів.

Повернення заяви не є перешкодою для повторного звернення з нею до суду після усунення її недоліків, але не пізніше ніж протягом 48 годин з моменту встановлення обставин, що зумовлюють звернення до суду.

4. Суд ухвалою відмовляє у прийнятті заяви у разі, якщо:

- 1) заявлено вимогу, не передбачену частиною першою цієї статті;
- 2) із поданих до суду матеріалів вбачається спір про право.

5. Відмова у прийнятті заяви унеможливорює повторне звернення заявника з такою самою заявою. Заявник у цьому випадку має право звернутися з тими самими вимогами до суду в загальному порядку.

6. Ухвалу про відмову в прийнятті заяви може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом 24 годин з моменту її постановлення.

7. У разі постановлення судом ухвали про відкриття провадження у справі суд приймає рішення по суті заявлених вимог не пізніше 96 годин з моменту встановлення обставин, що зумовлюють звернення заявника до суду.

Розгляд заяви відбувається за участю органу доходів і зборів, що його вніс, та платника податків, стосовно якого його внесено.

8. Рішення суду у справах, визначених пунктами 1 – 4 частини першої цієї статті, підлягає негайному виконанню. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено сторонами в апеляційному порядку протягом десяти днів з дня

його постановлення. Оскарження рішення суду у справах, визначених пунктами 1 – 4 частини першої цієї статті, в апеляційному порядку не перешкоджає його виконанню.

9. У рішенні суду зазначаються:

- 1) дата прийняття рішення;
- 2) найменування суду, прізвище та ініціали судді;
- 3) найменування сторін, їх місцезнаходження;
- 4) мотиви задоволення судом заявлених вимог з посиланням на закон;
- 5) порядок вчинення дій, визначених рішенням;
- 6) відомості про порядок та строки апеляційного оскарження рішення.

10. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження.

Стаття 284. Особливості провадження у справах за зверненням Служби безпеки України щодо накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них

1. Провадження у справах щодо накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них здійснюється на підставі позову Голови Служби безпеки України або його заступника.

2. Позовна заява подається до суду першої інстанції за підсудністю, встановленою цим Кодексом, у письмовій формі та повинна містити:

- 1) найменування адміністративного суду;
- 2) найменування, поштову адресу, а також номер засобу зв'язку заявника;
- 3) підстави звернення з позовом, обставини, що підтверджуються доказами, та вимоги заявника;
- 4) перелік документів та інших матеріалів, що додаються;
- 5) підпис уповноваженої особи суб'єкта владних повноважень, що скріплюється печаткою.

3. У разі порушення вимог частини другої цієї статті суд повідомляє про це заявника та визначає строк для усунення недоліків.

Невиконання вимог суду в установлений ним строк тягне за собою повернення заявнику позову та доданих до нього документів.

Повернення позову не є перешкодою для повторного звернення з ним до суду після усунення недоліків, що зумовлюють звернення до суду.

4. Суд ухвалою відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо заявлено вимогу, не передбачену частиною першою цієї статті.

5. Рішення по суті заявлених вимог приймається судом не пізніше наступного робочого дня з дня надходження позову, розглянутого у закритому судовому засіданні за участю тільки заявника. Власник активів, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, на які накладається чи з яких знімається арешт або до яких надається доступ, не повідомляється про розгляд справи судом.

6. У рішенні суду зазначаються:

- 1) дата прийняття рішення;
- 2) найменування суду, прізвище та ініціали судді;
- 3) мотиви та висновок суду по суті заявлених вимог з посиланням на закон;
- 4) порядок вчинення дій, визначених рішенням.

7. Ухвалу про відмову у відкритті провадження може бути оскаржено в апеляційному порядку. Суд апеляційної інстанції розглядає скаргу на ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі протягом трьох днів з дня надходження апеляційної скарги.

8. Рішення суду щодо накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них виконуються негайно.

9. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено сторонами в апеляційному порядку протягом десяти днів з дня його постановлення. Оскарження зазначених рішень в апеляційному порядку не перешкоджає їх виконанню.

Стаття 285. Особливості провадження у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності

1. Позовна заява про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності подається до Верховного Суду. Право звернутися з такою позовною заявою має Голова Верховної Ради України, Перший заступник або заступник Голови Верховної Ради України.

2. Адміністративна справа за позовною заявою про дострокове припинення повноважень народного депутата України вирішується протягом десяти днів після відкриття провадження у справі.

3. Рішення Верховного Суду у справі про дострокове припинення повноважень народного депутата України виконується негайно. Оскарження рішення в апеляційному порядку не перешкоджає його виконанню.

4. Рішення Верховного Суду у справі про дострокове припинення повноважень народного депутата України може бути оскаржено в апеляційному порядку до Великої Палати Верховного Суду протягом десяти днів з дня проголошення рішення Верховного Суду.

5. Велика Палата Верховного Суду розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи.

Стаття 286. Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності

1. Адміністративна справа з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності вирішується місцевими загальними судами як адміністративними судами протягом десяти днів з дня відкриття провадження у справі.

2. Позовну заяву щодо оскарження рішень суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності може бути подано протягом десяти днів з дня ухвалення відповідного рішення (постанови), а щодо рішень (постанов) по справі про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, у тому числі зафіксовані в автоматичному режимі, - протягом десяти днів з дня вручення такого рішення (постанови).

3. За наслідками розгляду справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності місцевий загальний суд як адміністративний має право:

1) залишити рішення суб'єкта владних повноважень без зміни, а позовну заяву без задоволення;

2) скасувати рішення суб'єкта владних повноважень і надіслати справу на новий розгляд до компетентного органу (посадової особи);

3) скасувати рішення суб'єкта владних повноважень і закрити справу про адміністративне правопорушення;

4) змінити захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, з тим, однак, щоб стягнення не було посилено.

4. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом десяти днів з дня його проголошення.

5. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи.

6. Якщо за наслідками апеляційного перегляду суд апеляційної інстанції змінює захід стягнення в межах, передбачених нормативним актом про відповідальність за адміністративне правопорушення, таке стягнення не може бути посилено.

Стаття 287. Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця

1. Учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб.

2. Позовну заяву може бути подано до суду:

у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів;

у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи інтересів, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

3. Відповідачем у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби є відповідний орган державної виконавчої служби, а у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності приватного виконавця - приватний виконавець.

4. Адміністративна справа з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця вирішується судом протягом десяти днів після відкриття провадження у справі.

5. Адміністративні справи з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання ними рішень, ухвалених місцевим загальним судом як адміністративним судом,

розглядаються місцевим загальним судом як адміністративним судом, який видав виконавчий лист.

6. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом десяти днів з дня його проголошення.

7. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи.

Стаття 288. Особливості провадження у справах щодо застосування у випадках, визначених законом, заходів реагування щодо державного нагляду (контролю)

1. Суд розглядає справи щодо застосування у випадках, визначених законом, заходів реагування щодо державного нагляду (контролю), дозвільної системи у сфері господарської діяльності, якщо вони можуть бути застосовані виключно за судовим рішенням, не пізніше десяти днів з дня відкриття провадження у справі з повідомленням сторін.

2. Для звернення до адміністративного суду суб'єкта владних повноважень із позовом щодо застосування у випадках, визначених законом, заходів реагування щодо державного нагляду (контролю), дозвільної системи у сфері господарської діяльності справ, визначених цією статтею, встановлюється п'ятнадцятиденний строк, який обчислюється з дня виявлення суб'єктом владних повноважень підстав для звернення до адміністративного суду.

3. Особа має право подати заяву про скасування заходів реагування щодо державного нагляду (контролю), застосованих судом за результатом розгляду справи, визначеної цією статтею, якщо обставини, які стали підставою для вжиття заходів реагування, перестали існувати або усунуті, що підтверджується відповідними доказами. Така заява подається до адміністративного суду, який прийняв рішення про застосування відповідних заходів реагування щодо державного нагляду (контролю).

4. Заява про скасування заходів реагування щодо державного нагляду (контролю) підлягає розгляду та вирішенню суддею одноособово з повідомленням учасників справи протягом десяти днів з дня її отримання судом. Неприбуття у судові засідання осіб, яких належним чином повідомлено про дату, час і місце розгляду, не перешкоджає розгляду такої заяви. У разі якщо суд дійде висновку про можливість ухвалення законного судового рішення без проведення судового засідання та повідомлення учасників справи, він розглядає заяву у порядку письмового провадження.

5. За результатами розгляду заяви суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні.

6. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, виконується негайно. Оскарження зазначеного рішення в апеляційному порядку не перешкоджає його виконанню.

7. Рішення суду у справах, визначених цією статтею, може бути оскаржено сторонами в апеляційному порядку протягом десяти днів з дня його ухвалення.

8. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи.

Стаття 289. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства

1. Позовні заяви іноземців та осіб без громадянства щодо оскарження рішень про їх примусове повернення в країну походження або третю країну, а також позовні заяви центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, його територіальних органів і підрозділів, органів охорони державного кордону або Служби безпеки України про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України подаються до місцевого загального суду як адміністративного суду за місцезнаходженням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, його територіальних органів і підрозділів, органу охорони державного кордону чи Служби безпеки України або за місцезнаходженням пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні.

2. Адміністративні справи, визначені цією статтею, розглядаються судом за обов'язкової участі сторін у десятиденний строк з дня подання позовної заяви.

3. Судові рішення в адміністративних справах, визначених цією статтею, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку в десятиденний строк з дня їх проголошення.

4. Суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи.

5. За подання до адміністративного суду позовних заяв та апеляційних скарг у справах, визначених цією статтею, судовий збір не сплачується.

Стаття 290. Особливості вжиття заходів до забезпечення позову у справах за адміністративними позовами з приводу затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства

1. У разі наявності обґрунтованих підстав вважати, що іноземець або особа без громадянства, стосовно якого подано адміністративний позов про примусове видворення, не має документа, що дає право на виїзд з України, ухилитиметься від виконання рішення про його примусове видворення, перешкоджатиме проведенню процедури видворення або якщо існує ризик його втечі, адміністративний суд, визначений частиною першою цієї статті, за клопотанням органу (підрозділу), який

подав такий позов, може постановити ухвалу про вжиття заходів до забезпечення позову шляхом:

- 1) взяття особи на поруки підприємства, установи чи організації;
- 2) зобов'язання іноземця або особи без громадянства внести заставу;

3) затримання іноземця або особи без громадянства з поміщенням до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні.

2. Заходи, визначені цією статтею, також застосовуються адміністративним судом, визначеним частиною першою статті 289 цього Кодексу, за позовом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, його територіальних органів і підрозділів, органів охорони державного кордону або Служби безпеки України до іноземців та осіб без громадянства, які до прийняття рішення за заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, вчинили порушення законодавства України з прикордонних питань та про правовий статус іноземців до завершення цієї процедури.

3. Не можуть застосовуватися взяття на поруки та застава до іноземців та осіб без громадянства, до яких раніше застосовувалися такі заходи, а також стосовно яких є достатні дані про їх причетність до готування та (або) вчинення терористичної діяльності.

4. Суд під час застосування застави та взяття на поруки письмово роз'яснює іноземцю або особі без громадянства покладені на нього обов'язки:

1) прибувати до визначеної службової особи з установленою судом періодичністю;

2) не відлучатися з населеного пункту, в якому іноземець або особа без громадянства тимчасово перебуває, без дозволу визначеної службової особи;

3) невідкладно повідомляти визначену службову особу про зміну свого місця проживання.

5. Взяття на поруки полягає у наданні уповноваженими особами підприємств, установ чи організацій, які суд вважає такими, що заслуговують на особливу довіру (поручителями), письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання іноземцем або особою без громадянства покладених на нього обов'язків відповідно до частини третьої цієї статті і зобов'язуються за потреби доставити його до суду чи органу (підрозділу), який подав позов.

6. Внесення застави полягає у внесенні іноземцем, особою без громадянства або іншою фізичною чи юридичною особою (заставаодавцем) коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений у порядку, встановленому Кабінетом

Міністрів України. Заставаодавцем не може бути юридична особа державної або комунальної власності чи така, що фінансується з державного чи місцевих бюджетів, або у статутному капіталі якої є частка державної, комунальної власності, або яка належить суб'єкту господарювання, що є у державній або комунальній власності.

7. Розмір застави визначається судом з урахуванням майнового та сімейного стану іноземця або особи без громадянства у межах від ста до двохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб та вноситься на рахунок протягом п'яти робочих днів з дня прийняття судом рішення про внесення застави. До цього моменту за рішенням суду особа утримується у спеціально обладнаному для цих цілей приміщенні органу (підрозділу) охорони державного кордону чи органу Служби безпеки України, який її затримав, або в пункті тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, та звільняється з нього у день надання позивачу підтвердних документів про внесення застави.

8. У разі невнесення застави в установлений строк адміністративний суд за клопотанням відповідного органу (підрозділу) невідкладно ухвалює без участі іноземця або особи без громадянства рішення про його затримання з поміщенням до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні. На час винесення такої ухвали особа продовжує утримуватися у спеціально обладнаному для цих цілей приміщенні органу (підрозділу) охорони державного кордону чи органу Служби безпеки України, який її затримав, або в пункті тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні.

9. У разі невиконання іноземцем або особою без громадянства обов'язків, покладених судом відповідно до частини четвертої цієї статті, чи вчинення порушення законодавства України з прикордонних питань або про правовий статус іноземців:

1) внесена застава за клопотанням відповідного органу (підрозділу) або за ініціативою суду звертається судом у дохід держави;

2) уповноважений орган (підрозділ) може звернутися до адміністративного суду з клопотанням про затримання цієї особи з поміщенням до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні.

10. За невиконання зобов'язань, покладених судом відповідно до частини п'ятої цієї статті, поручитель несе визначену законом відповідальність.

11. Строк затримання іноземців та осіб без громадянства в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, не може перевищувати шести місяців. У разі наявності умов, за яких неможливо забезпечити примусове видворення особи у зазначений строк або прийняти рішення за заявою про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, цей строк може бути продовжений, але не більш як на дванадцять місяців.

12. Про продовження строку затримання не пізніше як за п'ять днів до його закінчення орган (підрозділ), за клопотанням якого затримано іноземця або особу без громадянства, кожні три місяці подає відповідний адміністративний позов. У такому позові зазначаються дії або заходи, що вживалися органом (підрозділом) для виконання рішення про примусове видворення або для розгляду заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні.

13. Умовами, за яких неможливо забезпечити примусове видворення особи, є:

1) відсутність співпраці з боку іноземця або особи без громадянства під час процедури його ідентифікації;

2) неохочення інформації з країни громадянської належності іноземця або країни походження особи без громадянства чи документів, необхідних для ідентифікації особи.

14. Розгляд питань, визначених цієї статтею здійснюється судом за обов'язкової участі сторін. Розгляд справ про продовження строку затримання іноземця або особи без громадянства може проводитися у режимі відеоконференції в порядку, визначеному цим Кодексом.

15. Питання щодо вжиття заходів до забезпечення позову, визначених частиною першою цієї статті розглядаються судом у день подання відповідного клопотання.

16. З питань, визначених цією статтею, суд постановляє ухвалу, яку може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом.

§3. Розгляд типових та зразкових справ

Стаття 291. Особливості провадження у зразковій справі

1. Якщо у провадженні одного або декількох адміністративних судів перебуває десять або більше типових адміністративних справ, суд, який розглядає одну чи більше таких справ, може звернутися до Верховного Суду з поданням про розгляд однієї з них Верховним Судом як судом першої інстанції.

2. В поданні про розгляд справи Верховним Судом як зразкової зазначаються підстави, з яких суд, що надає подання, вважає, що справа має бути розглянута Верховним Судом як зразкова, в тому числі посилення на типові справи. До подання додаються матеріали справи.

Для вирішення питання про відкриття провадження у зразковій справі Верховний суд може витребувати з відповідного суду (судів) матеріали типових справ.

3. Вирішення питання про відкриття провадження у зразковій справі, відмови у відкритті провадження у зразковій справі, розгляд зразкової справи здійснюється колегією суддів Верховного Суду у складі не менше п'яти суддів, визначених відповідно до вимог цього Кодексу.

4. Питання про відкриття провадження у зразковій справі вирішується протягом 10 днів з дня надходження до Верховного Суду матеріалів, зазначених у частині другій цієї статті.

5. Верховний Суд вирішує зразкові справи за правилами спрощеного позовного провадження з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

6. Верховний Суд відмовляє у відкритті провадження у зразковій справі, якщо подання не відповідає вимогам частини першої та (або другої) цієї статті, зокрема через відсутність принаймні десяти типових справ або значні розбіжності у їх фактичних обставинах, які унеможливають прийняття для них зразкового рішення.

7. Ухвала про відкриття Верховним Судом провадження у зразковій справі публікується на офіційному веб-порталі судової влади України, а також в одному із загальнодержавних друкованих засобів масової інформації не пізніше, ніж за 10 днів до дати судового засідання для розгляду зразкової справи.

8. В Ухвалі про відкриття провадження у зразковій справі зазначаються:

1) найменування, склад суду, номер справи;

2) найменування та місцезнаходження відповідача;

3) стисла інформація щодо предмету та підстав зразкової справи;

4) ознаки типової справи;

5) дата, час та місце судового розгляду зразкової справи;

6) стисла інформація щодо правових наслідків судового рішення, ухваленого у зразковій справі;

7) порядок одержання заінтересованими особами рішення у зразковій справі та порядок його оскарження.

9. З моменту опублікування оголошення вважається, що всі заінтересовані особи належним чином повідомлені про розгляд зразкової справи.

10. У рішенні суду, ухваленому за результатами розгляду зразкової справи, Верховний Суд додатково зазначає:

1) ознаки типових справ;

2) фактичні обставини зразкової справи, які обумовлюють типове застосування норм матеріального права та порядок застосування таких норм;

3) фактичні обставини, які можуть впливати на інше застосування норм матеріального права, ніж у зразковій справі.

11. Рішення Верховного Суду у зразковій справі підлягає перегляду Великою Палатою Верховного Суду за правилами перегляду рішень в апеляційному порядку, визначеному цим Кодексом.

Стаття 292. Особливості провадження у типовій справі

1. Суд, який розглядає типову справу, має право зупинити провадження за клопотанням учасника справи або за власною ініціативою у випадку, якщо Верховним Судом відкрито провадження у відповідній зразковій справі.

2. Провадження у типовій справі підлягає відновленню з дня набрання законної сили рішенням Верховного Суду у відповідній зразковій справі.

3. При ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у постанові Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні у зразковій справі.

4. Рішення адміністративного суду у типовій справі може бути оскаржено в апеляційному порядку.

5. Рішення адміністративного суду у типовій справі після його перегляду в апеляційному порядку може бути оскаржено в касаційному порядку виключно з наступних підстав:

1) суд першої та (або) апеляційної інстанції при вирішенні типової справи не визнав її типовою справою та (або) відступив від правової позиції, викладеної у рішенні Верховного Суду у зразковій справі;

2) справа, в якій судом першої та (або) апеляційної інстанції ухвалено рішення на підставі правової позиції, викладеної у рішенні Верховного Суду у зразковій справі, не відповідає ознакам типової справи.

Розділ III. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

Глава 1. АПЕЛЯЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

§1. Апеляційна скарга

Стаття 293. Суд апеляційної інстанції

1. Судом апеляційної інстанції в адміністративних справах є апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд чи окружний адміністративний суд), що ухвалив рішення.

2. Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

3. Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку судові рішення Верховного Суду, ухвалені ним як судом першої інстанції.

Стаття 294. Право на апеляційне оскарження

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

2. Ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду повністю або частково у випадках, визначених у статті 295 цього Кодексу. Оскарження ухвал суду, які не передбачені статтею 295 цього Кодексу, окремо від рішення суду не допускається.

3. Заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду. У разі подання апеляційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, суд апеляційної інстанції повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню.

4. Після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участь у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

Стаття 295. Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду

1. Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо:

1) забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів, зміни або скасування ухвали про забезпечення доказів;

2) забезпечення позову, зміни заходу забезпечення позову, скасування забезпечення позову, відмови у забезпеченні позову, зміни заходу забезпечення позову або скасуванні забезпечення позову;

3) повернення заяви позивачеві (заявникові);

4) відмови у відкритті провадження у справі;

5) відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності;

6) передачі справи на розгляд іншого суду;

7) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;

8) затвердження умов примирення сторін;

- 9) призначення судової експертизи;
- 10) визначення розміру судових витрат;
- 11) зупинення провадження у справі;
- 12) залишення позову без розгляду;
- 13) закриття провадження у справі;
- 14) внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- 15) відмови ухвалити додаткове рішення;
- 16) роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення;
- 17) відмови у відкритті провадження про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами;
- 18) відмови у поновленні пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- 19) відстрочки і розстрочки, зміни або встановлення способу і порядку виконання судового рішення;
- 20) заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- 21) повороту виконання рішення суду або відмови у повороті виконання рішення;
- 22) внесення чи відмови у внесенні виправлень до виконавчого документа, визнання чи відмови у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню;
- 23) окрема ухвала;
- 24) стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;
- 25) накладення штрафу та інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до статті **382 (Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах)** цього Кодексу;
- 26) відмови у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження;
- 27) відновлення або відмови у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження.

Стаття 296. Строк на апеляційне оскарження

1. Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення .

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину рішення (ухвали) суду, або розгляду справи в порядку письмового провадження , зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

2. Учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження:

1) на рішення суду - якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду;

2) на ухвалу суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду.

3. Строк на апеляційне оскарження також може бути поновлений в разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадків, визначених частиною другою статті 300 цього Кодексу.

Стаття 297. Форма та зміст апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга подається у письмовій формі.

2. В апеляційній скарзі зазначаються:

1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;

2) найменування суду першої інстанції, який прийняв рішення, номер справи та дату ухвалення рішення;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, якщо такі є;

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);

5) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;

6) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;

7) у разі необхідності - клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;

8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;

9) перелік матеріалів, які додаються.

3. Апеляційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

4. Якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то у ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані.

5. До апеляційної скарги додаються її копії відповідно до кількості учасників справи. До апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору, а також копії доданих до неї письмових матеріалів, які відсутні в учасників справи, відповідно до кількості учасників справи.

Стаття 298. Порядок апеляційного оскарження

1. Апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

§ 2. Відкриття апеляційного провадження

Стаття 299. Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги судом апеляційної інстанції

1. Апеляційна скарга реєструється у день її надходження до суду апеляційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу, визначеному в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

2. До апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статтею 297 цього Кодексу, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу.

3. Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 296 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

4. Апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції також, якщо:

1) апеляційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження особа, яка подала скаргу, подала заяву про її відкликання;

3) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду апеляційної інстанції.

5. Питання про залишення апеляційної скарги без руху суддя-доповідач вирішує протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги. Питання про повернення апеляційної скарги суд апеляційної інстанції вирішує протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

6. Про повернення апеляційної скарги постановляється ухвала, яка може бути оскаржена в касаційному порядку.

7. Копія ухвали про повернення апеляційної скарги надсилається учасникам справи у порядку, визначеному статтею 251 цього Кодексу. Скаржнику надсилається копія ухвали про повернення апеляційної скарги разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

Стаття 300. Відмова у відкритті апеляційного провадження

1. Суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі якщо:

1) апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню;

2) є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої апеляційної скарги цієї ж особи на це саме судові рішення;

3) є постанова про залишення апеляційної скарги цієї ж особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою цієї особи на це саме судові рішення;

4) скаржником в строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

2. Незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу

одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

3. Питання про відмову у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції вирішує протягом п'яти днів після надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

4. Копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подала апеляційну скаргу. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

Стаття 301. Відкриття апеляційного провадження

1. За відсутності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи відмови у відкритті апеляційного провадження, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження у справі.

2. Питання про відкриття апеляційного провадження у справі вирішується не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 299 цього Кодексу.

3. В ухвалі про відкриття апеляційного провадження зазначається строк для подання учасниками справи відзиву на апеляційну скаргу та вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги на судове рішення. Якщо разом з апеляційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в ухвалі про відкриття апеляційного провадження встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Якщо апеляційна скарга подана з пропуском визначеного цим Кодексом строку, суд у випадку поновлення строку на апеляційне оскарження зупиняє дію оскаржуваного рішення в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

Стаття 302. Надіслання копій апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи

1. Суд апеляційної інстанції надсилає копії апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи разом з ухвалою про відкриття апеляційного провадження у справі.

Стаття 303. Приєднання до апеляційної скарги

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, у будь-який час

до початку апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги.

2. До заяви про приєднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору та докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи.

3. У заяві про приєднання до апеляційної скарги може міститись клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

Стаття 304. Доповнення, зміна, відкликання апеляційної скарги чи відмова від неї

1. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на апеляційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.

2. У разі доповнення чи зміни апеляційної скарги, особа, яка подала апеляційну скаргу, повинна подати докази надіслання копій відповідних доповнень чи змін до апеляційної скарги іншим учасникам справи, інакше суд не враховує такі доповнення чи зміни.

3. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

4. При відкликанні апеляційної скарги суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про повернення скарги.

5. До закінчення апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї повністю або частково, а інша сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині. Питання про прийняття відмови від апеляційної скарги і закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження вирішується судом апеляційної інстанції, що розглядає справу, в судовому засіданні. Про прийняття відмови від скарги та закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження суд постановляє ухвалу. Повторне апеляційне оскарження рішення, ухвали суду першої інстанції з тих самих підстав не допускається.

6. Визнання апеляційної скарги іншою стороною враховується судом апеляційної інстанції у частині наявності або відсутності фактів, які мають значення для вирішення справи.

7. Суд апеляційної інстанції має право не приймати відмову від скарги або її відкликання з підстав, визначених у частинах п'ятій та шостій статті 189 цього Кодексу.

Стаття 305. Відзив на апеляційну скаргу

1. Учасники справи мають право подати до суду апеляційної інстанції відзив на апеляційну скаргу в письмовій формі протягом строку, встановленого судом апеляційної інстанції в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

2. Відзив на апеляційну скаргу має містити:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції;
- 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
- 3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги;
- 4) у разі необхідності - клопотання особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу;
- 5) перелік матеріалів, які додаються.

3. У відзиві на апеляційну скаргу може міститись клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

5. Відсутність відзиву на апеляційну скаргу не перешкоджає перегляду рішення суду першої інстанції.

6. До відзиву на апеляційну скаргу додаються докази надсилання (надання) копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

Стаття 306. Закриття апеляційного провадження

1. Суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо:

1) після відкриття апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги;

2) після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;

3) після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права та (або) обов'язки такої особи не вирішувалось.

2. Про закриття апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в касаційному порядку.

§ 3. Апеляційний розгляд

Стаття 307. Підготовка справи до апеляційного розгляду

1. Суддя-доповідач в порядку підготовки справи до апеляційного розгляду:

- 1) з'ясовує склад учасників судового процесу;
- 2) з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень;
- 3) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються учасниками справи;
- 4) пропонує учасникам справи подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, що подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи;
- 5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;
- 6) за клопотанням учасників справи вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача; вирішує інші письмово заявлені клопотання учасників справи;
- 7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції;
- 8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

2. Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали.

3. Підготовчі дії, визначені пунктами 4 - 6 частини першої цієї статті, вчиняються з дотриманням прав всіх учасників справи подати свої міркування або заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Якщо під час вивчення матеріалів справи суддя-доповідач виявить нерозглянуті зауваження щодо правильності чи повноти фіксування судового процесу технічними засобами або нерозглянуті письмові зауваження щодо правильності чи повноти протоколу судового засідання, або невирішене питання про ухвалення додаткового рішення, суддя-доповідач постановляє ухвалу із зазначенням строку, протягом якого суд першої інстанції має усунути недоліки.

Стаття 308. Призначення справи до розгляду в суді апеляційної інстанції

1. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій в разі необхідності та призначення справи до розгляду.

2. Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до цього Кодексу розглядається з їх повідомленням.

Стаття 309. Межі перегляду судом апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними у ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги.

2. Суд апеляційної інстанції не обмежений доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення.

3. Суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї.

4. Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього.

5. Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги та підстави позову, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Стаття 310. Строк розгляду апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції - протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

2. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу.

Стаття 311. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні

1. Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного провадження з урахуванням особливостей, встановлених цією главою.

2. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та відзиву на неї.

3. Для надання пояснень, а також у судових дебатах першій надається слово особі, що подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони,

першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення і виступають у дебатах особи, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім - інші учасники справи.

4. Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

Стаття 312. Апеляційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами

1. Суд апеляційної інстанції може розглянути справу без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження) за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на основі наявних у ній доказів, у разі:

1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю;

2) неприбуття жодного з учасників справи у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;

3) подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які ухвалені в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін (в порядку письмового провадження).

2. Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні, то він призначає її до апеляційного розгляду в судовому засіданні.

Стаття 313. Порядок розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції

1. Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції розглядаються в порядку, передбаченому для розгляду апеляційних скарг на рішення суду першої інстанції з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

2. Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції, зазначені в пунктах 3, 5, 6, 7, 11, 14, 26 частини першої статті 295 цього Кодексу розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження).

3 з урахуванням конкретних обставин справи суд апеляційної інстанції може розглянути такі апеляційні скарги у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

3. У випадках скасування судом апеляційної інстанції ухвал про відмову у відкритті провадження у справі, про повернення позовної заяви, зупинення провадження у справі, закриття провадження у справі, про залишення позову без розгляду справа (заява) передається на розгляд суду першої інстанції.

Стаття 314. Наслідки неявки в судове засідання учасників справи

1. Суд апеляційної інстанції відкладає розгляд справи в разі неявки у судове засідання учасника справи, щодо якого немає відомостей про вручення йому судової повістки, або за його клопотанням, коли повідомлені ним причини неявки буде визнано судом поважними.

2. Неявка сторін або інших учасників справи, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає розглядові справи.

3. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь у судовому засіданні учасників справи, а вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти апеляційний розгляд справи.

Стаття 315. Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження

1. Позивач може відмовитися від позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення апеляційного провадження.

2. У разі відмови від позову або примирення сторін суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 189, 190 цього Кодексу, якою одночасно визнає нечинним судове рішення суду першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, та закриває провадження у справі.

Стаття 316. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на судове рішення

1. За наслідками розгляду апеляційної скарги на судове рішення суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судове рішення - без змін;
- 2) скасувати судове рішення повністю або частково і ухвалити нове судове рішення або змінити судове рішення;
- 3) скасувати судове рішення повністю або частково і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі повністю або частково;
- 4) визнати нечинним судове рішення суду першої інстанції у визначених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі;
- 5) скасувати судове рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;
- 6) у визначених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пунктах 1-5 частини першої цієї статті.

Стаття 317. Підстави для залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення - без змін

1. Суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а рішення або ухвалу суду - без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Стаття 318. Підстави для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення або зміни рішення

1. Підставами для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового або зміни рішення є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи;
- 4) неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

2. Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

3. Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення суду, якщо:

- 1) справу розглянуто неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою;
- 3) справу розглянуто адміністративним судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;
- 4) суд прийняв рішення про права та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;

5) судове рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у судовому рішенні;

6) судове рішення прийнято не тими суддями, яких було визначено для розгляду конкретної справи в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу;

7) суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

4. Зміна судового рішення може полягати в доповненні, виключенні або зміні окремих частин рішення: мотивувальної або резолютивної його частини.

Стаття 319. Підстави для скасування рішення суду і направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю

1. Рішення суду підлягає скасуванню з направленням справи на розгляд за встановленою законом підсудністю, якщо рішення прийнято судом з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25 – 28 цього Кодексу.

2. Справа не підлягає направленню на новий розгляд у зв'язку з порушеннями правил територіальної юрисдикції (підсудності), якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи.

Стаття 320. Підстави для скасування рішення з закриттям провадження у справі або залишенням позовної заяви без розгляду

1. Рішення або ухвала суду першої інстанції скасовується в апеляційному порядку і позовна заява залишається без розгляду або провадження у справі закривається з підстав, встановлених відповідно статтями 238, 240 цього Кодексу.

Порушення правил юрисдикції адміністративних судів, встановлених статтею 19, є обов'язковою підставою для скасування рішення з закриттям провадження незалежно від доводів апеляційної скарги.

2. Якщо судом першої інстанції ухвалено законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи - сторони у спорі чи припинення юридичної особи – сторони у спорі, що не допускає правонаступництва, після ухвалення такого рішення не може бути підставою для застосування вимог частини першої цієї статті.

Стаття 321. Підстави для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції

1. Підставами для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до неправильного вирішення питання.

Стаття 322. Судові рішення суду апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги ухвалює судові рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими статтею 34 та Главою 9 Розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій Главі.

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом апеляційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному цим Кодексом для постановлення ухвал суду першої інстанції.

3. Постанова або ухвала суду апеляційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою (ухвалою)) і підписується всім складом суду, визначеним для розгляду справи, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Судові рішення суду апеляційної інстанції приймаються, проголошуються, видаються або надсилаються учасникам справи в порядку, встановленому Главою 9 Розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій Главі.

5. Судові рішення суду апеляційної інстанції оскаржуються в касаційному порядку у випадках, передбачених цим Кодексом.

6. Копії судових рішень суду апеляційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав таку справу як суд першої інстанції.

Стаття 323. Зміст постанови суду апеляційної інстанції

1. Постанова суду апеляційної інстанції складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її прийняття, номера справи;

найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;

імен (найменувань) сторін і особи, яка подала скаргу;

найменування суду першої інстанції, рішення якого оскаржується, дата ухвалення рішення, прізвища судді (суддів); часу і місця його ухвалення, дати складання повного тексту рішення;

2) описової частини із зазначенням:

короткого змісту позовних вимог і рішення суду першої інстанції;

короткого змісту вимог апеляційної скарги;

узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;

узагальненого викладу позиції інших учасників справи;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

встановлених судом першої інстанції та не оспорених обставин, а також обставин, встановлених судом апеляційної інстанції, і визначених відповідно до них правовідносин;

доводів, за якими суд апеляційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої інстанції;

мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи в апеляційній скарзі та відзиві на апеляційну скаргу;

чи були і ким порушені, невизнані або оспорені права, свободи та (або) інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду;

висновків за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції;

4) резолютивної частини із зазначенням:

висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги і позовних вимог;

нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої інстанції – у випадку скасування або зміни судового рішення;

розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді апеляційної інстанції;

строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження;

встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень - відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

Стаття 324. Порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи

1. Якщо апеляційна скарга надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи, суд розглядає її за правилами цієї Глави.

2. У випадку відкриття апеляційного провадження за такою скаргою суд апеляційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішення суду першої інстанції, що оскаржується.

3. За результатами розгляду апеляційної скарги, зазначеної в частині першій цієї статті, суд приймає постанову відповідно до статті 316 цього Кодексу. При цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду апеляційної інстанції.

4. Суд апеляційної інстанції розглядає скаргу, зазначену в частині першій цієї статті, в межах доводів, які не розглядались під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

5. Суд відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою, поданою у відповідності до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

Стаття 325. Окрема ухвала суду апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції у випадках і в порядку, встановлених статтею 249 цього Кодексу, може постановити окрему ухвалу.

Стаття 326. Набрання судовими рішеннями суду апеляційної інстанції законної сили

1. Постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з дати її прийняття.

2. Ухвала суду апеляційної інстанції набирає законної сили з моменту її проголошення.

Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Стаття 327. Повернення адміністративної справи

1. Після закінчення апеляційного провадження матеріали справи, крім тих, що зберігаються виключно в електронній формі, повертаються до суду першої інстанції, який її розглядав, у п'ятиденний строк з дня вручення постанови (ухвали) учасникам справи.

Глава 2. КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

§ 1. Касаційна скарга

Стаття 328. Суд касаційної інстанції

1. Судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд.

Стаття 329. Право на касаційне оскарження

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також постанови суду апеляційної інстанції повністю або частково у випадках, визначених цим Кодексом.

2. В касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції про забезпечення позову, зміни заходу забезпечення позову, ухвали, зазначені в пунктах 4, 5, 12, 13, 17, 20, частини першої статті 295 цього Кодексу, після їх перегляду в апеляційному порядку.

3. В касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті або закритті апеляційного провадження, про повернення апеляційної скарги, про зупинення провадження, щодо забезпечення позову та зміни заходу забезпечення позову, про відмову ухвалити додаткове рішення, про роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення, про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення, про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про заміну сторони у справі, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали.

4. Підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

5. Не підлягають касаційному оскарженню:

1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;

2) судові рішення у справах незначної складності, крім випадків, якщо:

а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної судової практики;

б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

г) суд першої інстанції відніс справу до категорії справ незначної складності помилково.

6. Особа, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права та (або) обов'язки, має право подати касаційну скаргу на судові рішення, лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною скаргою. Після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою особи, яка не брала участь у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

Стаття 330. Строк на касаційне оскарження

1. Касаційна скарга на судові рішення подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення.

У разі якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення, або розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

2. Учасник справи, якому повне судові рішення не було вручено у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому такого судового рішення.

3. Строк на подання касаційної скарги також може бути поновлений в разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадків, визначених частиною п'ятою статті 334 цього Кодексу.

Стаття 331. Форма і зміст касаційної скарги

1. Касаційна скарга подається у письмовій формі.

2. У касаційній скарзі зазначаються:

1) найменування суду касаційної інстанції;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає касаційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адресу електронної пошти, офіційна електронна адреса, якщо такі є;

- 3) судові рішення, що оскаржуються;
- 4) обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права;
- 5) вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;
- 6) у разі необхідності - клопотання особи, що подає касаційну скаргу;
- 7) дата отримання копії судового рішення суду апеляційної інстанції, що оскаржується;
- 8) перелік матеріалів, які додаються.

3. Касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

4. До касаційної скарги додаються документ про сплату судового збору, а також копії касаційної скарги відповідно до кількості учасників справи.

Стаття 332. Порядок подання касаційної скарги

1. Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

§ 2. Відкриття касаційного провадження

Стаття 333. Залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги

1. Касаційна скарга реєструється у день її надходження до суду касаційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

2. До касаційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених статтею 331 цього Кодексу, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу.

3. Касаційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 330 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

4. Розгляд заяви особи про поновлення строку на касаційне оскарження здійснюється колегією суддів суду касаційної інстанції, склад якої визначений в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

5. Касаційна скарга не приймається до розгляду і повертається суддею-доповідачем також, якщо:

1) касаційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду касаційної інстанції;

3) до надіслання ухвали про відкриття касаційного провадження від особи, яка подала скаргу, надійшла заява про її відкликання;

4) у касаційній скарзі не викладені передбачені цим Кодексом підстави для оскарження судового рішення в касаційному порядку.

6. Питання про залишення касаційної скарги без руху суддя-доповідач вирішує протягом п'яти днів з дня надходження касаційної скарги. Питання про повернення касаційної скарги суд касаційної інстанції вирішує протягом десяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

7. Копія ухвали про повернення касаційної скарги надсилається учасникам справи у порядку, визначеному статтею 251 цього Кодексу. Скаржнику надсилається копія ухвали про повернення касаційної скарги разом з касаційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія касаційної скарги залишається в суді касаційної інстанції.

Стаття 334. Відмова у відкритті касаційного провадження

1. Суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо:

1) касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню;

2) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої касаційної скарги цієї ж особи на це саме судові рішення;

3) є постанова про залишення касаційної скарги цієї ж особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судові рішення;

4) скаржником в строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані судом неповажними.

2. У справах, розглянутих в порядку спрощеного позовного провадження (крім справ, які відповідно до цього Кодексу, розглядаються за правилами загального позовного провадження), а також у випадку оскарження ухвали (крім ухвали, якою

закінчено розгляд справи), суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо:

1) Верховний Суд вже викладав в своїй постанові висновок щодо питання правильного застосування норми права, порушеного в касаційній скарзі, і суд апеляційної інстанції переглянув судові рішення у відповідності з таким висновком; або

2) правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення.

3. Суд відмовляє у відкритті касаційного провадження з перегляду судових рішень у справах, визначених статтею 287 цього Кодексу, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення для формування єдиної судової практики.

4. Ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження підписується всім складом суду та повинна містити мотиви, з яких суд дійшов до висновку про відсутність підстав для відкриття касаційного провадження.

5. Незалежно від поважності причин пропуску строку на касаційне оскарження суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у разі, якщо касаційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання касаційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

6. Питання про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції вирішує протягом десяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

7. Копія ухвали про відмову у відкритті касаційного провадження разом з касаційною скаргою та доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подала касаційну скаргу. Копія касаційної скарги залишається в суді касаційної інстанції.

Стаття 335. Відкриття касаційного провадження

1. За відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження, суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі.

2. Питання про відкриття касаційного провадження у справі вирішується колегією суддів у складі трьох суддів не пізніше десяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня надходження заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 333 цього Кодексу.

3. В ухвалі про відкриття касаційного провадження зазначається строк для подання учасниками справи відзиву на касаційну скаргу та вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги на судові рішення. Якщо разом з касаційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в ухвалі про відкриття касаційного провадження встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Стаття 336. Надіслання копій касаційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи

1. Суд касаційної інстанції надсилає копії касаційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи разом з ухвалою про відкриття касаційного провадження у справі.

Стаття 337. Приєднання до касаційної скарги

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, у будь-який час до початку касаційного розгляду мають право приєднатися до касаційної скарги, підтримавши її вимоги.

2. До заяви про приєднання до касаційної скарги додається документ про сплату судового збору та докази надіслання копії заяви іншим учасникам справи.

3. Заява про приєднання до касаційної скарги може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Стаття 338. Доповнення, зміна, відкликання касаційної скарги чи відмова від неї

1. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на касаційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.

2. У разі доповнення чи зміни касаційної скарги, особа, яка подала касаційну скаргу, повинна подати докази надіслання копій відповідних доповнень чи змін до касаційної скарги іншим учасникам справи, інакше суд не враховує такі доповнення чи зміни.

3. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження.

4. При відкликанні касаційної скарги суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про повернення скарги.

5. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення касаційного провадження. При відмові від касаційної скарги суд, за відсутності заперечень інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги, постановляє ухвалу про закриття касаційного провадження.

6. У разі закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від касаційної скарги повторне оскарження цих рішень, ухвал з тих самих підстав цією особою не допускається.

Стаття 339. Відзив на касаційну скаргу

1. Учасники справи мають право подати до суду касаційної інстанції відзив на касаційну скаргу в письмовій формі протягом строку, встановленого судом касаційної інстанції в ухвалі про відкриття касаційного провадження.

2. Відзив на касаційну скаргу має містити:

- 1) найменування суду касаційної інстанції;
- 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
- 3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги;
- 4) у разі необхідності - клопотання особи, яка подає відзив на касаційну скаргу;
- 5) перелік матеріалів, які додаються.

3. Відзив на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

4. Відсутність відзиву на касаційну скаргу не перешкоджає перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій.

5. До відзиву на касаційну скаргу додаються докази надсилання (надання) копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

Стаття 340. Закриття касаційного провадження

1. Суд касаційної інстанції закриває касаційне провадження, якщо:

1) після відкриття касаційного провадження особа, яка подала касаційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги;

2) після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності або підписано особою, яка не має права її підписувати;

3) після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом першої чи апеляційної інстанції питання про її права та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права та (або) обов'язки такої особи не вирішувалось.

2. Про закриття касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу.

§ 3. Касаційний розгляд

Стаття 341. Підготовка справи до касаційного розгляду

1. Суддя-доповідач в порядку підготовки справи до касаційного розгляду:

1) з'ясовує склад учасників справи;

2) вирішує письмово заявлені клопотання учасників справи;

3) вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції;

4) вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;

5) вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.

2. Усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали.

3. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду у судовому засіданні чи у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

4. Підготовчі дії, визначені пунктом 2 частини першої цієї статті, вчиняються з дотриманням прав всіх учасників справи подати свої міркування та заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

5. Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до цього Кодексу розглядається з їх повідомленням.

Стаття 342. Межі перегляду судом касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення в межах доводів та вимог касаційної скарги та на підставі встановлених фактичних обставин справи перевіряє правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального і процесуального права.

2. Суд касаційної інстанції не має права встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних

доказів над іншими, збирати чи приймати до розгляду нові докази або додатково перевіряти докази.

3. Суд касаційної інстанції може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилення в касаційній скарзі.

4. У суді касаційної інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції. Зміна предмета та підстав позову у суді касаційної інстанції не допускається.

Стаття 343. Строк розгляду касаційної скарги

1. Касаційна скарга на рішення та постанови, визначені частиною першою статті 329 цього Кодексу, має бути розглянута протягом шістдесяти днів, а на ухвали, визначені частинами другою та третьою статті 329 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі.

Стаття 344. Попередній розгляд справи

1. Попередній розгляд справи має бути проведений протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем без повідомлення учасників справи.

2. У попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції.

3. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення.

4. Суд касаційної інстанції призначає справу до розгляду у судовому засіданні за відсутності підстав, встановлених частиною третьою цієї статті або статтею 346 цього Кодексу. Справа призначається до розгляду у судовому засіданні, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Про призначення справи до розгляду у судовому засіданні постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду.

Стаття 345. Касаційний розгляд справи у судовому засіданні

1. Касаційний розгляд здійснюється колегією у складі трьох або більшої непарної кількості суддів за правилами спрощеного позовного провадження, за винятком вчинення процесуальних дій, пов'язаних із встановленням обставин справи та їх доказуванням.

2. Суд касаційної інстанції використовує процесуальні права суду першої інстанції виключно для перевірки правильності застосування норм матеріального і процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій.

3. Учасники справи повідомляються про час та місце судового засідання, якщо вони подали відповідне клопотання про участь у судовому засіданні або суд визнав необхідним їх виклик для надання пояснень у справі.

4. Неприбуття учасників справи, належним чином повідомлених про дату, час і місце касаційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи.

5. Розгляд справи в суді касаційної інстанції починається з відкриття першого судового засідання. Головуючий відкриває судові засідання і оголошує, яка справа, за чією скаргою та на судові рішення якого суду розглядається. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, доводи касаційної скарги та відзиву на неї.

6. Сторони та інші учасники справи дають свої пояснення. Першою дає пояснення особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними пояснення дають особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім - інші учасники справи. Головуючий може обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх учасників справи рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

7. У своїх поясненнях сторони та інші учасники справи можуть наводити тільки ті доводи, які стосуються підстав касаційного перегляду судового рішення.

8. Вислухавши пояснення учасників справи суд виходить до нарадчої кімнати.

Стаття 346. Касаційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами

1. Суд касаційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами у разі:

1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю;

2) неприбуття жодного з учасників справи у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;

3) перегляду ухвал судів першої та апеляційної інстанцій;

4) перегляду рішень суду першої інстанції та постанов апеляційної інстанції у справах, розглянутих за правилами спрощеного позовного провадження та у справах, визначених статтею 289 цього Кодексу.

2. Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд касаційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні, то він призначає її до касаційного розгляду в судовому засіданні.

3. Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається учасникам справи в порядку, визначеному цим Кодексом.

Стаття 347. Підстави для передачі справи на розгляд палати або Великої Палати Верховного Суду

1. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, передає справу на розгляд палати, до якої входить така колегія, якщо ця колегія вважає необхідним відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї ж палати або у складі такої палати.

2. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія вважає необхідним відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати.

3. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі палати, передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така палата вважає необхідним відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати.

4. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати, передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія або палата вважає необхідним відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати Верховного Суду.

5. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо прийде до висновку, що справа містить виключну правову проблему, і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування правильної єдиної правозастосовчої практики.

6. Справа не підлягає передачі на розгляд Великої Палати Верховного Суду з підстав, визначених частинами другою-п'ятою цієї статті, якщо Велика Палата вже розглянула іншу справу, передану на її розгляд цією ж колегією, палатою з метою вирішення питання про правильне застосування тієї ж норми права у подібних правовідносинах.

Стаття 348. Порядок передачі справи на розгляд палати або Великої Палати Верховного Суду

1. Питання про передачу справи на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи.

2. Питання про передачу справи на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду вирішується більшістю від складу відповідної колегії суддів або палати.

3. Результати голосування оформлюються протоколом, який підписується усіма суддями відповідної колегії суддів або палати.

4. Питання про передачу справи на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду може бути вирішене до прийняття постанови судом касаційної інстанції.

5. Про передачу справи на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду суд постановляє ухвалу із викладенням мотивів незгоди із застосуванням норми права у рішенні, визначеному в частинах першій – четвертій статті 347 цього Кодексу, або із обґрунтуванням підстав, визначених в частині п'ятій статті 347 цього Кодексу.

6. Якщо Велика Палата Верховного Суду прийде до висновку про відсутність підстав для передачі справи на її розгляд, справа повертається відповідній колегії (палаті), про що постановляється ухвала. Справа, передана на розгляд колегії (палати), не може бути передана повторно на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

7. Після передачі справи на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду визначений у ній суддя-доповідач у разі необхідності звертається до відповідних фахівців Науково-консультативної ради при Верховному Суді стосовно підготовки наукового висновку щодо норми права, з застосуванням якої не погодилася колегія суддів (палата), що передала справу на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду, крім випадків, коли висновок щодо застосування цієї норми права у подібних правовідносинах був раніше отриманий Верховним Судом.

Стаття 349. Відмова позивача від позову, примирення сторін під час касаційного провадження

1. Позивач може відмовитися від позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення касаційного розгляду.

2. У разі відмови від позову або примирення сторін суд касаційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 189, 190 цього Кодексу, якою одночасно визнає нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій, якими закінчено розгляд справи, та закриває провадження у справі.

Стаття 350. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги

1. Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:

1) залишити судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій без змін, а скаргу без задоволення;

2) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема, за встановленою підсудністю або для продовження розгляду;

3) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд;

4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції і залишити в силі рішення суду першої інстанції;

5) скасувати судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі чи залишити заяву без розгляду повністю або частково;

6) у визначених цим Кодексом випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанцій і закрити провадження у справі;

7) у визначених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, визначених в пунктах 1-6 частини першої цієї статті.

Стаття 351. Підстави для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень - без змін

1. Суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін, якщо визнає, що суди першої та апеляційної інстанцій не допустили неправильного застосування норм матеріального права або порушень норм процесуального права при ухваленні судових рішень чи вчиненні процесуальних дій.

2. Не може бути скасовано правильне по суті і законне судове рішення з мотивів порушення судом норм процесуального права, якщо це не призвело і не могло призвести до неправильного вирішення справи.

Стаття 352. Підстави для скасування судових рішень і ухвалення нового рішення або зміни рішення

1. Підставами для скасування судових рішень і ухвалення нового рішення або зміни рішення є неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

2. Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення лише за умови, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення.

3. Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

4. Зміна судового рішення може полягати в доповненні, виключенні або зміні окремих частин рішення: мотивувальної або резолютивної його частини.

Стаття 353. Підстави для скасування судового рішення суду апеляційної інстанції та залишення в силі судового рішення суду першої інстанції

1. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення суду апеляційної інстанції та залишає в силі рішення суду першої інстанції, яке ухвалено відповідно до закону і скасоване або змінене помилково.

Стаття 354. Підстави для скасування судових рішень з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд

1. Підставою для скасування ухвали судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до постановлення незаконної ухвали суду першої інстанції та (або) постанови суду апеляційної інстанції, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.

2. Підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд є порушення норм процесуального права, яке унеможливило встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, якщо:

1) суд не дослідив зібрані у справі докази; або

2) суд необґрунтовано відхилив клопотання про витребування, дослідження або огляд доказів, або інше клопотання (заяву) учасника справи щодо встановлення обставин, які мають значення для правильного вирішення справи;

3) суд встановив обставини, що мають суттєве значення, на підставі недопустимих доказів.

3. Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судових рішень з направленням справи на новий розгляд, якщо:

1) справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду;

2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і судом касаційної інстанції визнано заяву про його відвід обґрунтованою;

3) справу розглянути адміністративними судами за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою касаційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв рішення про права та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будь-яким із суддів або підписано не тими суддями, що зазначені в судовому рішенні;

6) судові рішення прийнято не тими суддями, яких було визначено для розгляду конкретної справи в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу;

7) судові рішення ухвалено судом з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25 – 28 цього Кодексу;

8) суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

З підстави, визначеної пунктом 7 цієї частини, судові рішення підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд за встановленою законом підсудністю лише у випадку, коли скаргник довів, що не заявив у суді першої інстанції про непідсудність справи з поважних причин.

4. Справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд, якщо порушення допущені тільки цим судом. В усіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.

5. Висновки і мотиви, з яких скасовані рішення, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при новому розгляді справи.

6. Постанова суду касаційної інстанції не може містити вказівок для суду першої або апеляційної інстанції про достовірність чи недостовірність того чи іншого доказу, про переваги одних доказів над іншими, про те, яка норма матеріального права повинна бути застосована і яке рішення має бути прийнято за результатами нового розгляду справи.

Стаття 355. Підстави для залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі

1. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення в касаційному порядку і залишає позовну заяву без розгляду або закриває провадження у справі з підстав, встановлених статтями 238, 240 цього Кодексу.

Порушення правил юрисдикції адміністративних судів, визначених статтею 19 цього Кодексу, є обов'язковою підставою для скасування рішення з закриттям провадження незалежно від доводів касаційної скарги.

2. Якщо суд першої або апеляційної інстанції ухвалив законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи чи припинення юридичної особи - сторони в спірних правовідносинах, що не допускають правонаступництва, після ухвалення рішення не може бути підставою для застосування положення частини першої цієї статті.

Стаття 356. Судові рішення суду касаційної інстанції та порядок їх прийняття

1. Суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги ухвалює судові рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими статтею 34 та Главою 9 Розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій Главі.

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом касаційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному цим Кодексом для постановлення ухвал суду першої інстанції.

3. Постанова або ухвала суду касаційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою або ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав справу, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Судові рішення суду касаційної інстанції приймаються, проголошуються, видаються або надсилаються учасникам справи в порядку, встановленому Главою 9 Розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій Главі.

5. Судові рішення суду касаційної інстанції є остаточними і оскарженню не підлягають.

6. Копії судових рішень суду касаційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав таку справу як суд першої інстанції.

Стаття 357. Зміст постанови суду касаційної інстанції

1. Постанова суду касаційної інстанції складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її прийняття;

найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;

найменування (ім'я) учасників справи і найменування (ім'я) особи, яка подала касаційну скаргу;

найменування суду першої або апеляційної інстанції, судові рішення якого оскаржується, номер справи, дата ухвалення судового рішення, прізвище судді (суддів);

2) описової частини із зазначенням:

короткого змісту позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій;

короткого змісту вимог касаційної скарги;

узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;

узагальненого викладу позиції інших учасників справи;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного в касаційній скарзі та відзиві на касаційну скаргу;

доводів, за якими суд касаційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої та (або) апеляційної інстанції;

висновки за результатами розгляду касаційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд;

дії, що їх повинні виконати суд першої та (або) апеляційної інстанції у разі скасування судового рішення і передачі справи на новий розгляд;

4) резолютивної частини із зазначенням:

висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;

новий розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої інстанції та апеляційної інстанції - у разі скасування рішення та ухвалення нового рішення або зміни рішення;

розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції;

поворот виконання у разі скасування рішень судів за наявності відповідної заяви та підстав;

встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень - відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

2. У постанові палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися вказівка про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів або палата, що передала справу на розгляд палати, Великої Палати Верховного Суду.

Стаття 358. Порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи

1. Якщо касаційна скарга надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи, і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час касаційного розгляду справи, суд розглядає таку скаргу за правилами, встановленими цією Главою.

2. У випадку відкриття касаційного провадження за такою скаргою суд касаційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій, що оскаржуються.

3. За результатами розгляду касаційної скарги, зазначеної в частині першій цієї статті, суд приймає постанову відповідно до статті 350 цього Кодексу. При цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду касаційної інстанції.

4. Суд касаційної інстанції розглядає скаргу, зазначену в частині першій цієї статті, в межах доводів, які не розглядались під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи.

5. Суд відмовляє у відкритті провадження за касаційною скаргою, поданою у відповідності до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час касаційного розгляду справи за касаційною скаргою іншої особи.

Стаття 359. Окрема ухвала суду касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції у випадках і порядку, встановлених статтею 249 цього Кодексу, може постановити окрему ухвалу.

Стаття 360. Набрання судовими рішеннями суду касаційної інстанції законної сили

1. Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з дати її прийняття.

2. Ухвала суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її проголошення.

Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Стаття 361. Повернення адміністративної справи

1. Після закінчення касаційного провадження матеріали справи, крім тих, що зберігаються виключно в електронній формі, повертаються до суду першої інстанції, який її розглядав, у п'ятиденний строк з дня вручення постанови (ухвали) учасникам справи.

Глава 3. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Стаття 362. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

1. Судове рішення, яким закінчено розгляд справи і яке набрало законної сили, може бути переглянуто за нововиявленими або виключними обставинами.

2. Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлення вироком суду або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду.

3. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час розгляду справи, не допускається, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність фізичної особи.

4. Не є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами:

1) переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи;

2) докази, які не оцінювалися судом, стосовно обставин, що були судом встановлені.

5. Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є:

1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане;

2) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення;

3) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом.

5. При перегляді судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами суд не може виходити за межі тих вимог, які були предметом розгляду

при ухваленні судового рішення, яке переглядається, розглядати інші вимоги або інші підстави позову.

Стаття 363. Право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати заяву про перегляд судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами.

Стаття 364. Строк подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами

1. Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подано:

1) з підстави, визначеної пунктом 1 частини другої статті 362 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про існування таких обставин;

2) з підстави, визначеної пунктом 2 частини другої статті 362 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав законної сили;

3) з підстави, визначеної пунктом 3 частини другої статті 362 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судові рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду;

4) з підстави, визначеної пунктом 1 частини п'ятої статті 362 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України;.

5) з підстави, визначеної пунктом 2 частини п'ятої статті 362 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили;

6) з підстави, визначеної пунктом 3 частини п'ятої статті 362 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про набуття рішенням міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, статусу остаточного.

2. З урахуванням приписів частини першої цієї статті, заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подана:

1) з підстави, визначеної пунктом 1 частини другої статті 362 цього Кодексу, - не пізніше, ніж через три роки з дня набрання таким судовим рішенням законної сили;

2) з підстав, визначених пунктами 2, 3 частини другої та частиною п'ятою статті 362 цього Кодексу, - не пізніше, ніж через десять років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили.

3. Строки, визначені в частині другій цієї статті, не можуть бути поновлені.

Стаття 365. Форма та зміст заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами

1. Заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами за формою і змістом повинні відповідати вимогам цього Кодексу щодо оформлення позовних заяв до суду першої інстанції.

2. У заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами зазначаються:

1) найменування адміністративного суду, до якого подається заява про перегляд, номер справи;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, власне ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, офіційна електронна адреса, якщо такі є;

3) ім'я (найменування) інших учасників справи;

4) судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими або виключними обставинами подається заява;

5) нововиявлені або виключні обставини, якими обґрунтовується вимога про перегляд судового рішення і дата їх відкриття або встановлення;

6) посилання на докази, що підтверджують наявність нововиявлених або виключних обставин;

7) перелік документів та інших матеріалів, які додаються.

3. До заяви додаються:

1) копії заяви відповідно до кількості учасників справи;

2) документ про сплату судового збору;

3) докази, що підтверджують наявність нововиявлених або виключних обставин;

4) у разі пропуску строку на подання заяви – клопотання про його поновлення;

5) клопотання особи про витребування копії рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, в органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи, якщо її немає у розпорядженні особи, яка подала заяву, - у разі подання заяви про перегляд судового рішення з підстави, визначеної пунктом 3 частини п'ятої статті 362 цього Кодексу.

4. За подання і розгляд заяви з підстави, визначеної пунктом 3 частини п'ятої статті 362 цього Кодексу, судовий збір не сплачується.

Стаття 366. Порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами

1. Заява про перегляд судового рішення, що набрало законної сили і ухвалене судом першої інстанції, подається до суду, який ухвалив судове рішення.

2. Заява про перегляд за нововиявленими або виключними обставинами судових рішень судів апеляційної і касаційної інстанції, якими змінено або скасовано судове рішення, здійснюється судом тієї інстанції, яким змінено або ухвалено нове судове рішення.

Стаття 367. Відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами

1. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, що надійшла до адміністративного суду, передається судді адміністративного суду, який визначається в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

2. Протягом п'яти днів з дня після надходження заяви до адміністративного суду суддя-доповідач перевіряє її відповідність вимогам статті 365 цього Кодексу і вирішує питання про відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

3. До заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених статтею 365 цього Кодексу, застосовуються правила статті 169 цього Кодексу.

4. Крім випадків, визначених статтею 169 цього Кодексу, заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами також повертається заявникові без розгляду, якщо заява подана після закінчення строку, встановленого частиною першою статті 364 цього Кодексу, і суд відхилив клопотання про його поновлення.

5. Суд відмовляє у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами у разі, якщо така заява подана до суду після закінчення строку, визначеного частиною другою статті 364 цього Кодексу.

6. Відкривши провадження за нововиявленими або виключними обставинами, суддя надсилає учасникам справи копії заяви про перегляд і призначає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє учасників справи.

7. Якщо в заяві міститься клопотання особи про витребування копії рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, суддя-доповідач невідкладно після відкриття провадження у справі постановляє ухвалу про витребування такої копії рішення разом з її автентичним перекладом від органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи.

Стаття 368. Відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та її наслідки

1. Особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, може відмовитися від заяви до початку розгляду справи у судовому засіданні. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про що постановляє ухвалу.

2. У разі прийняття відмови від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами інші учасники справи можуть вимагати компенсації особою, яка її подала, судових витрат, понесених ними під час перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

3. Особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, не може повторно звертатися до суду із такою ж заявою на тих самих підставах.

Стаття 369. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами

1. Заява про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами розглядається у судовому засіданні протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

2. Справа розглядається за правилами, встановленими цим Кодексом для провадження у суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд. В суді першої інстанції справа розглядається у порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи. Неявка заявника або інших учасників справи, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

3. Під час перегляду за нововиявленими або виключними обставинами сторони користуються правами, визначеними статтею 47 цього Кодексу.

4. За результатами перегляду рішення, ухвали за нововиявленими або виключними обставинами суд може:

1) відмовити в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та залишити відповідне судове рішення в силі;

2) задовольнити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, скасувати відповідне судове рішення та ухвалити нове рішення чи змінити рішення;

3) скасувати судове рішення і закрити провадження у справі або залишити позов без розгляду.

5. За результатами перегляду судового рішення у зв'язку з виключними обставинами суд касаційної інстанції може також скасувати судове рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції.

Стаття 370. Судове рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами

1. У разі відмови в задоволенні заяви про перегляд рішення, ухвали за нововиявленими або виключними обставинами суд постановляє ухвалу. У разі задоволення заяви та скасування судового рішення, що переглядається, суд:

- 1) ухвалює рішення – якщо переглядалось рішення суду;
- 2) приймає постанову – якщо переглядалась постанова;
- 3) постановляє ухвалу – якщо переглядалась ухвала.

2. Судове рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням в адміністративній справі втрачають законну силу судові рішення інших адміністративних судів у цій справі.

3. У разі залишення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами без задоволення інші учасники справи можуть вимагати компенсації особою, яка її подала, судових витрат, понесених ними під час провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

Розділ IV. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ

Стаття 371. Обов'язковість судових рішень

1. Судове рішення, яке набрало законної сили, є обов'язковим для учасників справи, для їхніх правонаступників, а також для всіх органів, підприємств, установ та організацій, посадових чи службових осіб, інших фізичних осіб і підлягає виконанню

на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності - за її межами.

2. Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом.

Стаття 372. Судові рішення, які виконуються негайно

1. Негайно виконуються рішення суду про:

1) присудження виплати пенсій, інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів - у межах суми стягнення за один місяць;

2) присудження виплати заробітної плати, іншого грошового утримання у відносинах публічної служби - у межах суми стягнення за один місяць;

3) поновлення на посаді у відносинах публічної служби;

4) припинення повноважень посадової особи у разі порушення нею вимог щодо несумісності;

5) уточнення списку виборців;

6) обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання;

7) усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання;

8) ухвалене у справах, визначених пунктами 1 - 4 частини першої статті 283 цього Кодексу;

9) накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них;

10) застосування або скасування застосованих судом заходів реагування щодо державного нагляду (контролю).

Негайно також виконуються рішення суду, прийняті в адміністративних справах, визначених пунктами 1, 5 частини першої статті 263 цього Кодексу.

2. Суд, який ухвалив рішення, за заявою учасників справи або з власної ініціативи може ухвалою в порядку письмового провадження або зазначаючи про це в рішенні звернути до негайного виконання рішення:

1) у разі стягнення всієї суми боргу при присудженні платежів, визначених пунктами 1 і 2 частини першої цієї статті;

2) про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян; про примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

3) про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства.

3. Суд розглядає заяву про звернення рішення до негайного виконання в триденний строк у судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає судовому розгляду.

4. Ухвала суду за результатами розгляду заяви про звернення рішення до негайного виконання набирає законної сили з моменту проголошення, однак її може бути оскаржено у загальному порядку.

Стаття 373. Порядок виконання судових рішень в адміністративних справах

1. У разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні. Так само на відповідних суб'єктів владних повноважень можуть бути покладені обов'язки щодо забезпечення виконання рішення.

2. Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, є підставою для його виконання.

3. Виконання судового рішення може бути зупинене у випадках, визначених цим Кодексом.

4. Примусове виконання судових рішень в адміністративних справах здійснюється в порядку, встановленому законом.

5. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах, вирішує суддя адміністративного суду одноособово, якщо інше не встановлено цим Кодексом.

Стаття 374. Звернення судових рішень в адміністративних справах до виконання

1. Виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого листа, виданого судом, який розглядав справу, як суд першої інстанції.

Виконавчі листи викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду – електронними цифровими підписами всіх суддів, що входять до складу колегії).

2. Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, затвердженому Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

3. Виконавчий лист, а у випадках, встановлених цим Кодексом, - ухвала суду є виконавчими документами. Виконавчий лист, ухвала мають відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

4. Протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ, зазначений в частині третій цієї статті, вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу, або, у разі її відсутності – рекомендованим чи цінним листом.

5. Якщо судове рішення прийнято на користь декількох позивачів або проти декількох відповідачів, або якщо виконання повинно бути проведено в різних місцях чи рішенням передбачено вчинення кількох дій, видаються декілька виконавчих документів, у яких зазначаються один стягувач та один боржник, а також визначається, в якій частині необхідно виконати судове рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

6. За заявою особи, на користь якої ухвалено рішення, суд з метою забезпечення виконання рішення суду може вжити заходи, передбачені статтею 151 цього Кодексу.

7. У разі вирішення питання про виправлення помилки у виконавчому документі; визнання виконавчого документу таким, що не підлягає виконанню; забезпечення виконання судового рішення; стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим документом; поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання; відстрочку чи розстрочку виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання; зупинення виконання (дії) судового рішення; заміну сторони виконавчого провадження суд вносить відповідну ухвалу до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше двох днів з дня її постановлення у порядку, передбаченому частиною першою цієї статті.

8. Якщо судом вживались заходи забезпечення позову, суд вносить до Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень наявні у суді документи, що підтверджують виконання відповідної ухвали суду.

9. Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів затверджується спільним нормативно-правовим актом Державної судової адміністрації України та Міністерства юстиції України за погодженням з Вищою радою правосуддя.

Стаття 375. Виправлення помилки у виконавчому листі та визнання його таким, що не підлягає виконанню

1. Суд, який видав виконавчий документ, може за заявою стягувача або боржника виправити помилку, допущену при його оформленні або видачі, чи визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню.

2. Суд визнає виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, якщо його було видано помилково або якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням, добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин.

3. Суд розглядає заяву в десятиденний строк з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника і постановляє ухвалу. Неявка стягувача і боржника не є перешкодою для розгляду заяви. До розгляду заяви суд має право своєю ухвалою зупинити виконання за виконавчим документом або заборонити приймати виконавчий документ до виконання.

Така ухвала підлягає внесенню до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше наступного дня з дня її постановлення.

4. Про виправлення помилки в виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, суд постановляє ухвалу. Якщо стягнення за таким виконавчим документом уже відбулося повністю або частково, суд одночасно з вирішенням вказаних питань на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом.

5. Ухвалу суду за результатами розгляду заяви, може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом.

Стаття 376. Зупинення виконання судового рішення

1. Суд касаційної інстанції за заявою учасника справи або за своєю ініціативою може зупинити виконання оскаржуваного судового рішення або зупинити його дію (якщо рішення не передбачає примусового виконання) до закінчення його перегляду в касаційному порядку.

2. Про зупинення виконання або зупинення дії судового рішення постановляється ухвала.

3. Суд касаційної інстанції у постанові за результатами перегляду оскаржуваного судового рішення вирішує питання про поновлення його виконання (дії).

Стаття 377. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання

1. Стягувачам, які пропустили строк для пред'явлення виконавчого листа до виконання з причин, визнаних судом поважними, пропущений строк може бути поновлено.

2. Заява про поновлення пропущеного строку подається до суду, який розглядав справу, як суд першої інстанції.

3. Суд розглядає заяву про поновлення пропущеного строку в десятиденний строк у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

4. Ухвалу суду за результатами розгляду заяви про поновлення пропущеного строку може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом.

Стаття 378. Примирення сторін у процесі виконання

1. Заява про примирення, укладена між сторонами виконавчого провадження, або заява стягувача про відмову від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ. Сторони можуть примиритися на умовах, які виходять за межі предмета спору, якщо такі умови примирення не порушують прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

2. Суд розглядає заяву про примирення або заяву стягувача про відмову від примусового виконання в десятиденний строк у судовому засіданні з повідомленням стягувача і боржника. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає судовому розгляду.

3. За результатами розгляду заяви про примирення або заяви стягувача про відмову від примусового виконання суд може постановити ухвалу про затвердження умов примирення сторін виконавчого провадження, або про прийняття відмови стягувача від примусового виконання і про закінчення виконавчого провадження.

4. Суд не затверджує умови примирення сторін виконавчого провадження або не приймає відмову стягувача від примусового виконання, якщо це суперечить закону або порушує чий-небудь права, свободи або інтереси.

5. Ухвалу суду за результатами розгляду заяви про примирення або заяви стягувача про відмову від примусового виконання може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом.

Стаття 379. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення

1. За заявою сторони суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, а за заявою стягувача – встановити чи змінити спосіб або порядок його виконання. Питання про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення може бути розглянуто також за ініціативою суду.

2. Заява про встановлення або зміну способу або порядку виконання, відстрочку або розстрочку виконання судового рішення розглядається у десятиденний строк з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

3. Підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочки або розстрочки виконання судового рішення є обставини, що суттєво ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

4. Вирішуючи питання про відстрочку чи розстрочку виконання судового рішення суд також враховує:

- 1) ступінь вини відповідача у виникненні спору;
- 2) щодо фізичної особи - тяжке захворювання її самої або членів її сім'ї, скрутне матеріальне становище;
- 3) стихійне лихо, інші надзвичайні події тощо.

5. Розстрочка та відстрочка виконання судового рішення не може перевищувати одного року з дня ухвалення рішення, ухвали, постанови.

6. При відстроченні або розстроченні виконання судового рішення суд може вжити заходи, передбачені статтею 151 цього Кодексу.

7. У разі прийняття рішення про відстрочення чи розстрочення виконання рішення в адміністративній справі суд змінює строк подання суб'єктом владних повноважень звіту про виконання такого рішення.

8. Ухвалу суду за результатами розгляду питання про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом. В необхідних випадках ухвала надсилається установі банку за місцезнаходженням боржника або державному виконавцю.

Стаття 380. Заміна сторони виконавчого провадження

1. У разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження за поданням державного виконавця або за заявою заінтересованої особи суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником.

2. Суд розглядає питання про заміну сторони виконавчого провадження в десятиденний строк у судовому засіданні з повідомленням державного виконавця або заінтересованої особи, що звернулися з поданням (заявою), та учасників справи. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

3. Ухвалу суду за результатами вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження може бути оскаржено в порядку, встановленому цим Кодексом.

4. Положення цієї статті застосовуються також у випадку необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому листі до відкриття виконавчого провадження.

Стаття 381. Поворот виконання судових рішень

1. Суд апеляційної чи касаційної інстанції, приймаючи постанову, вирішує питання про поворот виконання, якщо, скасувавши рішення (визнавши його нечинним), він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) або задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

2. Якщо рішення після його виконання скасовано і справу повернуто на новий розгляд, суд, ухвалюючи рішення, вирішує питання про поворот виконання, якщо при новому розгляді справи він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) або задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

3. Суд вирішує питання про поворот виконання, якщо за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;

3) відмовляє в позові повністю;

4) або задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

4. Питання про поворот виконання рішення суд вирішує за наявності відповідної заяви сторони.

5. До заяви про поворот виконання рішення шляхом повернення стягнутих грошових сум, майна або його вартості додається документ, який підтверджує те, що суму, стягнуту за раніше прийнятим рішенням, списано установою банку або майно вилучено державним виконавцем.

6. За подання заяви про поворот виконання судовий збір не сплачується.

7. Якщо питання про поворот виконання судового рішення не було вирішене згідно частин першої - третьої цієї статті, заява відповідача про поворот виконання розглядається адміністративним судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

8. Заява про поворот виконання може бути подана протягом одного року з дня ухвалення відповідного рішення суду апеляційної чи касаційної інстанції або з дня ухвалення рішення при новому розгляді справи, за результатами перегляду рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

9. Суд розглядає заяву про поворот виконання, подану у відповідності до частин сьомої та восьмої цієї статті, у двадцятиденний строк з дня надходження заяви у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника, і постановляє ухвалу, яку може бути оскаржено у порядку, встановленому цим Кодексом. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

Стаття 382. Особливості повороту виконання в окремих категоріях адміністративних справ

1. Поворот виконання рішення про відшкодування шкоди, завданої суб'єктом владних повноважень каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, рішення про присудження виплати пенсій чи інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів, а також рішення про присудження виплати заробітної плати чи іншого грошового утримання у відносинах публічної служби допускається, якщо скасоване рішення було обґрунтовано повідомленими позивачем завідомо неправдивими відомостями або поданими ним підробленими документами.

Стаття 383. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах

1. Суд, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

2. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання рішення суду або в разі неподання такого звіту суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, накласти на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

3. Половина суми штрафу стягується на користь позивача, інша половина - до Державного бюджету України.

4. Питання про накладення штрафу вирішується за клопотанням позивача або за ініціативою судді у судовому засіданні з повідомленням сторін. Неприбуття у судове засідання сторін, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду цього питання.

5. Суддя за клопотанням органу чи посадової особи, відповідальних за виконання рішення, на підставі відповідних доказів зменшує розмір штрафу на користь Державного бюджету України за невиконання або неналежне виконання рішення на суму штрафу, який було накладено за ці ж дії державним виконавцем відповідно до законодавства про виконавче провадження.

6. Ухвала суду про накладення штрафу, що набрала законної сили, направляється для виконання до державної виконавчої служби. З наступного дня після набрання ухвалою законної сили на суму заборгованості без додаткового рішення суду нараховується пеня у розмірі трьох відсотків річних з урахуванням індексу інфляції.

7. Сплата штрафу не звільняє від обов'язку виконати рішення суду і подати звіт про його виконання. Повторне невиконання цього обов'язку тягне за собою застосування наслідків, установлених частинами першою і другою цієї статті, але розмір нового штрафу при цьому збільшується на суму штрафу, який було або мало бути сплачено за попередньою ухвалою.

8. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах здійснюється також у порядку, встановленому статтею 287 цього Кодексу.

Стаття 384. Визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень - відповідачем на виконання рішення суду

1. Особа-позивач, на користь якої ухвалено рішення суду, має право подати до суду першої інстанції заяву про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень - відповідачем на виконання такого рішення суду або порушення прав позивача, підтверджених таким рішенням суду.

2. У такій заяві зазначаються:

- 1) найменування адміністративного суду, до якого подається заява;
- 2) ім'я (найменування) позивача, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо вони відомі;
- 3) ім'я (найменування) відповідача, посада і місце служби посадової чи службової особи, поштова адреса, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо вони відомі;
- 4) ім'я (найменування) третіх осіб, які брали участь у розгляді справи, поштова адреса, номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо вони відомі;
- 5) номер адміністративної справи;
- 6) відомості про набрання рішенням законної сили та про наявність відкритого касаційного провадження;
- 7) інформація про день пред'явлення виконавчого листа до виконання;
- 8) інформація про хід виконавчого провадження;
- 9) документ про сплату судового збору, крім випадків, коли його не належить сплачувати за подання відповідної заяви;
- 10) перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

3. На підтвердження обставин, якими обґрунтовуються вимоги, позивач зазначає докази, про які йому відомо і які можуть бути використані судом.

До заяви додаються докази її надсилання іншим учасникам справи.

4. Заяву, зазначену у частині першій цієї статті, може бути подано протягом десяти днів з дня, коли позивач дізнався або повинен був дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів, але не пізніше дня завершення строку пред'явлення до виконання виконавчого листа, виданого за відповідним рішенням суду.

5. У разі відповідності заяви вимогам, зазначеним у цій статті, вона підлягає розгляду та вирішенню в порядку письмового провадження або в судовому засіданні на розсуд суду протягом десяти днів з дня її отримання. Неприбуття в судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду такої заяви.

У разі невідповідності заяви вказаним вище вимогам вона ухвалою суду, прийнятою в порядку письмового провадження, повертається заявнику. Така ухвала суду може бути оскаржена.

6. За відсутності обставин протиправності відповідних рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень - відповідача та порушення ним прав,

свобод, інтересів особи-позивача, суд залишає заяву без задоволення. У разі наявності підстав для задоволення заяви суд постановляє ухвалу в порядку, передбаченому статтею 249 цього Кодексу.

Розділ V. ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Стаття 385. Порядок відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі

1. Відновлення повністю або частково втраченого судового провадження в адміністративній справі, закінченій ухваленням судового рішення або в якій провадження закрито, проводиться в порядку, встановленому цим Кодексом.

Стаття 386. Особи, які мають право звертатися до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження

1. Втрачене судове провадження в адміністративній справі може бути відновлене за заявою учасника справи або за ініціативою суду.

Стаття 387. Підсудність заяви про відновлення втраченого судового провадження

1. Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду, який ухвалив рішення по суті справи або постановив ухвалу про закриття провадження у справі.

Стаття 388. Форма та зміст заяви про відновлення втраченого судового провадження

1. Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду в письмовій формі.

2. У заяві повинно бути зазначено:

1) про відновлення якого судового провадження або якої його частини просить заявник;

2) які особи брали участь у справі і в якому процесуальному статусі, їх найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб), їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб); ідентифікаційні коди юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України або реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб - громадян України - якщо відповідні дані відомі заявникові;

3) номери засобів зв'язку учасників судового процесу (телефон, факс, засоби електронного зв'язку, офіційну електронну адресу, тощо), - якщо вони відомі заявникові;

4) наявні у заявника відомості про обставини втрати судового провадження, місцезнаходження копій матеріалів провадження або даних стосовно таких копій;

5) документи, відновлення яких заявник вважає необхідним, і з якою метою.

3. До заяви про відновлення втраченого судового провадження додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися в заявника або у справі, копії заяви відповідно до кількості учасників справи, а у разі необхідності – клопотання про поновлення строку на подання заяви про відновлення втраченого судового провадження.

4. Заява про відновлення втраченого судового провадження може бути подана до суду незалежно від строку зберігання судового провадження, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою цієї статті.

5. Заява про відновлення втраченого судового провадження для виконання судового рішення може бути подана до закінчення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання. Суд може поновити зазначений строк, якщо за клопотанням заявника визнає причини його пропуску поважними.

Стаття 389. Наслідки недодержання вимог до змісту заяви, залишення заяви без розгляду чи відмова у відкритті провадження за заявою

1. У разі невідповідності заяви про відновлення втраченого судового провадження вимогам, встановленим статтею 388 цього Кодексу, застосовуються правила статті 169 цього Кодексу.

2. Якщо мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів, або заявник відкликав заяву про відновлення втраченого судового провадження - суд своєю ухвалою повертає заяву або залишає її без розгляду, якщо провадження було відкрито.

3. Повернення заяви або залишення її без розгляду з підстав, зазначених у частинах першій та другій цієї статті, не перешкоджає повторному зверненню до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження.

4. Суд відмовляє у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження у випадках:

1) подання заяви про відновлення судового провадження, втраченого до закінчення судового розгляду;

2) заява подана після закінчення строку, встановленого частиною п'ятою статті 388 цього Кодексу, і суд відхилив клопотання про його поновлення.

5. У випадку, визначеному пунктом 1 частини четвертої цієї статті, суд роз'яснює заявнику право звернутись до суду з новим позовом в установленому цим Кодексом порядку. В ухвалі суду про відкриття провадження в новій справі у зв'язку з втратою незакінченого провадження обов'язково має бути зазначено про цю обставину.

Стаття 390. Розгляд справи

1. При розгляді заяви про відновлення втраченого судового провадження суд бере до уваги:

а) частину справи, яка збереглася (окремі томи, жетони, матеріали з архіву суду тощо);

б) документи, надіслані (видані) адміністративним судом учасникам судового процесу та іншим особам до втрати справи, копії таких документів;

в) матеріали виконавчого провадження, якщо воно здійснювалося за результатами розгляду справи;

г) будь-які інші документи і матеріали, подані учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для відновлення справи;

г) відомості Єдиного державного реєстру судових рішень;

д) дані, що містяться в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі;

е) будь-які інші відомості, документи тощо, отримані у законний спосіб з інших офіційних джерел.

2. Суд може допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, учасників справи (їх представників), а в необхідних випадках - осіб, які входили до складу суду, що розглядав справу, з якої втрачено провадження, а також осіб, які виконували судові рішення, та вчиняти інші процесуальні дії, передбачені цим Кодексом, з метою відновлення втраченого судового провадження.

3. Розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження здійснюється за правилами цього Кодексу з урахуванням особливостей, передбачених цим Розділом.

Стаття 391. Ухвала суду за наслідками розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження

1. На підставі зібраних і перевічених матеріалів суд постановляє ухвалу про відновлення втраченого судового провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити.

2. В ухвалі суду про відновлення втраченого судового провадження зазначається, на підставі яких конкретно даних, поданих до суду і досліджених у судовому засіданні, суд вважає установленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинялися з утраченого провадження.

3. У разі недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого судового провадження суд відмовляє у відновленні втраченого судового провадження і роз'яснює учасникам справи право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

Стаття 392. Звільнення заявника від судових витрат

1. У справі про відновлення втраченого судового провадження заявник звільняється від сплати судових витрат. У разі подання завідомо неправдивої заяви судові витрати, понесені іншими учасниками справи, відшкодовуються заявником у повному обсязі, про що суд постановляє ухвалу.